ERFGOEDBELEID 2019

BIJLAGE 5

HET GROENE ERFGOED

Cultuurhistorische waarden van het groene erfgoed in de gemeente Stein[1]

[1] Project uitgevoerd door het Ecologisch Adviesbureau Maes, in opdracht van en in samenwerking met Buro4, Har van der Borgh.

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Werkwijze
3. Beeldondersteunende groene elementen van na 1945
4. De soorten bomen en struiken als cultuurhistorisch erfgoed
5. Overzichtskaarten met landschapsgebieden (noord-midden en zuid)
6. Inventarisatie per deelgebied van noord naar zuid:

01.Brongebied van de Kingbeek (Berg)
02.Hoogenbergweg (Berg)
03.Sint Hubertuslaan- Hoogenbergweg (Berg)
04.Kerkstraat-Veerweg (Berg)
05.Raadhuisstraat, Maasoever (Berg)
06.De Bath, Maasoever (Urmond)
07.Gemeenweg e.o., Maasband
08.Maasband, Oeverendijk
09.Kleine Meers
10.Meers
11.Kleine Meers, Dijkweg
12.Louise Groeveweg, Molenweg (Urmond)
13.Limbrichterweg, Sportpark (Urmond)
14.Graetheidelaan, begraafplaats (Urmond)
15.Heidekampweg (Kerensheide)
16.Koestraat (Kerensheide)
17.Kerensheide, begraafplaats
18.Sanderboutlaan, RK. Kerk (Stein)
19.Steinerbos (Stein)
20.Dieterenstraat e.o., plantsoen (Stein)
21.Rentmeester Snijdersstraat e.o., plantsoen (Stein)
22.Omphaliusstraat e.o., plantsoen (Stein)
23.Oud Stein
24.Molendijk-Hoolstraat (Stein*)*
25.Kasteelruïne van Stein en omgeving (Stein)
26.Scharbergweg (Stein)
27.Molendijk-Kapelbergweg (Stein)
28.Platijkweg (Stein)
29.Koeveldweg, landweer (Stein)
30.Scharberg (Stein)
31.Scharberg, Julianakanaal (Stein)
32.Driekoulenweg (Stein)
33.Pastoor Willemsstraat, Spoorlijn (Stein)
34.Kasteelpark Elsloo
35.Terhagen (Elsloo)

36.Elsoërbos- Bunderbos (Elsloo)
37.Terhagen, Parallelweg Catsop)
38.Eyskensweg- Horsterweg (Catsop)
39. Sickendaelweg en Aan de Gellik (Catsop)
40.Op de Dries (Catsop)
41.Heuvelsvoetpad (Catsop)
42.Heemtuin Elsloo, Catsop
43.Heemtuin Stein, Steinerbos

7.De landweer van Stein
8.De verspreiding van enkele bijzondere boom- en struiksoorten
9.Overzicht van landschapselementen van vóór en na 1850
10.Beheer en behoud van het cultuurhistorisch groen erfgoed
11.Literatuur
12.Colofon

1.Inleiding

De gemeente Stein ligt in het noorden van het Zuid-Limburgse heuvelland en betreft een krijt- en lössgebied doorsneden door het rivierdal en de terrassen van de Maas. De landschapselementen met hun begroeiing hangen samen met de klei- löss- en zandbodems. Opvallende landschappen van Stein zijn de plateau's, de holle wegen, de hellingbossen met bronnen, de beekdalen en de rivieroevers. Ze zijn bepalend geweest voor de nederzettingsgeschiedenis en de ligging van groenelementen in de verschillende tijdslagen.

In deze inventarisatie benoemen we de periode vóór ca. 1850, het pre-industriële landschap, waarbij zowel de cultuurhistorische waarde, de natuurwaarde en de genetische waarde van de bomen en struiken aan bod komen. In de jongere periode ca.1850-1970 zijn vooral cultuurhistorische waarden aan de orde. Vóór 1850 gaat het om de begroeiingen van de holle wegen, beekdalen, hellingbos en de oude beplantingen van heggen, houtwallen en soms individuele markante bomen binnen het agrarische gebied. Na 1850 zijn met name beplantingen van pleinen, boomgaarden, lanen, straten, wegen erven en parken van cultuurhistorische betekenis. Vaak zijn beide tijdslagen aanwezig.
Bij de inventarisatie ligt het accent op cultuurhistorische waarden van de landschapselementen met de bomen en struiken. Die gaan uiteraard veelal samen met natuurwaarden. Het veldwerk is verricht in de periode van 15 april t/m 1 november 2017. Een aantal landschapselementen werden in meerdere seizoenen bezocht.

2.Werkwijze

Bij de cultuurhistorische waardestelling van groene elementen met bomen en struiken kunnen een zevental kenmerken onderscheiden worden:

- De geomorfologische basis. Deze is bepalend voor de aard van het landschap en de bewoningsvormen.
- De historisch-geografische onderlegger. De aard van de dorpen en buurtschappen, de perceelsvormen en grondgebruik zijn de basis voor de landschapselementen.

- De volgende stap is de aard van de perceelscheidingen, erf-, akker- of graslandgrenzen, wallen, sloten, waterlopen, steilhellingen en holle wegen.
- Dan zoemen we verder in naar het groen zelf. Betreft het een houtwal, houtsingel, laan, heg, bosstrook of bos.
- Van belang is vervolgens om de aard van de beplanting te bepalen, b.v. een heg langs een akker of aan de bovenrand van een holle weg, bomen op een wal of onder op het talud.
- Dan komt het (cultuur-) historische beheer aan de orde: betreft het opgaande bomen, hakhout, knotbomen, al dan niet gevlochten heggen e.d.
- Tenslotte kijken we naar de soort boom of struik en soms zelfs ook karakteristieke variëteiten uit oogpunt van cultuurhistorie. Veel soorten bomen en struiken werden vroeger voor het allerhande toepassingen benut.
- De cultuurhistorische waarde is bij ieder deelgebied als CH-waarde combinaties ervan aangegeven: zeer waardevol, waardevol, vrij waardevol. De niet- benoemde landschapselementen hebben geen specifieke cultuurhistorische waarde.

Voor het opsporen van de oudste landschapselementen (vóór 1850) is de topografische kaart van rond 1850 een eerste zeef. Als een landschapselement daar op voorkomt is dat een waardevolle aanwijzing. In het veld wordt de historische beheervorm vastgesteld. Hakhout, knotbeheer en hegvlechtrelicten zijn daarbij kenmerkend. Opgaande bomen zijn veelal van jongere datum. In de kruid- en struiklaag kunnen soorten voorkomen die indicatief zijn voor een lange voorgeschiedenis zoals bosanemoon, bosviooltje, paarbladig goudveil, tweestijlige meidoorn en viltroos. Soorten zoals tweestijlige meidoorn en viltroos waren tot voor kort niet of nauwelijks in de handel, zodat ze als oorspronkelijk inheems of autochtoon beschouwd kunnen worden. [2]

Rij van oude knothaagbeuken op een waltalud: autochtone haagbeuken uit de tijdslaag van vóór 1850 (Koestraat, Kerensheide), een oude landweer).

[2] Zie voor uitvoerige werkwijze: Maes (red.), 2013; Maes, 2016.

Links oude vlechthaag bij Meers; rechts zeldzame autochtone viltroos (bij Meers).

Zowel vóór als na 1850 kunnen er typische cultivars van gekweekte bomen en struiken voorkomen. In Zuid-Limburg is er echter nog tot ver in de 19e eeuw inheems plantgoed gebruikt, zoals van zomerlinde en ruwe iep. Deze hebben soms nog een genetische verwantschap met de 'wilde' bomen van vroeger en zijn soms nog verwant aan genetisch materiaal uit bestaande oude boskernen en houtwallen.
Er kunnen ook allerlei exoten, sierbomen en heesters tot de cultuurhistorische waarden gerekend worden zoals robinia's, Canadapopulieren, oude hazelaarrassen, hoogstamfruit en seringen. Ze hebben dan een bepaalde ouderdom en behoren tot een cultuurhistorische waardevolle plek, een laan, gebouw of ensemble.

De kenmerken van de standplaats en de aard van de bomen en struiken zijn in het veld op een formulier en kaart beschreven en aangegeven. Van diverse elementen zijn foto's gemaakt.

Bij het onderzoek zijn steeds twee termen gehanteerd die met het landschap samenhangen. In de kaartbeelden komen ze als vlakken beide aan de orde. Het kleinste element is het landschapselement en een samenhangende groep van landschapselementen is aangeduid als landschapsgebied. Binnen en soms buiten, de landschapselementen zijn karakteristieke en bijzondere afzonderlijke bomen en struiken aangegeven.

- ***Landschapselement***: een bos, bosje, houtwal, heg, laan, park, begraafplaats, boomgaard e.d. Het gaat dus om een duidelijk begrensd deel van het landschap dat met bomen en/of struiken is begroeid.
- ***Landschapsgebied*****:** een of meer landschapselementen met hun omgeving. Die omgeving betekent een meer of minder herkenbaar historisch-geografisch gebied zoals bijvoorbeeld een heggenlandschap of een kerk, begraafplaats en school met bijbehorende beplanting.

Beide niveaus zijn in een digitale bestand, dat als achtergrondsdocument bij dit rapport hoort, aangegeven waar detailgegevens kunnen worden geraadpleegd in de bijbehorende atrributentabellen.

In de attributentabel van de landschapselementen wordt weergegeven: de locatie met locatienaam en coördinaten, de aarde van het landschapselement (bos, heg, houtwal e.d.), de cultuurhistorische waarde (zeer waardevol, waardevol en vrij waardevol), de natuurwaarde (zeer hoog, hoog en vrij hoog of indien zeer gering met 'aanwezig'), de historische beheervorm (knotboom, hakhout, spaartelg e.d.), soorten bomen en struik die bij de tijdslaag van vóór 1850 horen en de soorten bomen en struiken die bij de tijdslaag van na 1850 horen.

In de attributentabel van de landschapsgebieden wordt weergegeven: de locatienaam en het locatienummer, de aard van het gebied (bos, begraafplaats, heggenlandschap e.d.). De cultuurhistorische waardenstelling wordt afzonderlijk van de gebieden van vóór 1850 en van na 1850 weergegeven (met zeer waardevol, waardevol en vrij waardevol).

In de attributentabel van de afzonderlijke bomen en struiken wordt weergegeven: de soort (de Nederlandse naam en de wetenschappelijke naam), de coördinaten, de geschatte stamomvang of stoofomvang indien van toepassing), het historische beheer (knotboom, hakhoutboom, opgaande boom e.d.), het aantal bomen of struiken, de cultuurhistorische waarde (zeer waardevol, waardevol en vrij waardevol) en de natuurwaarde (zeer waardevol, waardevol, vrij waardevol en indien gering dan 'aanwezig').

Waardering en waardenstelling:

Zeer waardevolle landschapsgebieden en landschapselementen zijn als geheel beschermenswaardig. Ze hebben vaak een hoge mate van gaafheid, authenticiteit en historische betekenis en gebruik.

Waardevolle landschapsgebieden en landschapselementen zijn minder gaaf, maar hebben een vrij hoge mate van authenticiteit en historische betekenis en gebruik. Ze zijn beschermenswaardig maar verdienen meer herstelmaatregelen.

Vrij waardevolle landschapsgebieden en landschapselementen hebben enige mate van authenticiteit en historische betekenis en gebruik. Ze zijn beschermenswaardig maar komen voor vrij veel herstelmaatregelen in aanmerking.

Begrippen:

Bij bomen en struiken komen enkele begrippen naar voren:

- *Inheems*: ze komen als soort hier voor in hun natuurlijke areaal.
- *Autochtoon*: ze zijn als populatie of individu, inheems, en ze zijn genetisch van regionale herkomst. Het gaat om bomen en struiken die na de laatste IJstijd hier spontaan zijn gekomen, of geplant maar dan van autochtoon planmateriaal.
- *Exoot*: ze zijn hier niet inheems en zijn ingevoerd vanuit een andere geografisch en klimatologisch gebied, vaak ook uit andere werelddelen.
- *Archeofyt:* exoten die hier al van vóór 1500 zijn ingevoerd.
- *Cultuurvariëteit*: variëteiten van bomen en struiken die niet van nature voorkomen, maar door selectie door kwekers zijn ontwikkeld en in de handel gebracht.
- *Hakhout*: bomen die in cycli vlak bij de grond of kort daarboven worden gehakt, waarna ze meerstammig uitlopen. Hakhoutbomen, of hakhoutstoven, kunnen eeuwenoud worden en grillige stamvoeten ontwikkelen. De stammen leverden vroeger een waardevol product voor velerlei doeleinden.
- *Spaartelg*: een gespaarde stam van een hakhoutstoof
- *Knotbomen*: bomen die op bepaalde hoogte, soms zelfs vrij hoog, periodiek worden gehakt waardoor er een meerstammige kop ontstaat, zoals bij knotwilgen.
- *Snoeibomen*: snoeibomen zijn knotbomen. De term wordt meestal gebruikt voor bomen die uit oogpunt van decoratie of als leiboom (de leilinde) worden behandeld.
- *Opgaande boom*: Een boom waarbij geen speciale snoei is toegepast, waardoor een opgaande hoofdstam te zien blijft.

- *Vlechtheg*: heg of haag waarbij zijtakken van de hegstruik in meer of minder horizontale richtingen (links en rechts) worden gebogen. Daardoor ontstaat een extra dichte heg die vee of wild kan tegenhouden. Vlechtheggen worden soms als decoratief element toegepast.

Links zeldzame oude cultivar van een treurwilg, waarschijnlijk de Franse treurwilg, Salix x sepulchralis 'Salamonii' (kasteelpark Elsloo). Rechts een monumentale boom van een oude kloon van een Canadapopulier: Populus canadensis 'Serotina' (bij Meers).

3.Beeldondersteunende elementen van na 1945

Een apart aandachtspunt vormt de jongere generatie bomen en heesters zoals in de nieuwere na-oorlogse wijken en de beplanting langs het Julianakanaal. Grote delen van de nieuwere woonwijken in Elsloo, Stein en Urmond dateren van na 1945. Sommige beplanting is inmiddels een halve eeuw of ouder en bepaalde bomen kunnen voor deze tijdslaag karakteristiek zijn. Ze zijn zeer beperkt in de inventarisatie meegenomen maar kunnen in de toekomst als cultuurhistorisch of beeldbepalend opgevat worden.

Sommige, vaak toevallige, bijzondere en zeldzame bomen hebben dendrologische waarde, zoals een lampionboom (Koelruiteria panicilata) , een Kaukasische linde (Tilia dasystyla subsp. caucasica) of de eenstijlige meidoorn met gevulde bloemen (Crataegus monogyna 'Albo-plena'). Maar ook minder zeldzame boomsoorten en variëteiten zijn karakteristiek voor de periode na 1945 zoals de smalkronige haagbeuken, lindesoorten, roodbladige esdoorns en platanen. De jongste tijdslaag is int dit cultuurhistorisch onderzoek en cultuurhistorische waardering nagenoeg buiten beschouwing gelaten. Alleen een drietal plantsoenen in de nieuwere wijken van Stein, uit de periode 1965-1970, met nog een deel van de oorspronkelijke beplanting is in de inventarisatie opgenomen.

Lampionboom (Koelreuteria paniculata), een dendrologische bijzonderheid. Rechts de typisch opgeblazen vruchtomhulsels.

Gevuldbloemige eenstijlige meidoorn (Crataegus monogyna 'Albo-plena') bij Berg. Het is een cultivar uit 1700.

De Kaukasische linde (Tilia dasystyla subsp. caucasica), met opvallend getande bladeren. Hoek Nieuwstraat-Boomgaardstraat (Stein). Foto links HvM).

Het Julianakanaal dat rond 1938 in gebruik werd genomen, wordt begeleid door een strakke beplanting van Canadapopulieren en grauwe abelen, met een landschappelijk beeldbepalende waarde. De populieren zijn ca. 20 à 40 jaar oud, betreffen inmiddels een tweede of derde generatie waarmee hun huidige cultuurhistorische betekenis gering is. De honderden maretakken in de kronen vertegenwoordigen echter weer wel een belangrijke natuurwaarde.

Smalkronige zuil-eiken (links; Quercus robur 'Fastigiata') en zuil-haagbeuken (rechts; Carpinus betulus 'Fastigiata') behoren tot de karakteristieke laat 20e eeuwse straatbeplanting.

Karakteristieke beplantingen van Canadapopulieren en grauwe abelen langs het Julianakanaal (links bij Elsloo, rechts bij Meers.

Canadapopulieren langs het Julianakanaal bij Berg (geplant ca. 1980). Aan de akkerzijde twee oude knotessen.

Twee generaties Canadapopulieren langs het Juliana-kanaal bij Elsloo. Veel maretakken in de boomkronen. (ca. 1980 en latere inboet).

4.De soorten bomen en struiken als cultuurhistorisch erfgoed

Vooral in het landelijke gebied wisten mensen vroeger kwaliteiten van bomen en struiken goed te benutten. Afgaande op de vele voorwerpen die door archeologen worden opgegraven en in musea bewaard zijn gebleven, was er een grote kennis van de kwaliteiten van hout, bast, schors, blad, bomen en vruchten van veel soorten houtige gewassen. Brandhout was als energiebron onontbeerlijk, maar er was ook allerhande geriefhout nodig voor onder meer afrasteringen, wandconstructies en gereedschappen. Specifieke houtsoorten werden geselecteerd voor molenonderdelen, wagenwielen en klompen. De bast leverde vezels voor kleding, netten en touw. De schors van met name eiken was een basis voor looistof. Hout van allerlei soorten was min of meer geschikt voor houtskool. Bladvoer van bomen, vooral van es, haagbeuk, linde en iep, was uiterst waardevol in periodes van lange winters. . We zien het historische gebruik ervan terug in het beheer van knotbomen en hakhoutbomen. Hoogstamfruit is als cultuurhistorisch erfgoed bekend.

Links een hoog opgesnoeide knot-es (houtwal), rechts opgaande bomen (begraafplaats).

Links snoeilindes bij kapel (nabij de begraafplaats van Urmond), rechts uitgegroeide hakhoutels (broekbos).

De periode van ca. 1450-1850, wordt wel de 'Kleine IJstijd' genoemd. Een periode van ijspret, maar ook van veel zorgen om het vee de winter door te krijgen. Blad- en takvoer van bomen waren een noodzakelijk onderdeel van het boerenbedrijf. Bloemen en vruchten leveren honing, thee, medicijnen en voedsel. Soorten bomen en struiken zijn daarmee cultuurhistorische parameters. Verlies van soorten uit bossen, bosranden, houtwallen, en hagen zijn daarom ook verlies van cultuurhistorie.

Een vrijwel gemeente dekkende inventarisatie van het IKL van hoogstamboomgaarden is in het onderzoek en in de kaarten opgenomen[3]. Er is verder geen nader veldonderzoek naar verricht. Onder de cultuurhistorische waardevolle bomen komen vaak essen voor. Ook in de gemeente Stein is sprake van de essentaksterfte in meer en mindere mate. Bij de cultuurhistorische inventarisatie is geen rekening gehouden met de vitaliteit van de bomen.

5.Overzichtskaarten van de gemeente Stein met de landschapsgebieden: Noord, Midden en Zuid.

[3] IKL: Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg.

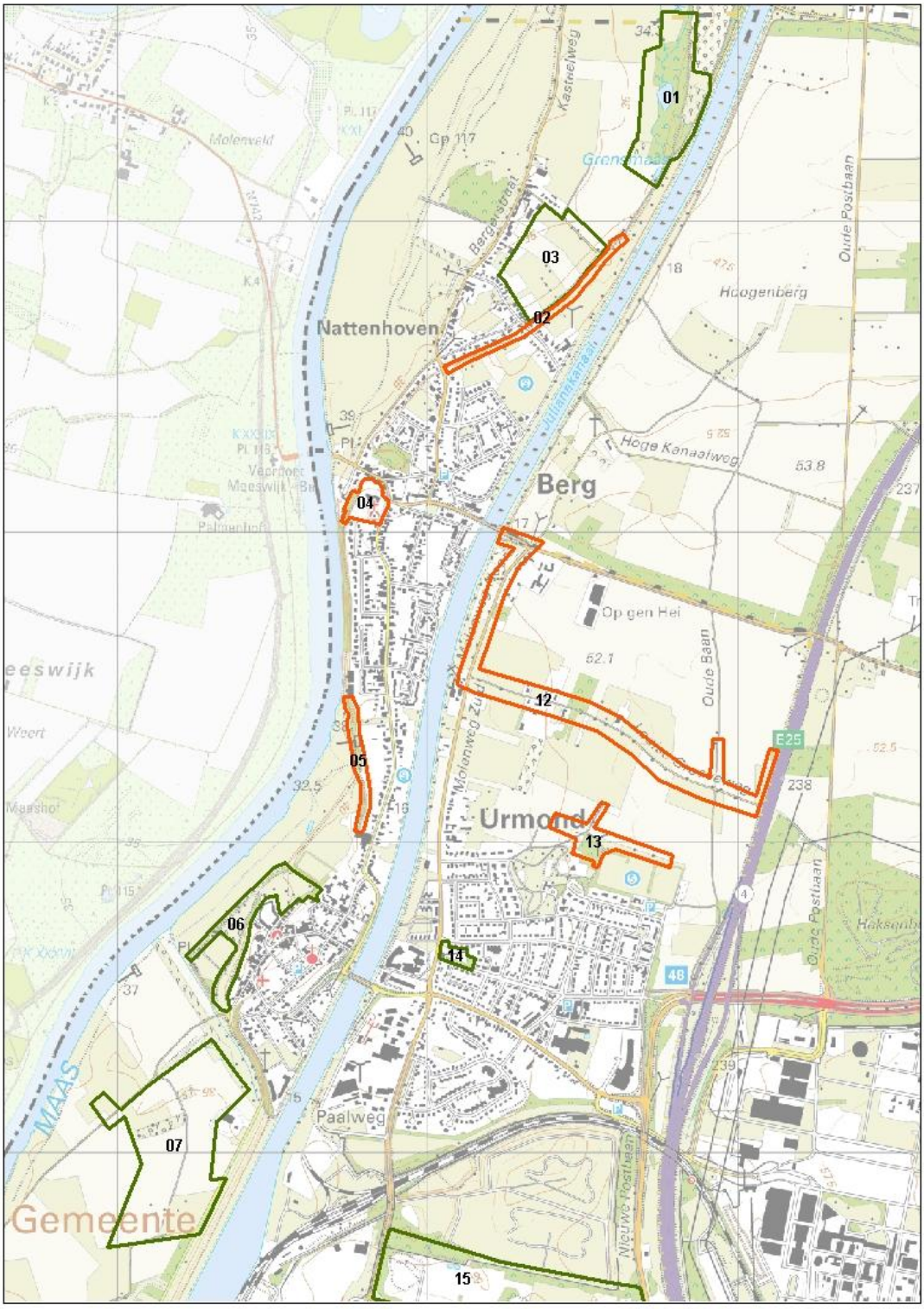

Overzichtskaart van de landschapsgebieden: Noord. (kleur groen de periode vóór 1850; rood de periode na 1850)

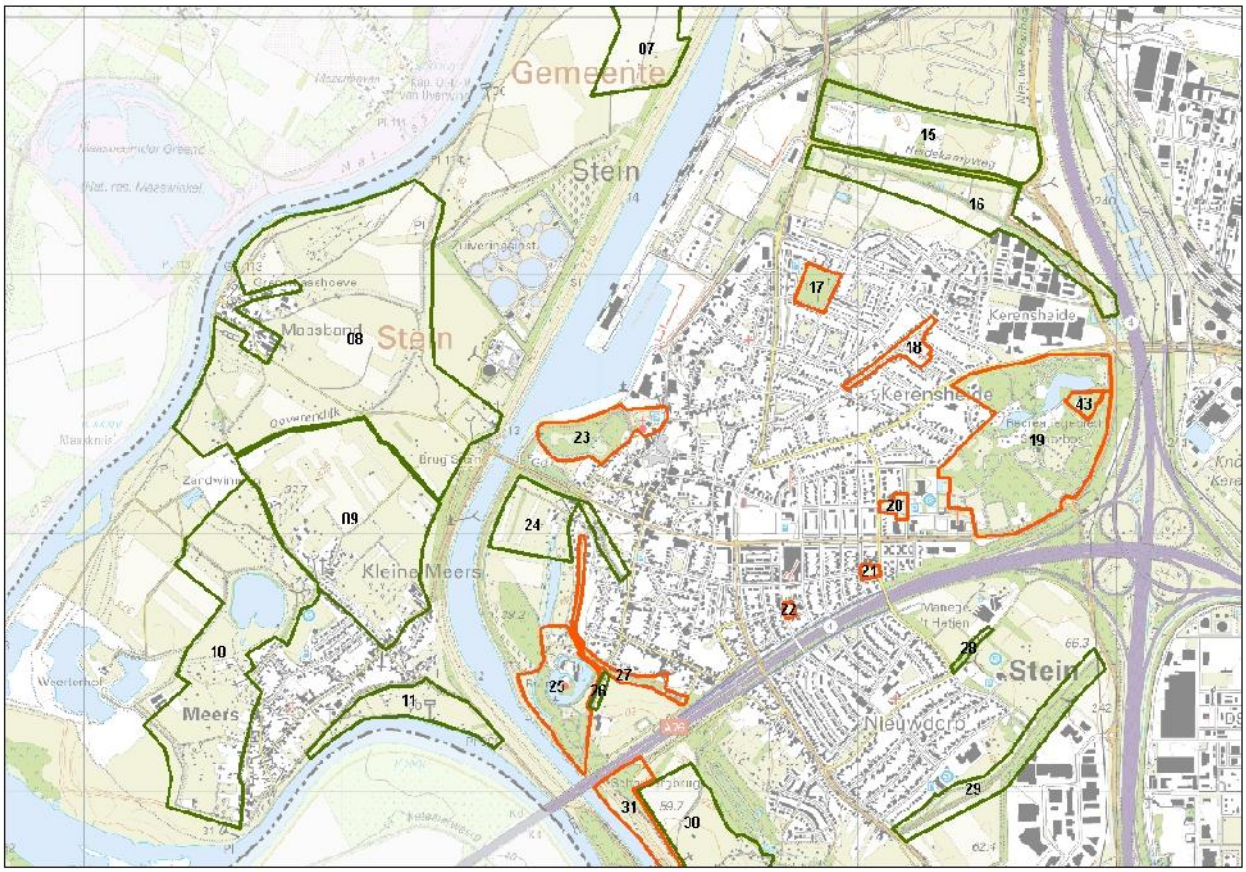

Overzichtskaart van de landschapsgebieden: Midden. (kleur groen de periode vóór 1850; rood de periode na 1850)

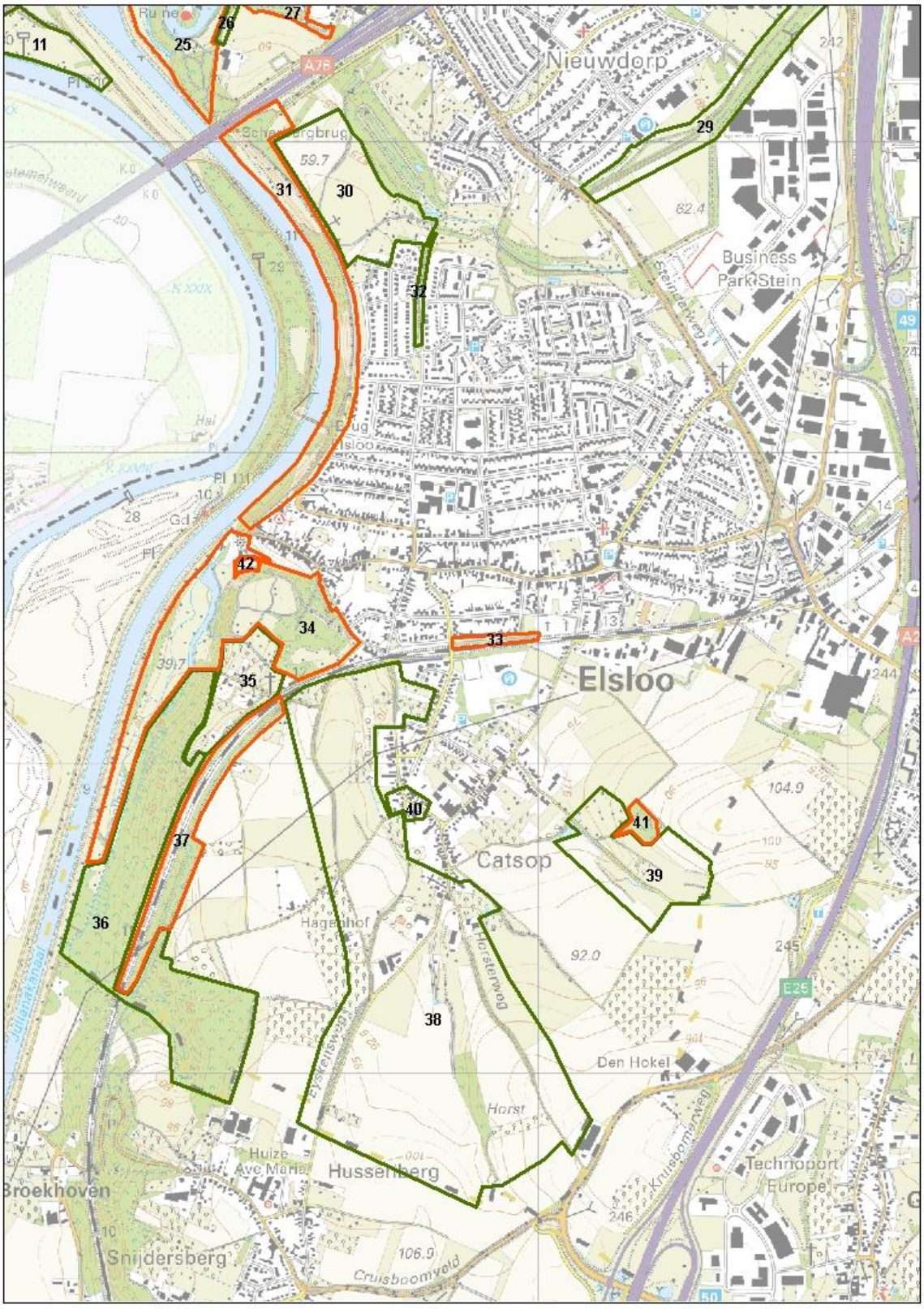

Overzichtskaart van de landschapsgebieden: Zuid. (kleur groen de periode vóór 1850; rood de periode na 1850)

6.Inventarisatie per deelgebied van noord naar zuid

Landschapsgebieden
In dit hoofdstuk worden de resultaten van de inventarisatie gepresenteerd in een kaartoverzicht per landschapsgebied, een **cultuurhistorische waardering** in drie klassen A (zeer hoog), B (hoog) en (vrij hoog) C, of combinaties ervan, een korte **cultuurhistorische karakteristiek** van het landschapsgebied en een uitgebreidere **reden gevende omschrijving**.

Van de kaarten worden twee typen gegeven: een type met landschapsgebieden van vóór 1850 en een type van na 1850. Een landschapsgebied is ruimer dan de geselecteerde landschapselementen en laat de historisch-geografische context zien. In totaal zijn er binnen Stein 43 landschapsgebieden benoemd en beschreven (zie de overzichtskaarten hierboven voor de ligging).

In het digitale kaartbestand worden van de landschapsgebieden de volgende kenmerken gepresenteerd:

- Het nummer van de 43 landschapsgebieden.
- De naam van de locatie.
- De woonplaats waarbij het landschapsgebied hoort.
- De landschapselementen (bos, houtwal, heg, begraafplaats e.d.) die binnen het landschapsgebied vallen.
- De cultuurhistorische waarde van het landschapsgebied daterend van vóór 1850 (zeer hoog, hoog en vrij hoog).
- De cultuurhistorische waarde van het landschapsgebied daterend van na 1850 (zeer hoog, hoog en vrij hoog).

Landschapselementen
Binnen de landschapsgebieden worden landschapselementen onderscheiden (bos, houtwal, heg, laan of park bijvoorbeeld) en opmerkelijke bomen en struiken vanwege hun cultuurhistorische waarde of zeldzaamheid. De bomen en struiken zijn eveneens in de tijdslagen vóór en na 1850 aangegeven. Ze zijn met de veldcomputer vastgelegd in het veld waardoor soms geringe afwijkingen van de werkelijke standplaats kunnen optreden. Een stip op de kaart kan één of ook meerdere bomen inhouden. De hoogstamboomgaarden zijn aangegeven volgens de databank van het IKL. Daarbij zijn geen individuele fruitbomen op de kaart aangegeven. De kenmerken van de landschapselementen worden in de redengevende omschrijving benoemd. Ter illustratie zijn foto’s toegevoegd ter verheldering van de tekst. Behalve de 43 landschapsgebieden met waardevolle cultuurhistorische groene elementen zijn er verspreid enkele kleinere element en waaronder een of een groep bomen, een kapel of een kerk en pastorie of een kleine begraafplaats, met opmerkelijke bomen en heesters. Die zijn als puntlocaties op de kaart gezet.

In het digitale kaartbestand worden van de landschapselementen de volgende kenmerken gepresenteerd:

- De locatienaam.
- De cultuurhistorische waarde (zeer hoog, hoog en vrij hoog) van het landschapselement.
- De natuurwaarde (zeer hoog, hoog en vrij hoog) of 'aanwezig' bij jongere aanplant (> 1850) van het landschapselement.
- Het historische beheer (hakhout, knotten, heg, opgaande bomen e.d.)
- De boom en struiksoorten van vóór 1850 voor zover het om de wilde of autochtone exemplaren of populaties betreft.
- De boom- en struiksoorten van na 1850.

Bijzondere en opmerkelijke bomen en struiken
Afzonderlijke of kleine groepen bijzondere, zeldzame en opmerkelijke bomen en struiken zijn als punten op de kaart weergegeven. Erbij zijn de volgende kenmerken vermeld:

- De wetenschappelijke soortnaam.
- De Nederlandse soortnaam.
- Het aantal bomen.
- De cultuurhistorische waarde (zeer hoog, hoog of vrij hoog).
- De natuurwaarde, hier vertaalt als de mate van autochtoniteit (zeer hoog, hoog, vrij hoog) of 'aanwezig' bij jongere aanplant.
- De stamomtrek of stoofomtrek.
- De ouderdom.
- Het historische beheer (hakhout, knotboom, opgaande boom e.d.).

Bij dit rapport behoort een tabel met de nadere informatie van de punten (bomen en struiken) en vlakken (landschapselementen en landschapsgebieden). Te downloaden bij www…….. (Har?)

01.Brongebied van de Kingbeek (Berg).

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: oud beekbegeleidend elzen- en essenbroekbos en hakhoutbos. Tijdslaag vóór 1850.

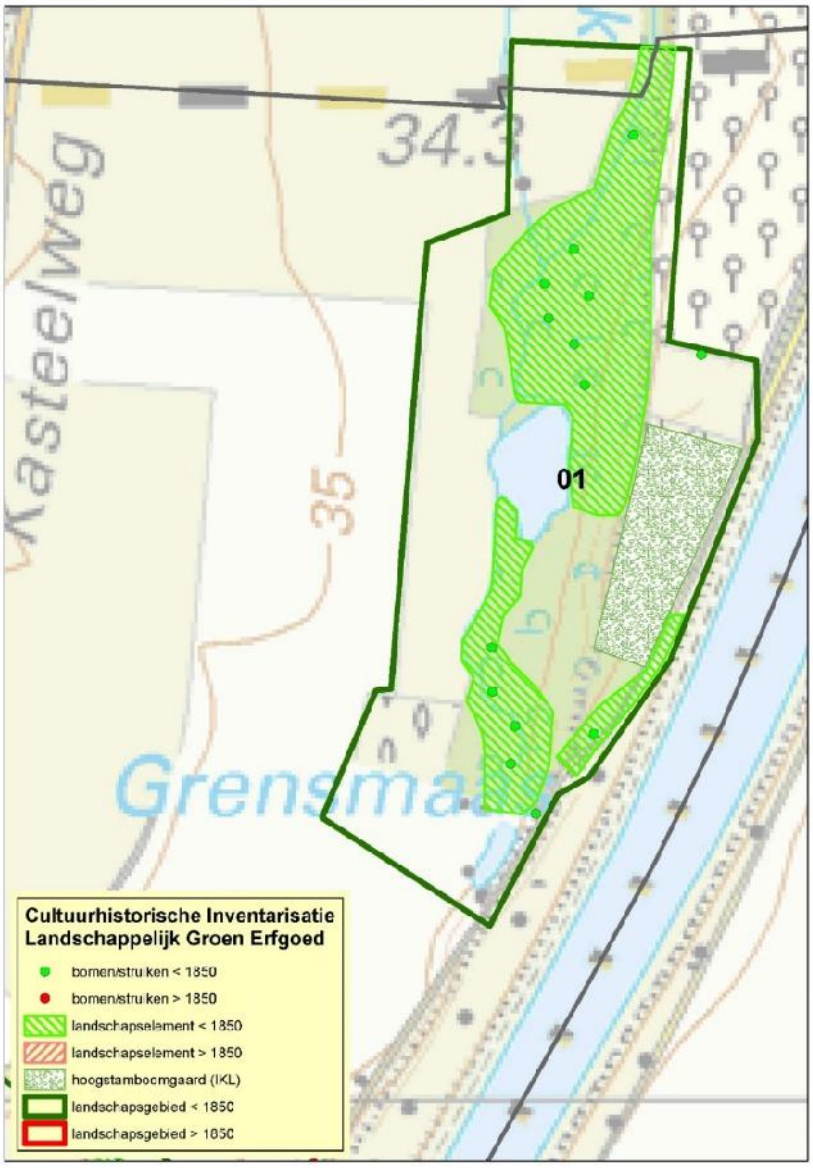

Kaart 01: landschapsgebied Brongebied van de Kingbeek.

Redengevende omschrijving:

Kingbeek met uitgegroeid elzenhakhout.

Het brongebied van de Kingbeek bestaat uit oud beek begeleidend gebruiksbos van elzen- en essenhakhout. De heldere beek heeft een bochtig verloop in noordelijke richting, deels met moeraszones en een vrij recent gegraven plas. Andere karakteristieke boom- en struiksoorten zijn hier hazelaar, klimop, wilde kamperfoelie, gewone vogelkers (veel exemplaren), sleedoorn, bosaalbes, hondsroos, gewone vlier, bitterzoet, wilde lijsterbes, gladde iep, Gelderse roos, grauwe wilg en eenstijlige meidoorn.

Links oude elzenhakhoutstoof, rechts essenstoof.

In de vochtminnende kruidlaag zien we bijzonderheden als (het zeldzame) paarbladig goudveil, kleine watereppe, bosanemoon, gele dovenetel, grote muur, geoord helmkruid, slanke sleutelbloem en boskortsteel. Grenzend aan de beek, deels op een steilhelling, groeit een jongere beplanting met o.a. Canadapopulier, zomereik, robinia en gewone esdoorn. Bovenaan de helling langs de landweg is een oude bosrand en hegrestant met eenstijlige meidoorn, een enkele tweestijlige meidoorn en (de zeer zeldzame) schijnkoraalmeidoorn. Verder een paar essenhakhoutstoven. De steilrand maakt deel uit van de lange geomorfologische terrasrand langs de Maas. Aangrenzend een hoogstamboomgaard.

Bloei van de zeldzame schijnkoraalmeidoorn.

Links moeras en plas met rondom elzenhakhout, rechts beekoever met kleine watereppe en in de struiklaag gewone vogelkers en klimop.

02.Hoogenbergweg (Berg).

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol tot waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Steilhelling en onderdeel van de lange geomorfologische terrasrand langs de Maas. Opgaande bomen, merendeels na 1900 met ten noorden van de Sint Hubertuslaan o.a. een monumentale linde. Tijdslaag na 1850.

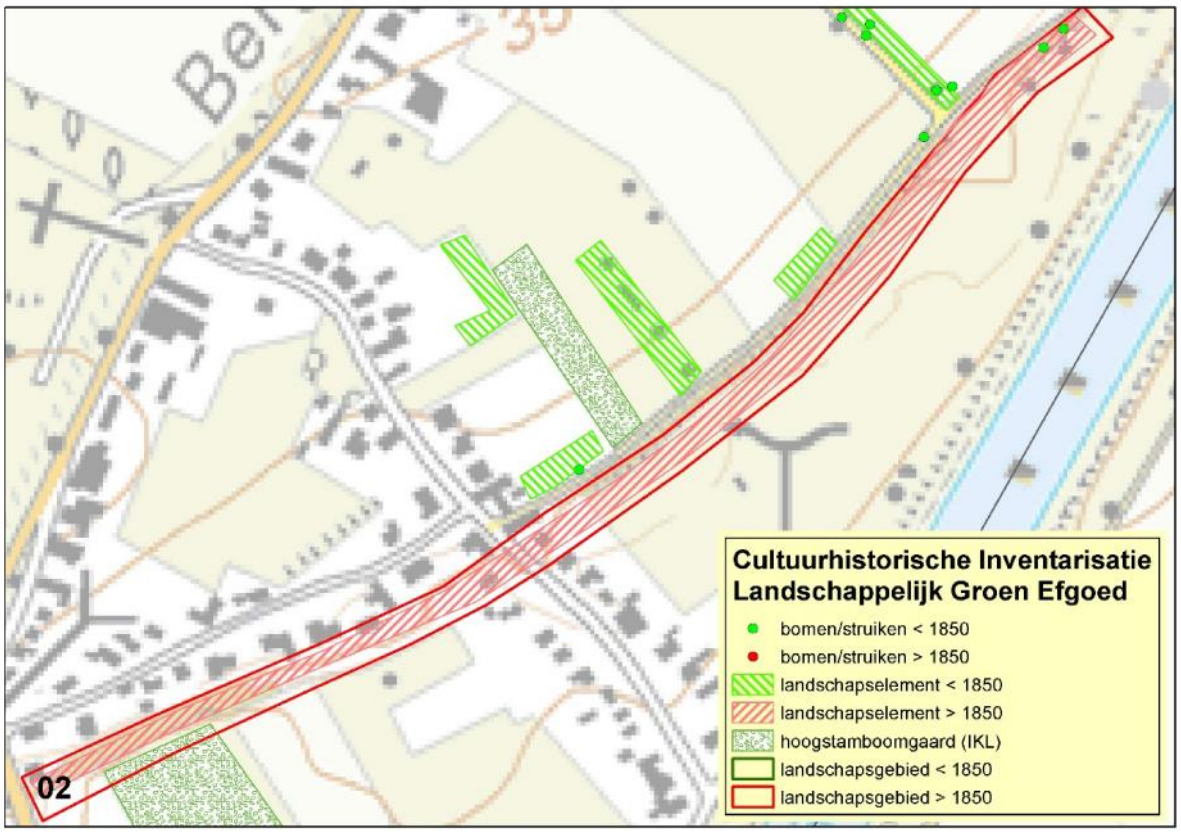

Kaart 02: landschapsgebied Hoogenbergweg (Berg).

Redengevende omschrijving:

De Steilhelling van de Hoogenbergweg bestaat uit een houtwal van opgaande bomen, voornamelijk zomereik en robinia van na 1900 en een enkele oudere hakhoutstoof van es.

Hoogenbergweg met houtwal van opgaande zomereiken en robinia.

Twee monumentale zomereiken op de steilhelling van de Hoogenbergweg.

Ten noorden van de Sint Hubertuslaan staan twee monumentale zomereiken (ca. 3 meter stamomvang) en zomerlinde (Tilia platyphyllos subsp. cordifolia, 3,30 meter stamomvang); de laatste van autochtone herkomst. De linde en zomereiken kunnen rond 1870 geplant zijn.

Monumentale zomerlinde (Tilia platyphyllos subsp cordifolia) aan de Hoogenbergweg.

03.Sint Hubertuslaan- Hoogenbergweg (Berg).

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: groep van oude meidoornheggen, waaronder met gele kornoelje en houtwal van verspreide knotessen, met zeldzame hoog opgesnoeide bomen. Enkele hoogstamboomgaarden. Tijdslaag vóór 1850.

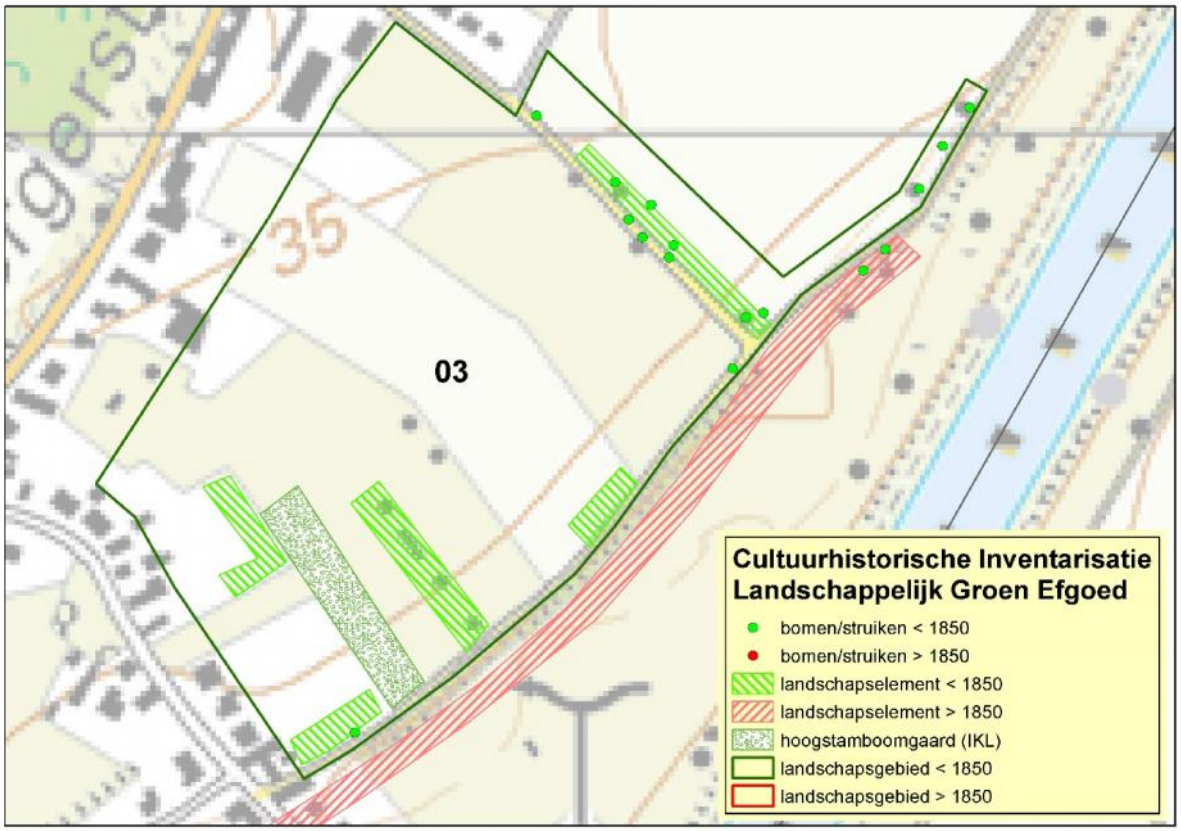

Kaart 03: landschapsgebied Sint Hubertuslaan- Hoogenbergweg (Berg).

Redengevende omschrijving:
Heggen en houtwallen in akker- en grasland en bij huis-erven. De heggen bestaan uit meidoorns met plaatselijk o.a. es, klimop, gewone vlier en als bijzonderheid de gele kornoelje (langs de Grachtstraat). Gele kornoelje bereikt in Zuid-Limburg zijn uiterste noordgrens in Europa, maar is ook hier zeldzaam. Er zijn enkele vlechtrelicten van meidoorns.

Haag met gele kornoelje langs de Grachtstraat.

Langs de Sint Hubertuslaan staat een viertal op verschillende hoogten opgesnoeide knotessen. Deze snoeivormen zijn bijzonder waardevol voor de cultuurhistorie van bomen. Aan de Sint Hubertuslaan staat nog een bijzondere variëteit van een eenstijlige meidoorn (cv. Albo-plena). Verder nog eenstijlige meidoorn, wilde lijsterbes en gewone vlier. Enkele hoogstamboomgaarden.

Knot-es aan de Hoogenbergweg en links ervan opvallend hoog opgesnoeide knot-essen aan de Sint Hubertuslaan.

Eenstijlige meidoorn met witte gevulde bloemen (Crataegus monogyna 'Albo-plena').

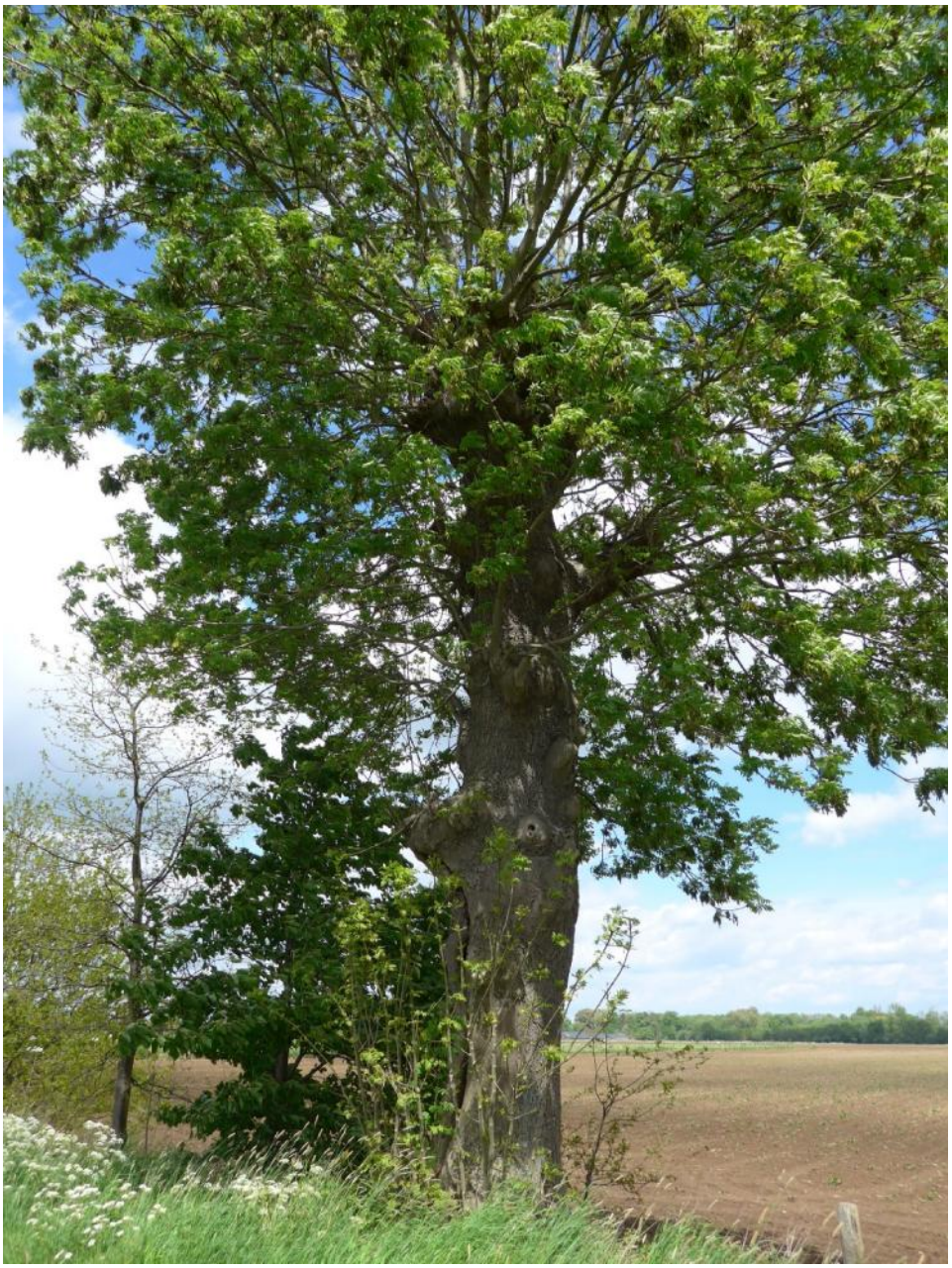

Zeldzaam voorbeeld van een hoog opgesnoeide knot-es aan de Sint Hubertuslaan.

04.Kerkstraat-Veerweg (Berg).

Cultuurhistorische waardering: waardevol tot zeer waardevol

Karakteristiek: Oude tuinbeplanting met o.a. zomerlinde, taxus en haagbeuk van ensemble kerk, pastorie en schoolterrein. Tijdslaag na 1850.

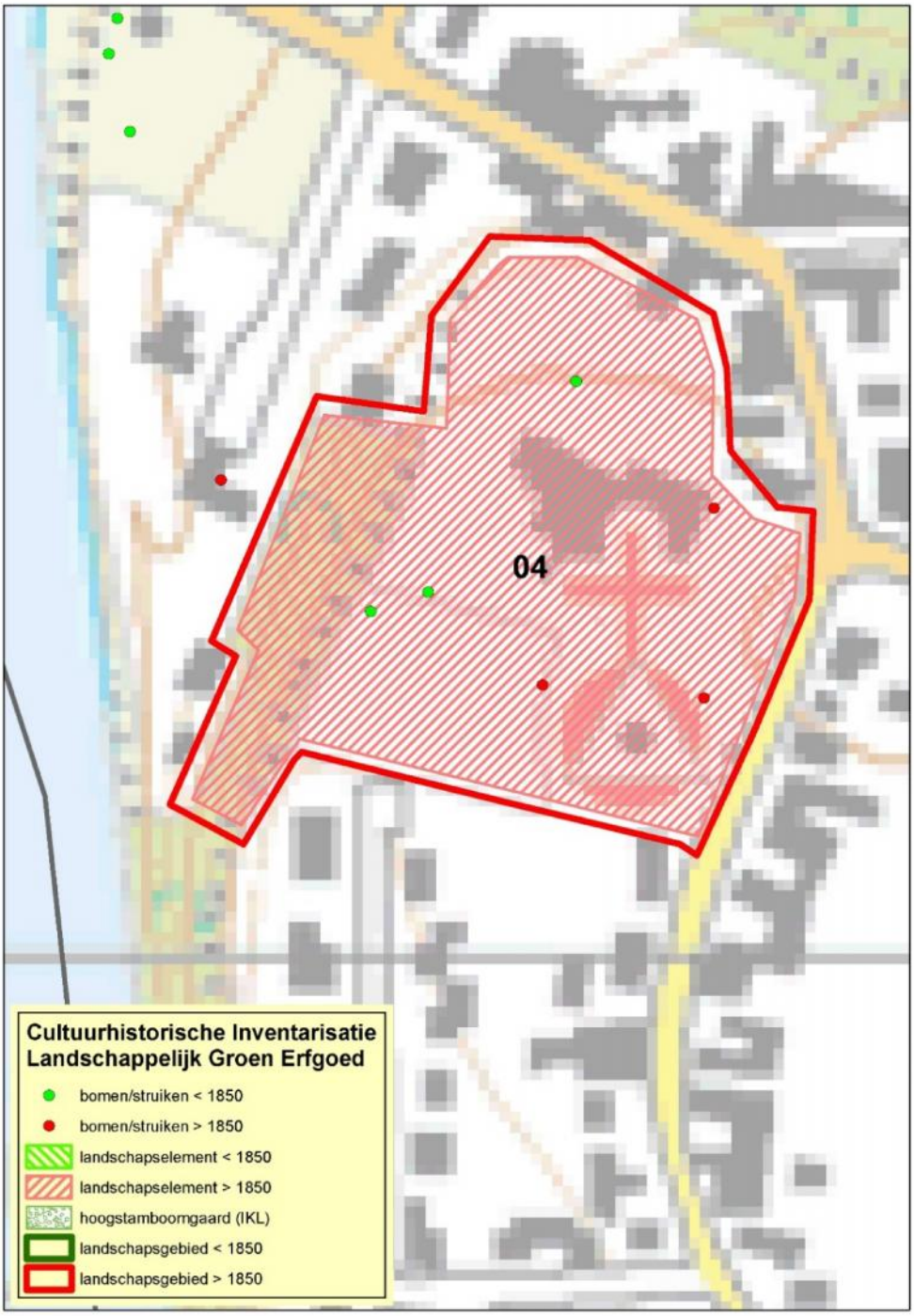

Kaart 04: landschapsgebied Kerkstraat-Veerweg.

Redengevende omschrijving:
Ensemble van parochiegebouwen (kerk, kerkhof, pastorie en school) met bijbehorende beplanting van opgaande bomen en heesters en hagen.

Kerk, H. Hartbeeld en school met sierbeplanting waaronder twee oude taxusbomen op de achtergrond.

Links twee oude taxusbomen bij schoolgebouw, rechts Californische cypres bij de pastorie.

Op het schoolterrein staan zes grote zomerlindes en aan de straatzijde bij de kerk twee oude taxusbomen. Verder zien we er een Californische cypres, es, buxus, hulst en hagen van

haagbeuk. Aansluitend een deel van een steilrand met oudere beplanting van zomereik, es, winterlinde en Krimlinde.

Zomerlindes op het schoolplein, rechts vanaf de begraafplaats.

Haagbeukhaag op de perceelscheiding van het kerkhof.

Tussen de Maas en de Veerweg staan enkele monumentale straat- en erfbomen waaronder een zomerlinde, walnoot en een es.

Monumentale zomerlinde en es langs de Maas (Veerweg-Berger Maasstraat).

05.Raadhuisstraat, Maasoever (Berg).

Cultuurhistorische waardering: waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Houtwal op steilrand met opgaande bomen, o.a. zomereik en es. Tijdslaag na 1850.

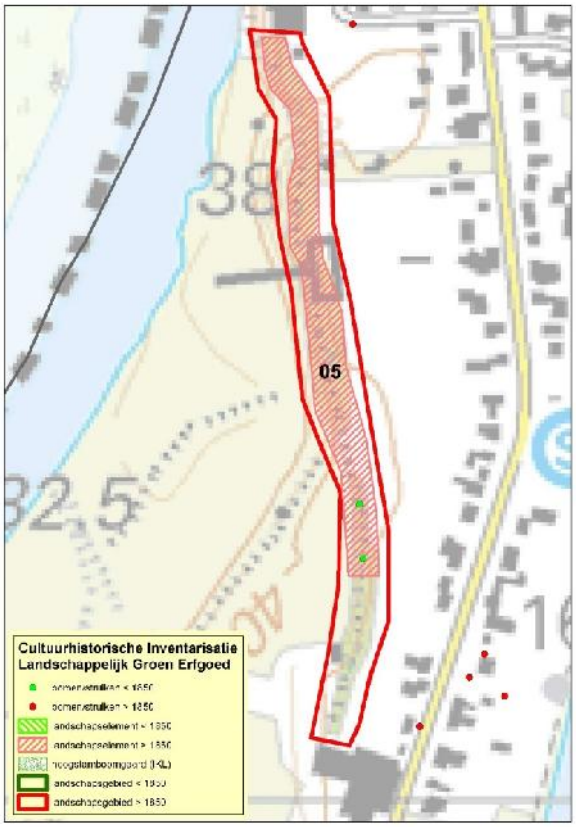

Kaart 05: landschapsgebied Raadhuisstraat- Maasoever (Berg).

Redengevende omschrijving:
Houtwal op steilrand met oudere aanplant van o.a. opgaande zomereiken en essen. Een hoge geknotte es van grote cultuurhistorische waarde. In de struiklaag een wilde kardinaalsmuts.

Op de achtergrond de begroeide steilhelling achter de Raadhuisstraat bij Berg.

Houtwal achter de Raadhuisstraat en meerstammige schietwilg.

Meerstammige schietwilg.

06.De Bath, Maasoever (Urmond).

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol tot waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Beplanting van steilrand en meidoornhaag in de uiterwaarde van de Maas. Tijdslaag vóór 1850.

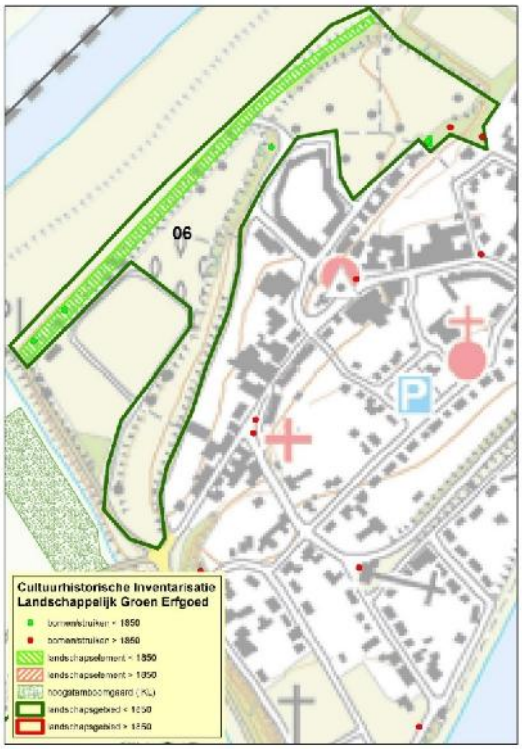

Kaart 06: landschapsgebied De Bath, Maasoever (Urmond).

Redengevende omschrijving:

Dit landschapsgebied bestaat uit begroeide steilranden en een oud hegrestant. De steilrand is begroeid met oudere opgaande zomereiken en robinia's en knotessen. Parallel aan de Maas is een restant van een oude meidoornheg, met eenstijlige meidoorn met veel recentere beplanting ingeboet. Mogelijk zijn enkele hondsrozen autochtoon. Ten westen grenst dit landschapsgebied aan het waterloopje de Ur.

Oude hakhoutstoof van een zomereik en restant van oude meidoornhaag.

Links uitgroeide hakhoutstoof van zomereik en (rechts) oud haagrestant.

Het waterloopje de Ur met op de achtergrond de begroeide steilhelling ten westen van de oude dorpskern van Urmond.

07.Gemeenweg e.o., Maasband.

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: hegrestanten in de uiterwaarden van de Maas en hoogstamboomgaarden. Tijdslaag vóór 1850.

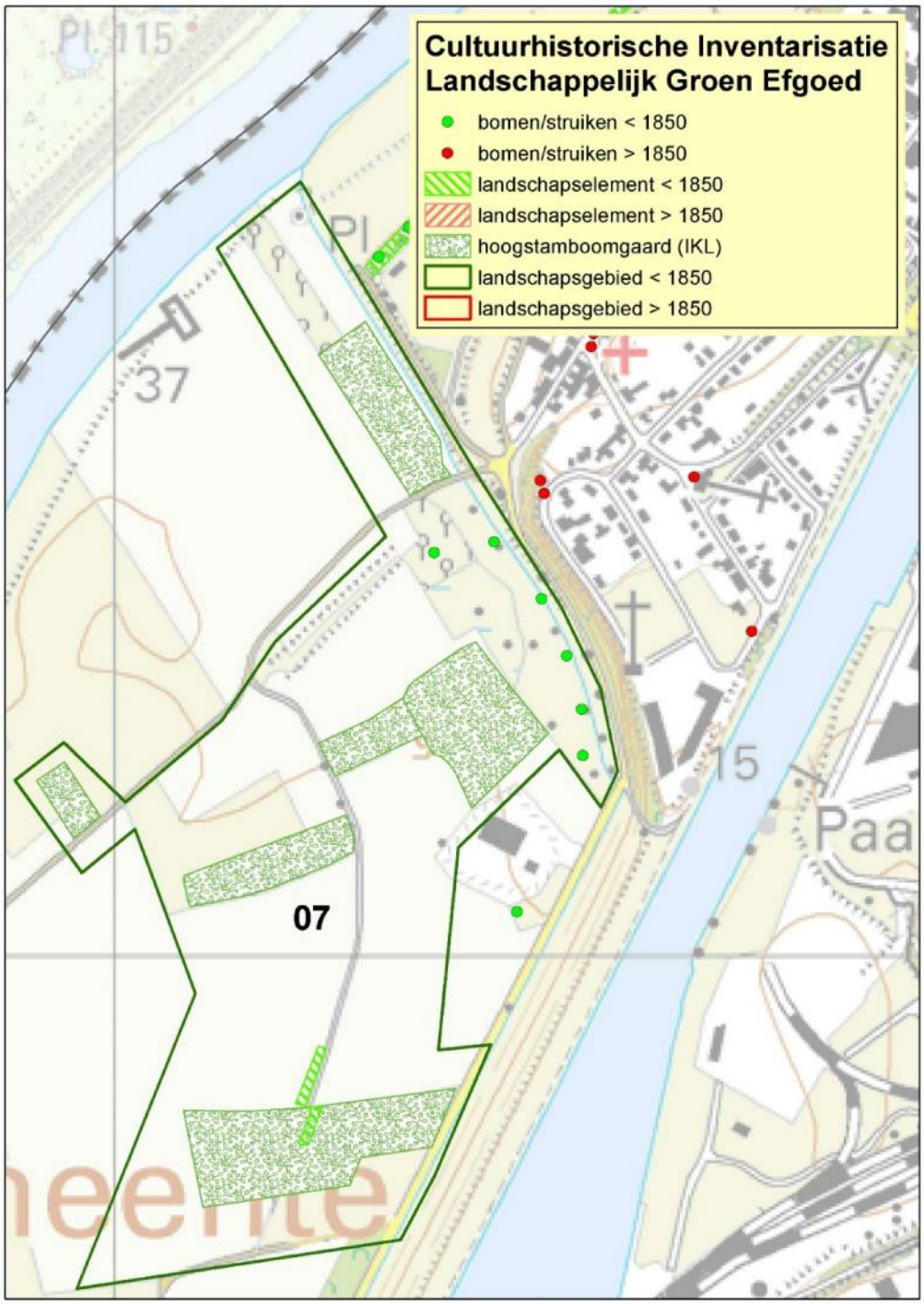

Kaart 07: Gemeenweg e.o., Maasband.

Redengevende omschrijving:
Uiterwaardengebied met enkele hoogstamboomgaarden. Langs de gemeenweg liggen een paar hegrestanten van eenstijlige meidoorn naast hondsroos, es en gewone vlier. Langs de Ur staat een rij knotwilgen.

Knotwilgen langs de Ur.

08.Maasband, Oeverendijk.

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Uiterwaardenlandschap met meidoornheggen en hoogstamboomgaarden. Tijdslaag vóór 1850.

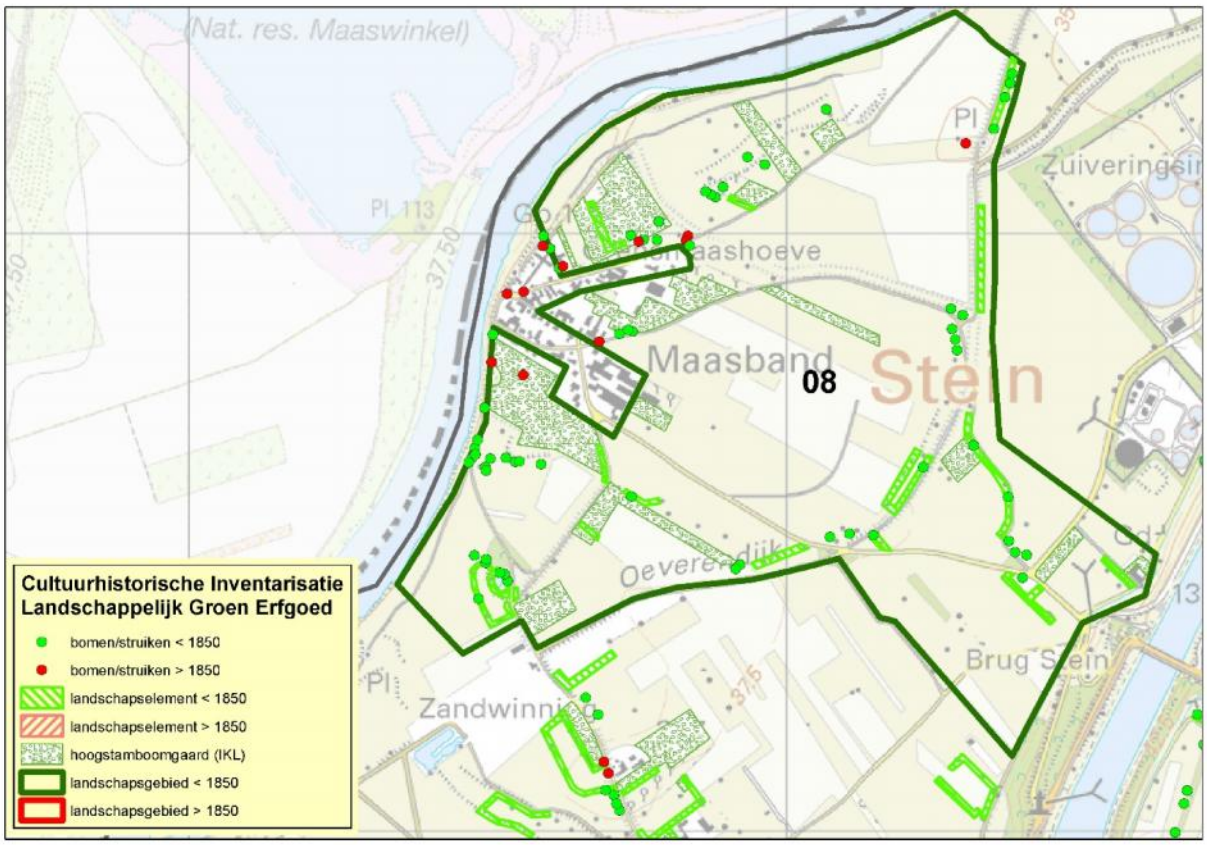

Kaart 08: landschapsgebied Maasband.

Redengevende omschrijving:

Kleinschalig zeer waardevol en zeldzaam geworden uiterwaardenlandschap met diverse oude heggen, knotbomen en hoogstamboomgaarden met o.a. oude cultuurperen, appelbomen en walnoten. In het gebied van de Weerdijkweg, Maasbanderweg, Maasbanderkerkweg en Oeverendijk staan verspreide cultuurhistorisch waardevolle groepen van knot- en hakhoutessen, knotwilgen, knotpopulier, wilde rozen en wilde kardinaalsmutsen. Zeldzamer is de kraakwilg. In de meidoornheggen komen ook es, wilde kardinaalsmuts, heggenroos, bitterzoet en gewone vlier voor.

Grote opgaande Canadapopulier(links) en es(rechts) aan de Maasdijkweg langs de Maas.

Opmerkelijke groep van oude schietwilgen.

Oud heggenlandschap in Maasband in reliëfrijk grasland.

Hoogstamboomgaarden en hoogstamfruit.

09.Kleine Meers.

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Uiterwaardenlandschap met meidoornheggen en hoogstamboomgaarden. Tijdslaag vóór 1850.

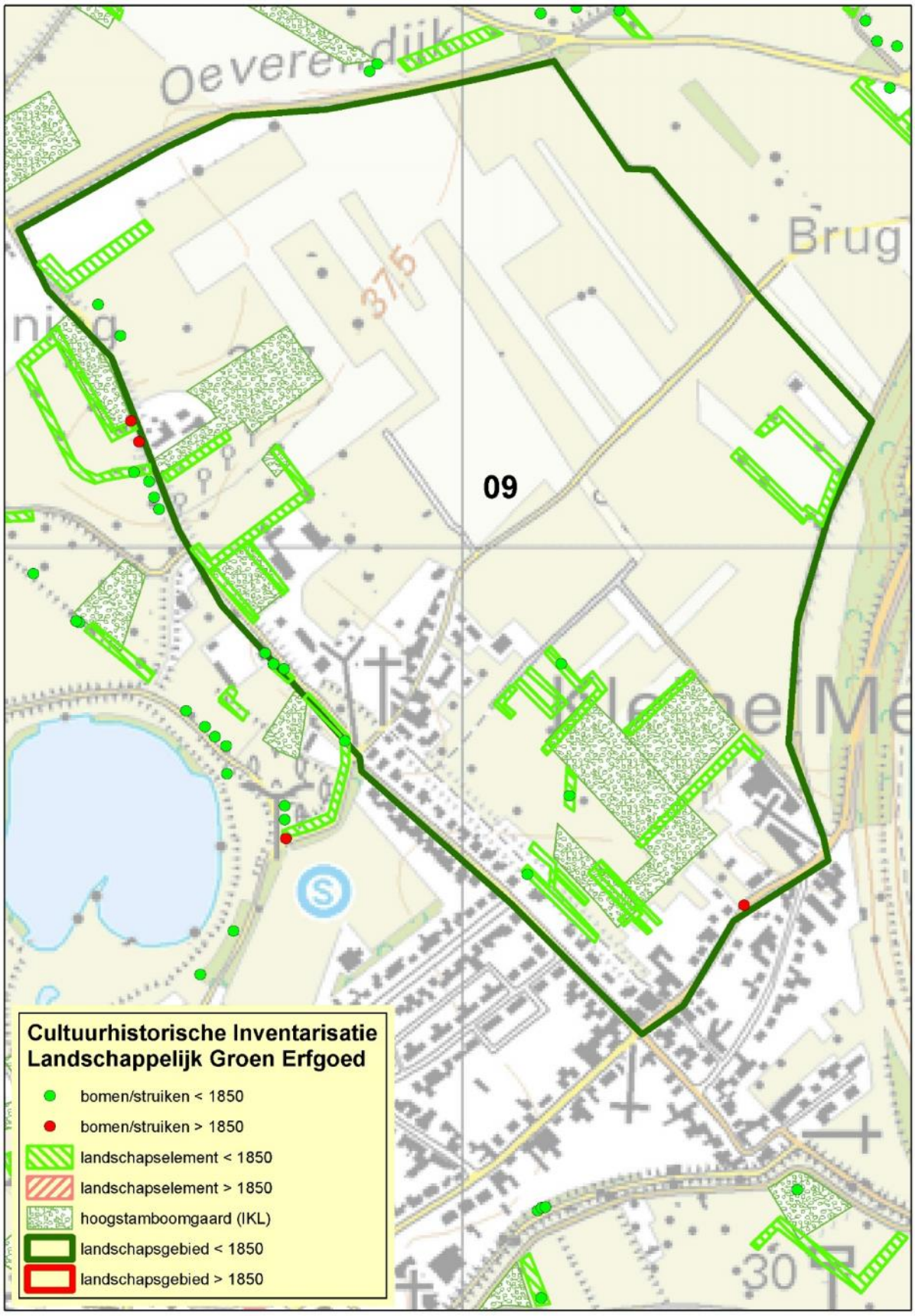

Kaart 09: landschapsgebied Kleine Meers en deel van Veldschuur.

Redengevende omschrijving:
Zeer waardevol kleinschalig uiterwaardenlandschap met oude meidoornheggen en hoogstamboomgaarden. De heggen bestaan uit eenstijlige meidoorn met verspreid hondsroos, beklierde hondsroos, beklierde heggenroos, gewone vlier, wilde kardinaalsmuts, es (deels met vlechtwerk), gladde iep en opgaande zomereik.

10.Meers.

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Uiterwaardengebied met meidoornheggen en hoogstamboomgaarden. Tijdslaag vóór 1850.

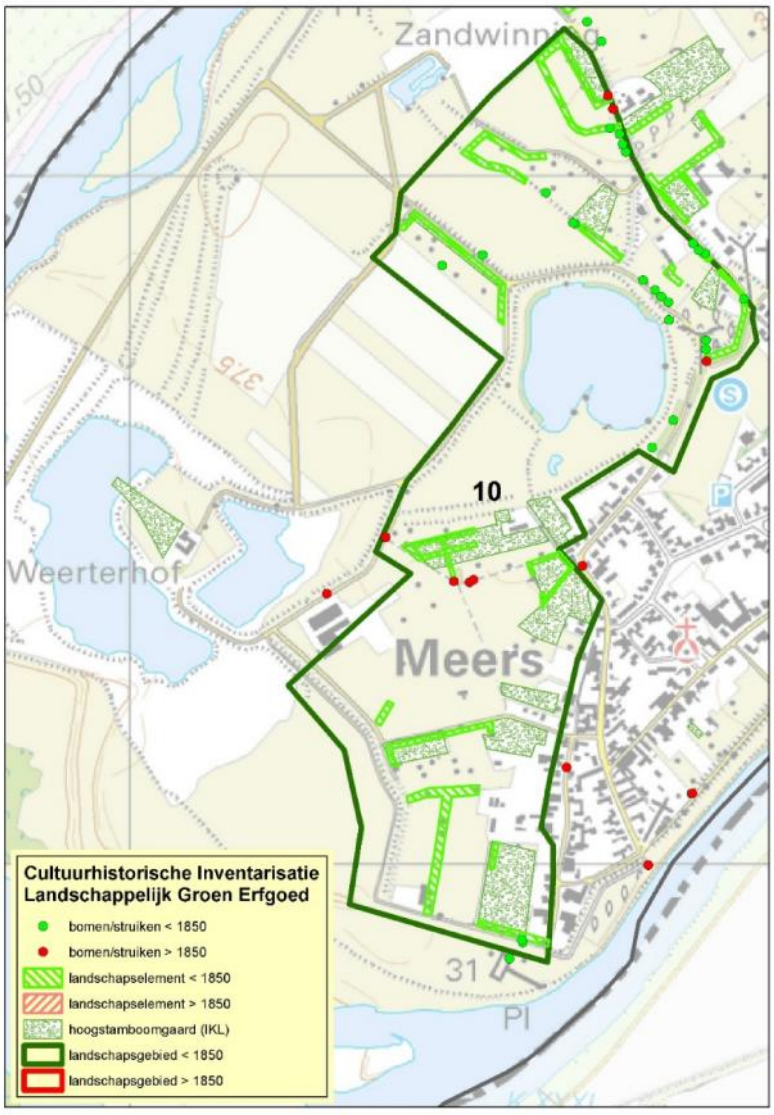

Kaart 10: landschapsgebied Meers.

Redengevende omschrijving:

Binnen het landschapsgebied Meers komen enkele zeer bijzondere heggen voor. Aan de Pontegatsweg is een grote heglengte met aaneengesloten gave vlechtingen. De heg behoort tot de best bewaarde vlechtheggen van ons land. Het is als goed voorbeeld van authentiek vlechtwerk, als cultuurhistorisch erfgoed en voor landschapskennis van groot belang. Verspreid komen naast de eenstijlige meidoorn nog tweestijlige meidoorn, grootvruchtige meidoorn, bastaardmeidoorn, hondsroos, heggenroos, beklierde heggenroos, beklierde hondsroos, de zeldzame viltroos, gladde iep, wilde kardinaalsmuts en sleedoorn voor. Met name langs de Veldschuurdijk enkele knotessen, knothaagbeuken en knotwilgen.

Gave vlechtheg aan de Pontegatsweg, winter- en zomerbeeld.

Links bloeiende tweestijlige meidoorn; rechts de viltroos.

Oude meidoornheg met (rechts in beeld) een vlechtrelict. Bij de Grotestraat.

11.Kleine Meers, Dijkweg.

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol tot waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Uiterwaardenlandschap met meidoornheggen en boomstamboomgaarden. Tijdslaag vóór 1850.

Redengevende omschrijving:
Uiterwaardengebied langs de Maas met enkele hegrestanten van eenstijlige meidoorn (met vlechtrelict) en verspreide knotwilgen en oudere Canadapopulieren. In de heg ook wilde kardinaalsmuts, es, klimop, hondsroos, grootvruchtige meidoorn, bastaardmeidoorn en gewone vlier.

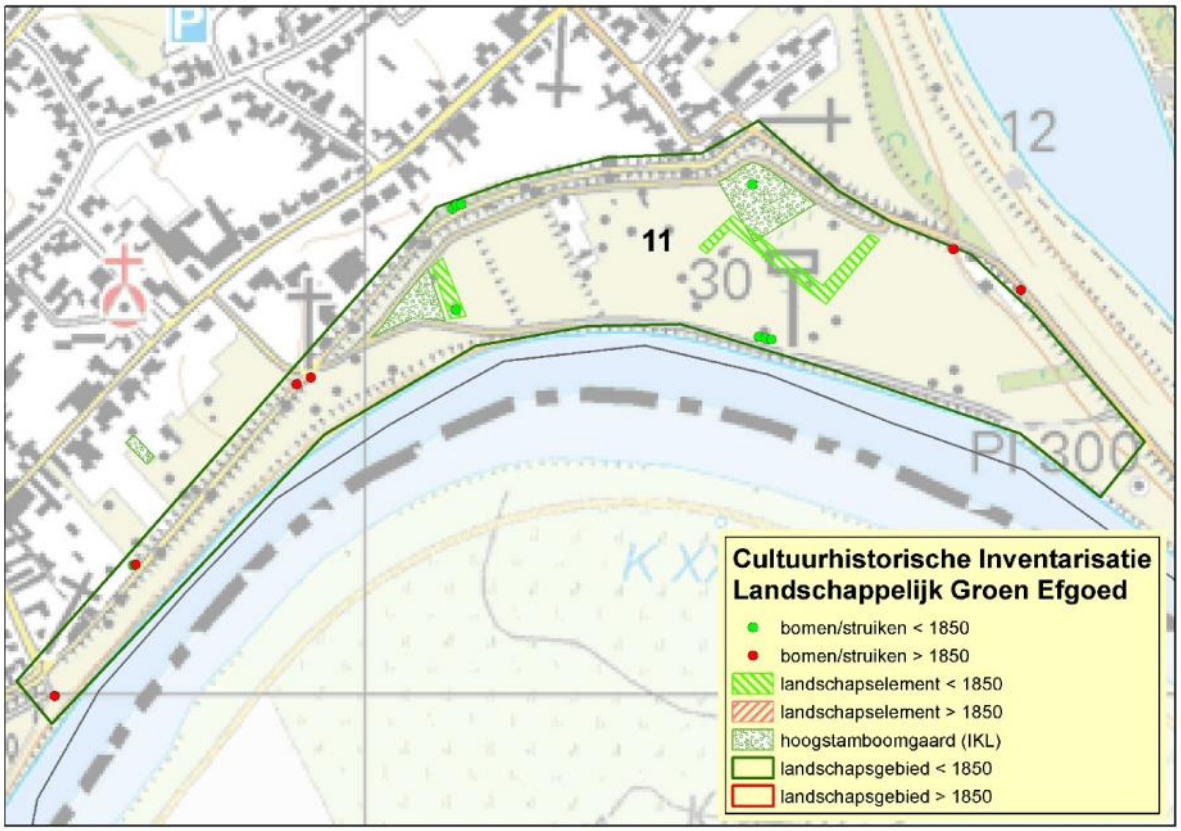

Kaart 11: landschapsgebied Kleine Meers, Dijkweg.

12.Louise Groeveweg, Molenweg (Urmond).

Cultuurhistorische waarde: waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Oude landwegen met opgaande bomen als wegbeplanting, lindes en eiken. Tijdslaag na 1850.

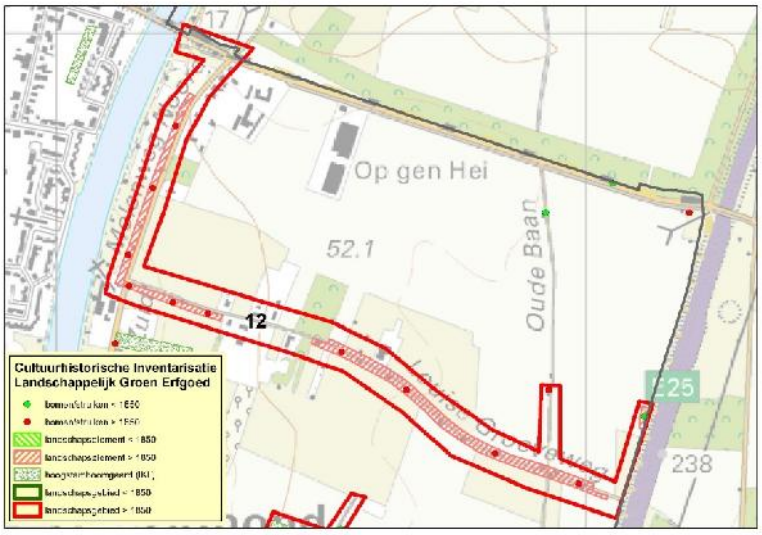

Kaart 12: landschapsgebied Louise Groeveweg, Molenweg.

Redengevende omschrijving:
Oude landwegen, Molenweg-Noord en Louise Groeveweg, van vóór 1850 met opgaande beplanting van rond 1900, mogelijk deels ouder. Het betreft zomereik, winterlinde en Hollandse linde. Twee hakhout-essen langs de E25 zijn mogelijk oudere restanten van een verdwenen bosje dat op de topografische kaart van 1850 staat aangegeven.

Hakhoutes als oudbos restant langs de E25 met de Louise Groeveweg op de achtergrond.

De Louise Groeveweg met opgaande zomereiken, winterlindes en Hollandse lindes.

Molenweg-Noord met opgaande winterlindes en Hollandse lindes.

13.Limbrichterweg, Sportpark (Urmond).

Cultuurhistorische waarde: waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: oud opgaand bos en hoogstamboomgaarden. Tijdslaag na 1850.

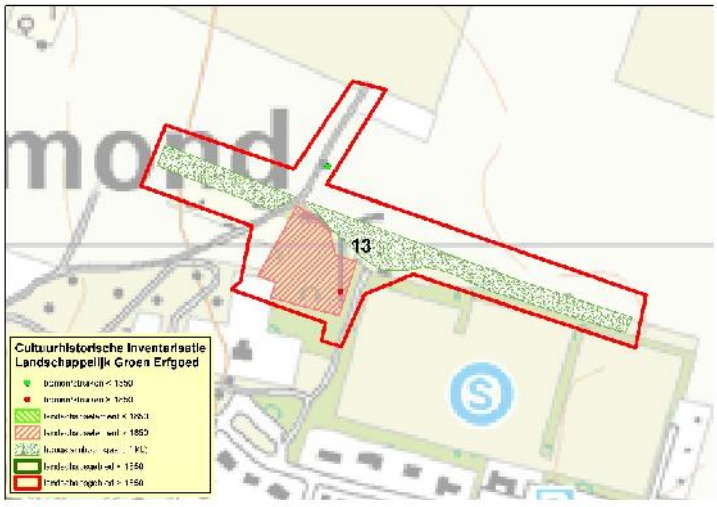

Kaart 13: landschapsgebied Limbrichterweg, sportpark (Urmond).

Redengevende omschrijving:
Restant van een oud bos met latere opgaande bomen uit ca. 1900, opvallend grote robinia's, naast zomereik, es en hazelaar. In de kruidlaag indicatoren van oude bossen zoals boskortsteel en grote muur. Aangrenzend een strook met een hoogstamboomgaard.

Monumentale robinia, linksachter een zomereik.

Links boskortsteel als oudbos indicator in de kruidlaag; rechts opgaande zomereiken ca. 1900.

14. Graetheidelaan, begraafplaats (Urmond).

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: begraafplaatsbeplanting met opgaande bomen, heesters en heggen. Tijdslaag na 1850.

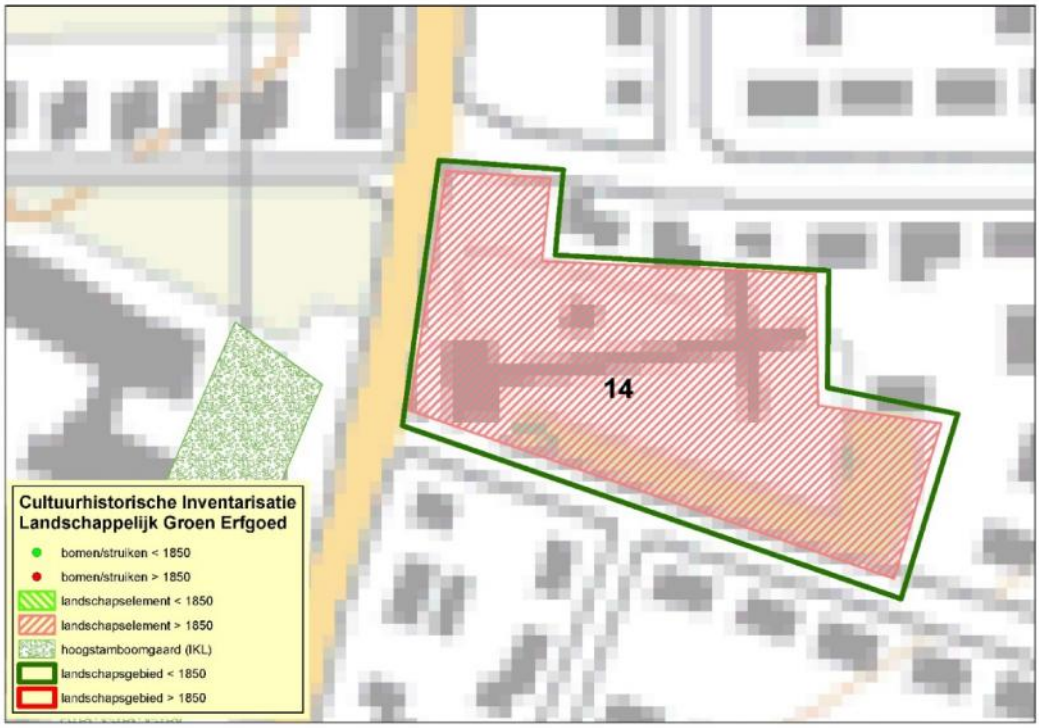

Kaart 14: landschapsgebied Graetheidelaan, begraafplaats (Urmond).

Redengevende omschrijving:

De gemeentelijke begraafplaats van Urmond is een kleine begraafplaats met een in aanleg 18e eeuwse kapel, de zogenaamde 'Bokkenrijderskapel'. Rondom de kapel staan enkele vrij jonge lindes bestaande uit drie soorten: Hollandse linde, zilverlinde en zomerlinde. De begraafplaats wordt omgrensd door hagen van taxus en gemengde meidoorn met o.a. rode kornoelje, wilde liguster, klimop, mahonie en hulst. Tegen de bakstenen muur aan de Graetheidelaan staan enkele grotere bomen waaronder een grote bruine beuk.

Begraafplaats Molenweg-Graatheidelaan (Urmond) met taxushagen (links) en langs de muur een grote bruine beuk aan de Graetheidelaanzijde.

De 'Bokkenrijderskapel'met jonge snoeilinde aanplant met zilverlinde, Hollandse linde en zomerlinde.

Mariakapel (of Bokkenrijderskapel) met gesnoeide lindes; rechts de bruine beuk aan de Graetheidelaan.

15.Heidekampweg (Kerensheide).

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Oude houtwal met hakhout- en knotbomen. Tijdslaag vóór 1850.

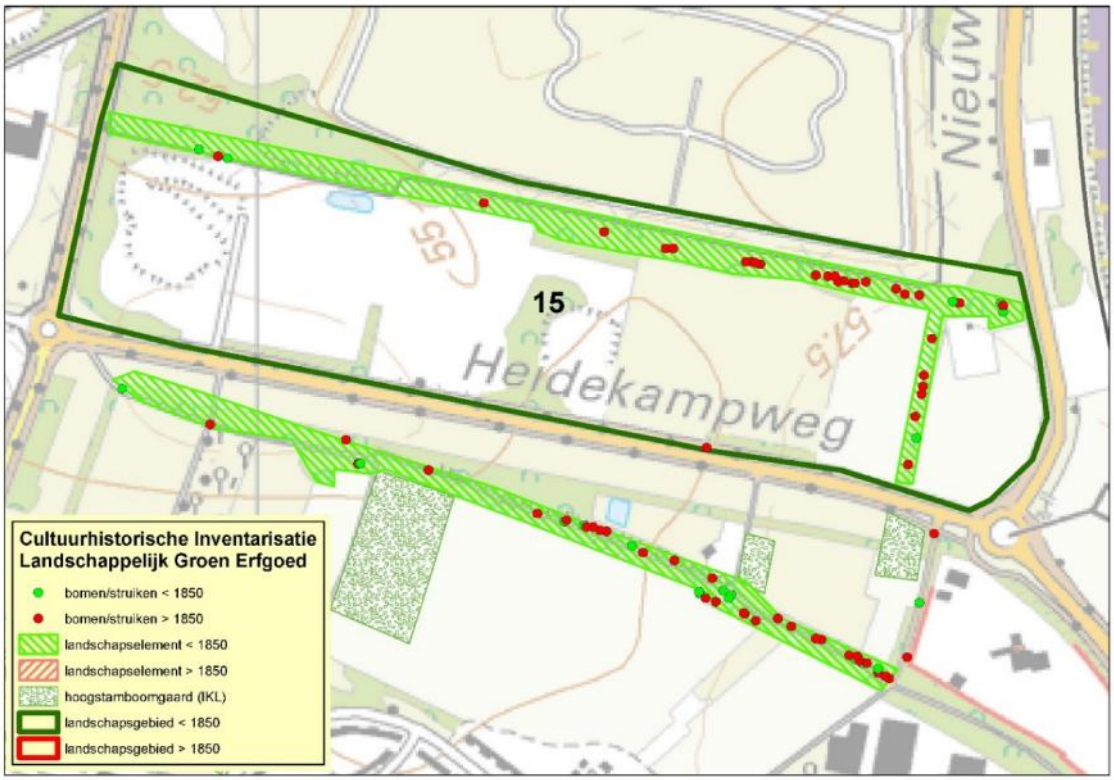

Kaart 15: landschapsgebied Heidekampweg, Kerensheide.

Redengevende omschrijving:

Binnen de deels hellende houtwal langs een pad bevinden zich nog substantiële restanten van de oude beplanting met zomereiken, Spaanse aken en hakhoutstoven van haagbeuken. Enkele zomereiken, waaronder knoteiken, hebben een stamomvang van ca. 3 meter en zijn ca. 25 meter hoog. Ze kunnen ca. 200 jaar oud zijn. Aan de uiterste oostzijde bevinden zich 3 haagbeukstoven, waarvan de grootste een omvang heeft van 9 meter! Ze zouden uit de 18^{e} eeuw kunnen stammen, mogelijk nog laat 17^{e} eeuws. Ze behoren mogelijk tot de oudste bomen van de gemeente Stein. Voor het grootste deel bestaat de groenstrook uit jonge aanplant. Een enkele oudere Spaanse aak, robinia, zoete kers en Hollandse linde kan nog tot een tweede cultuurhistorisch waardevolle tijdslaag gerekend worden. In de kruidlaag noteerden we gevlekte aronskelk, gewone salomonszegel, grote muur en schaduwgras.

Oude beplanting van zomereiken van ca. 1800, links een zomerlinde (Tilia platyphyllos subsp. cordifolia).

Rechts in beeld een stoof van haagbeukhakhout van ca. 9 meter omtrek!

Enkele oudere zomereiken in houtwal tussen akkers. In deze houtwal dwars op de hierboven besproken houtwal, staan een paar oudere monumentale 19e eeuwse zomereiken.

16.Koestraat (Kerensheide)

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Oude houtwal met hakhout- en knotbomen van haagbeuk, es, zomereik en zomerlinde, deels onderdeel van historisch landweersysteem. Tijdslaag vóór 1850.

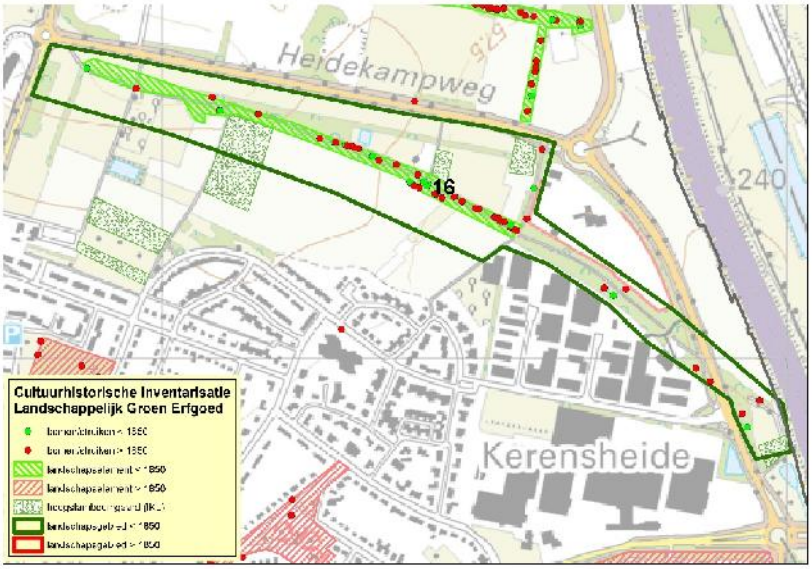

Kaart 16: Koestraat, Kerensheide

Redengevende omschrijving:

Deze landweer ten zuiden van de Heidekampweg, is sterk verwant aan die van de grenswal Elsloo-Stein en bestaat ook uit een dubbele wal met greppels. Hij behoort tot hetzelfde systeem van landweren en stamt wellicht ook nog uit de late middeleeuwen[4]. Het huidige beeld wordt sterk bepaald door hoog opgaande essen, robinia's, lindes en zomereiken.

[4] Mogelijk 15 e eeuw, Guus Peters, Landweren in de gemeente Stein.

De landweer bij de Heikampweg vanuit het noorden.

De oudste beplanting bestaat uit knothaagbeuken, knoteiken, knotessen en essenhakhout. Daarnaast kunnen eenstijlige meidoorns van haagrestanten en hazelaars tot de oudste tijdslaag behoren.

Rij van oude knothaagbeuken, waarschijnlijk oorspronkelijk als haag opgezet.

Links uitgegroeide knothaagbeuk op de noordelijke wal, rechts-achter twee grote zomereiken aan de overzijde van de Nieuwe Postbaan.

Hondsroos, beklierde hondsroos, klimop en bramensoorten kunnen als autochtoon beschouwd worden. Deze beplanting behoort mogelijk nog tot de authentieke landweerbeplanting.
In de kruidlaag noteren we gewone salomonszegel, grote muur, boskortsteel, schaduwgras, valse salie en adelaarsvaren als oudbos indicatoren.
In de tweede tijdslaag zien we robinia, Spaanse aak, zoete kers, gladde iep, winterlinde, zomerlinde en Hollandse linde, naast diverse struiksoorten die in recente tijd zijn aangeplant. Onder de bomen kunnen cultuurhistorische waardevolle variëteiten zitten, met name bij de Hollandse linde en gladde iep. De zomerlinde betreft de ondersoort Tilia platyphyllos subsp. cordifolia die in Zuid-Limburg inheems is.

17.Kerensheide, begraafplaats

Cultuurhistorische waarde: waardevol tot zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Begraafplaatsbeplanting met opgaande bomen, heesters en heggen. Tijdslaag na 1850.

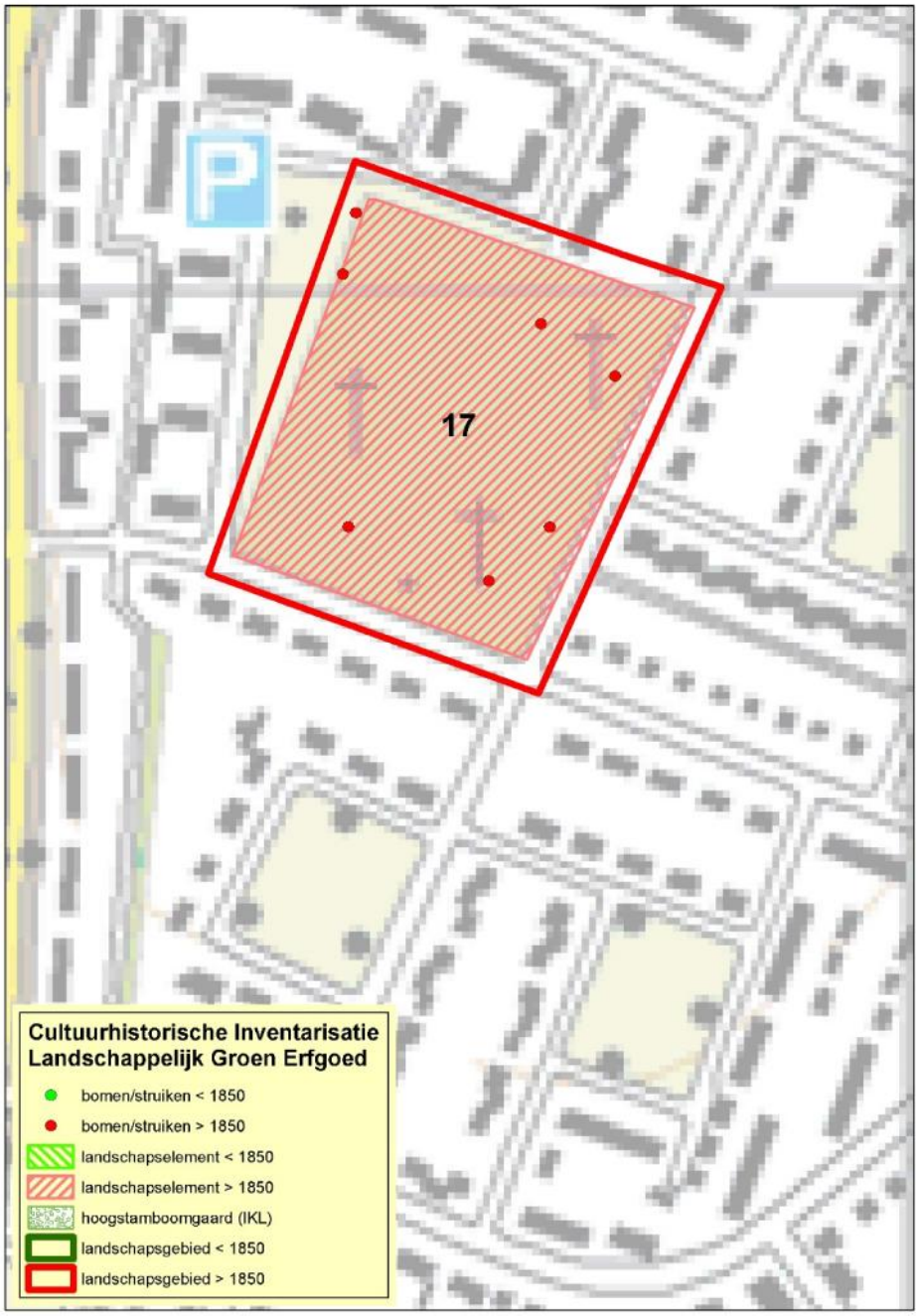

Kaart 17: Landschapsgebied Kerensheide, begraafplaats

Redengevende omschrijving:
Gemeentelijke begraafplaats rond 1880 aangelegd in landschappelijke stijl met veel bomen in bochtig verlopende grafvakken. Opmerkelijk veel hoog opgaande, monumentale zomereiken , naast Amerikaans eiken, beuken, robinia's, tamme kastanjes en in de heester- border- en haagbeplanting o.a. haagbeuk, hulst, rododendron en boerenjasmijn. Rondom de begraafplaats rijen van lindes: Hollandse linde, zomerlinde en zilverlinde.

MARTIN DERIKS
MIA MENTEN

Gemeentelijke begraafplaats Stein, Kerensheide: hoog opgaande zomereiken, Amerikaanse eiken, beuken; onder rechts oude boerenjasmijn.

Monumentale beplanting van opgaande lindebomen rondom de begraafplaats.

18. Sanderboutlaan, RK. Kerk (Stein)

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol tot waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Tijdslaag na 1850.

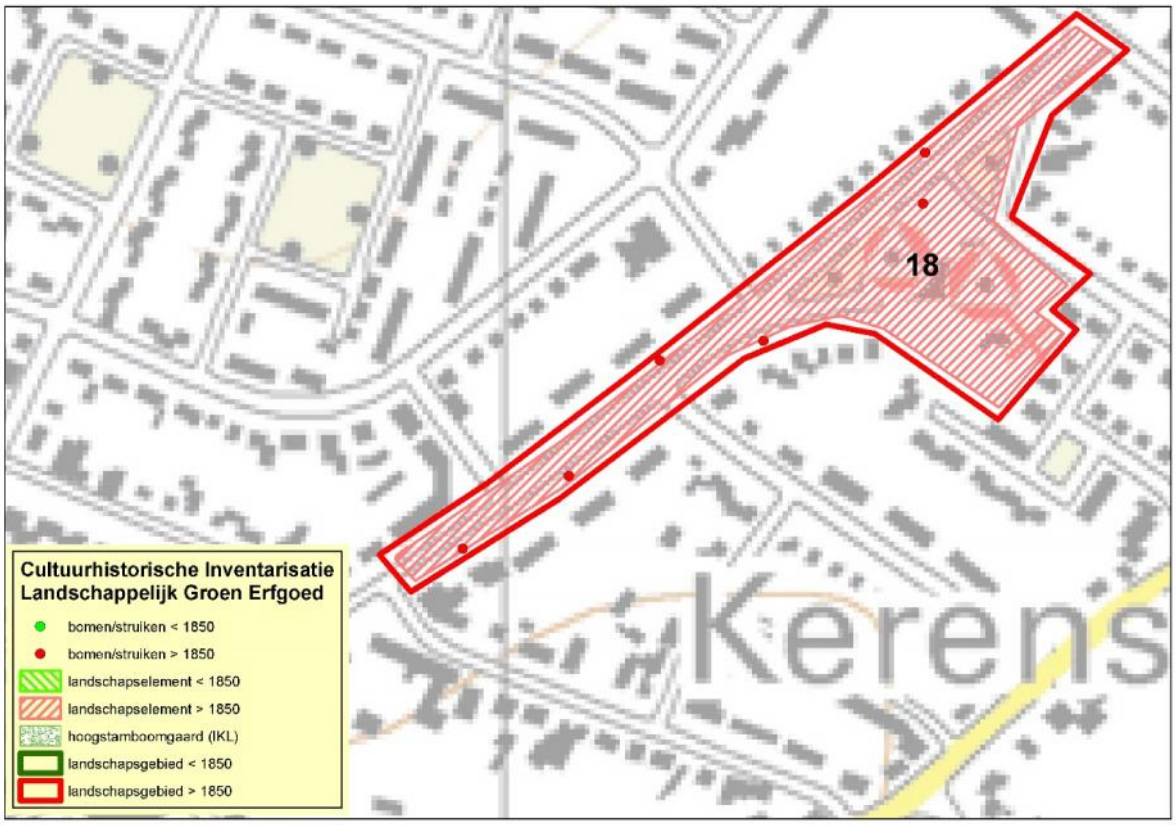

Kaart 18: landschapsgebied Sanderboutlaan, Stein.

Redengevende omschrijving:

De RK. kerk van de H. Jozef is gebouwd in 1940. Een aantal bomen rond de kerk en in de pastorietuin, waaronder gewone plataan en Hollandse linde kunnen uit de aanlegtijd dateren. In de pastorietuin zien we o.a. een zomerlinde en mogelijk zijn een paar coniferen (schijncypres) en een gouden regen nog uit de bouwtijd. Langs de Sanderboutlaan staan lange rijen laanbeplanting van grote gewone platanen die uit ca. 1940 dateren. De snoeivorm is vermoedelijk van na ca. 1960.

Cultuurhistorisch waardvolle beplanting ronden de kerk en pastorie en langs de Sanderboutlaan.

Pastorietuin bij Sint Jozefkerk met grote coniferen, gouden regen mogelijk nog uit de bouwtijd, naast een taxushaag, Amerikaans krentenboompje, hulst en Ierse taxus van jongere datum.

19. Steinerbos (Stein)

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: park en recreatiegebied ten behoeve van de mijnwerkers. Park en hertenkamp met vele opgaande bomen van ca. 1880 en ca. 1930/50. Tijdslaag na 1850.

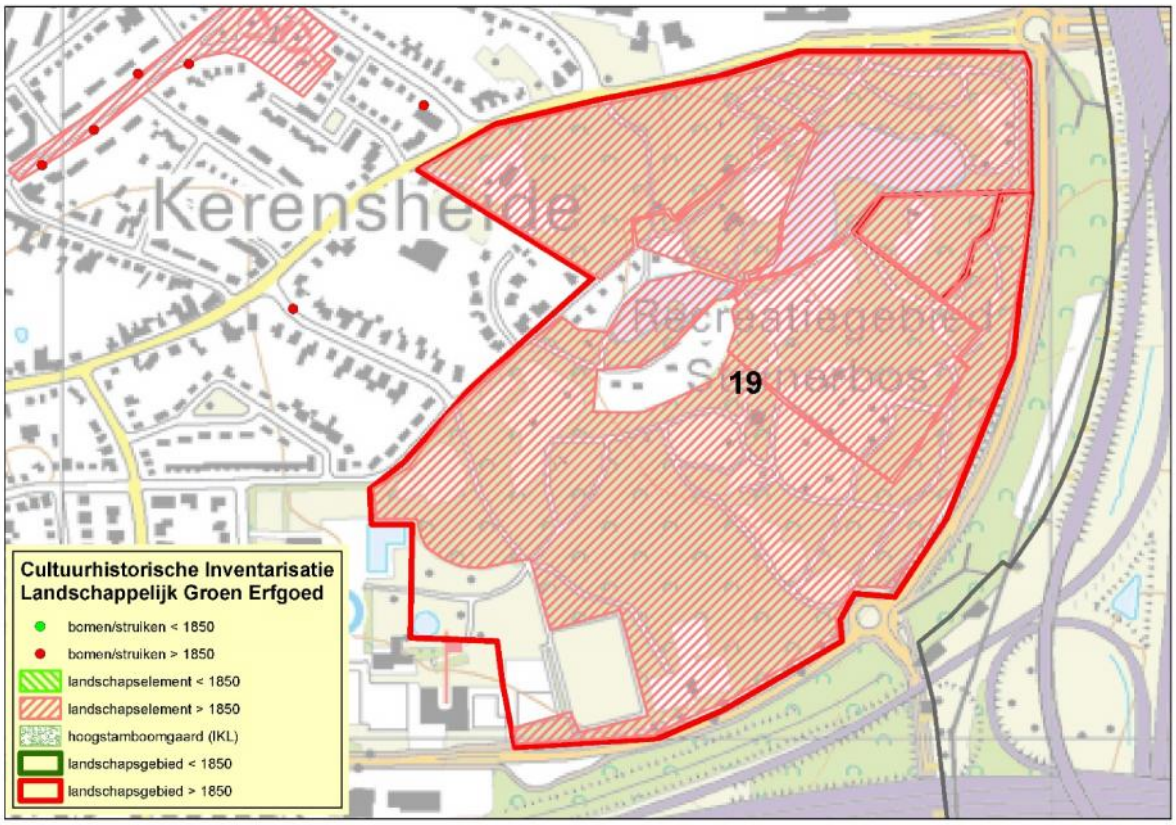

Kaart 19: landschapsgebied Steinerbos (de heemtuin is apart aangegeven (rechtsboven) en daaronder het oudste deel van het Steinerbos.

Redengevende omschrijving:

Het Steinerbos is globaal bekeken. Gezien de grote cultuurhistorische waarde vanwege de functie als regionaal recreatiepark voor de mijnwerkersbevolking van Sittard e.o. , is het aan te bevelen het park meer in detail in kaart te brengen om een op cultuurhistorische beheer gericht plan te realiseren. Op de kaart zijn geen individuele bomen aangegeven.

Oudste bosbeplanting van ca. 1900 met vele grote opgaande zomereiken.

Het Steinerbos bestaat uit een oude boskern uit ca 1900, mogelijk als een destijds een nieuwere bomengeneratie van merendeels zomereiken. Op de kaart van 1850 is al sprake van een bos, waarschijnlijk een hakhoutbos die deels op de plaats ligt van de het huidige bosdeel met de oudste bomen.
Verspreid staan verschillende cultuurhistorische waardevolle boomgroepen zoals groepen met lindes, Amerikaanse eiken, gewone platanen en robinia's die van voor 1950 dateren (deels in bosverband) en diverse bomen en boomgroepen van ca. 1950-1970 waaronder een Hongaarse eik, witte paardenkastanjes, zomer- en winterlindes, essen, gewone platanen e.a. De bomen staan merendeels in parkaanleg en hangen veelal samen met speeltuingedeeltes, grasvelden, vijverpartijen en dierenverblijven.

Steinerbos in 1850 (links), ca. 1920 (midden), huidige situatie (rechts).

Links een Hongaarse eik, rechts Amerikaanse eiken bij een dierenverblijf.

20. Dieterenstraat e.o., plantsoen (Stein)

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Voorbeeld van plantsoenaanleg 1965-70. Tijdslaag na 1850.

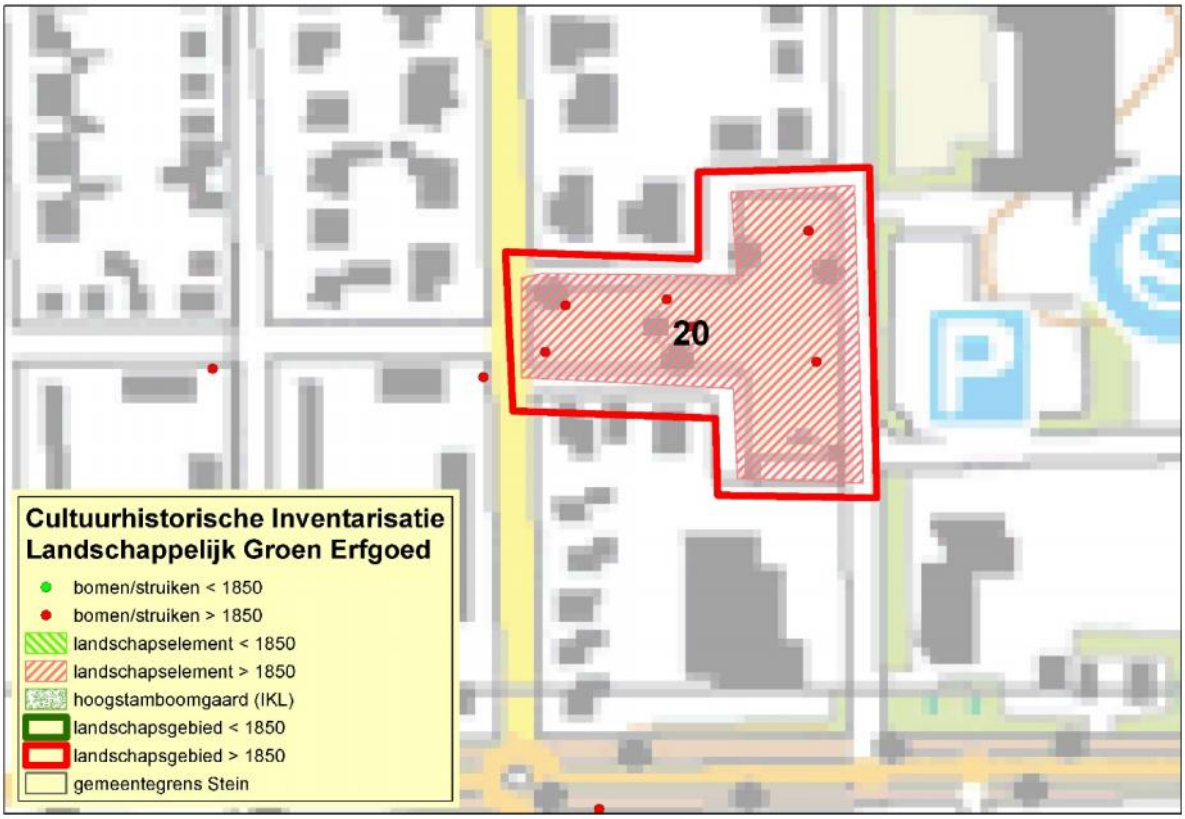

Kaart 20: landschapsgebied Dieterenstraat e.o., plantsoen, Stein

Redengevende omschrijving:
Klein park en plantsoen in Kerensheide bij de Dieterenstraat en Drossaert Ecrevissestraat, ingericht ca. 1965. De karakteristiek strakke aanleg met gazon en enkele bomen uit de aanlegperiode bleef behouden met Noorse esdoorn, Hollandse linde, trompetboom, Anna Paulownaboom, witte paardenkastanje, rode paardenkastanje en gewone plataan. Het parkje is van cultuurhistorische belang als voorbeeld van een inrichting en beplanting uit ca. 1965.

Anna Paulownaboom met vruchten (Foto HvM).

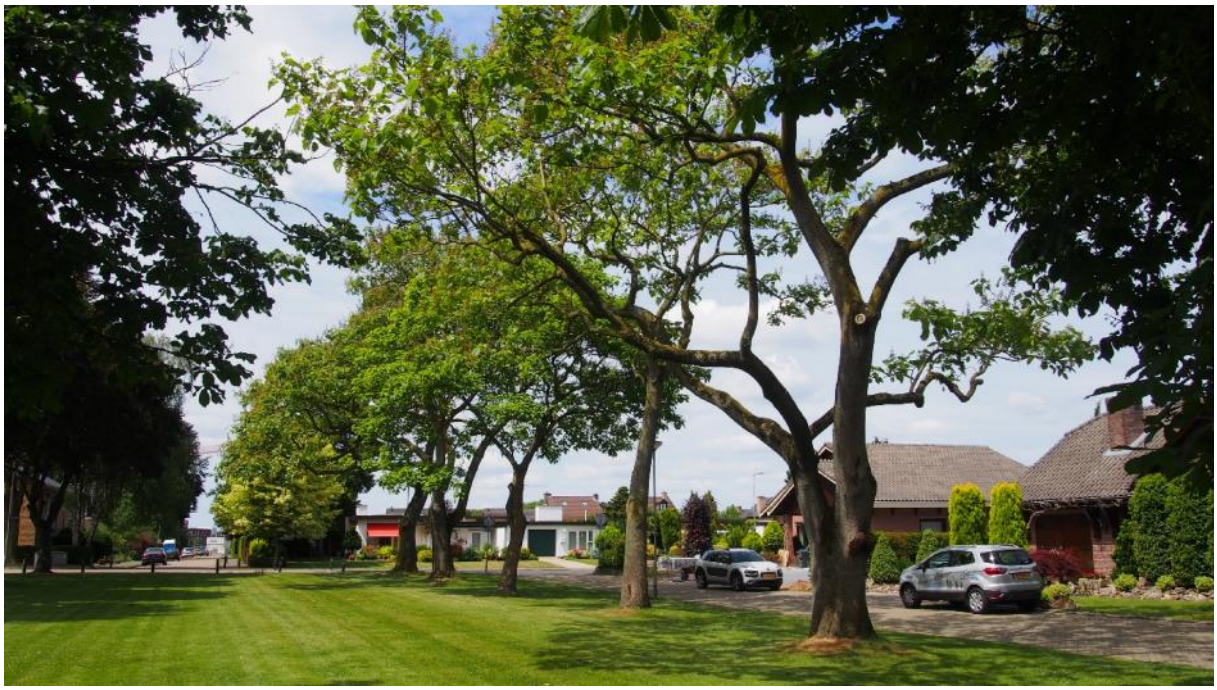

Park ca. 1965 bij Dieterenstraat en Drossaert Ecrevissestraat met Anna Paulownabomen (foto HvM).

21. Rentmeester Snijdersstraat e.o., plantsoen (Stein)

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Voorbeeld van plantsoenaanleg 1965-70. Tijdslaag na 1850.

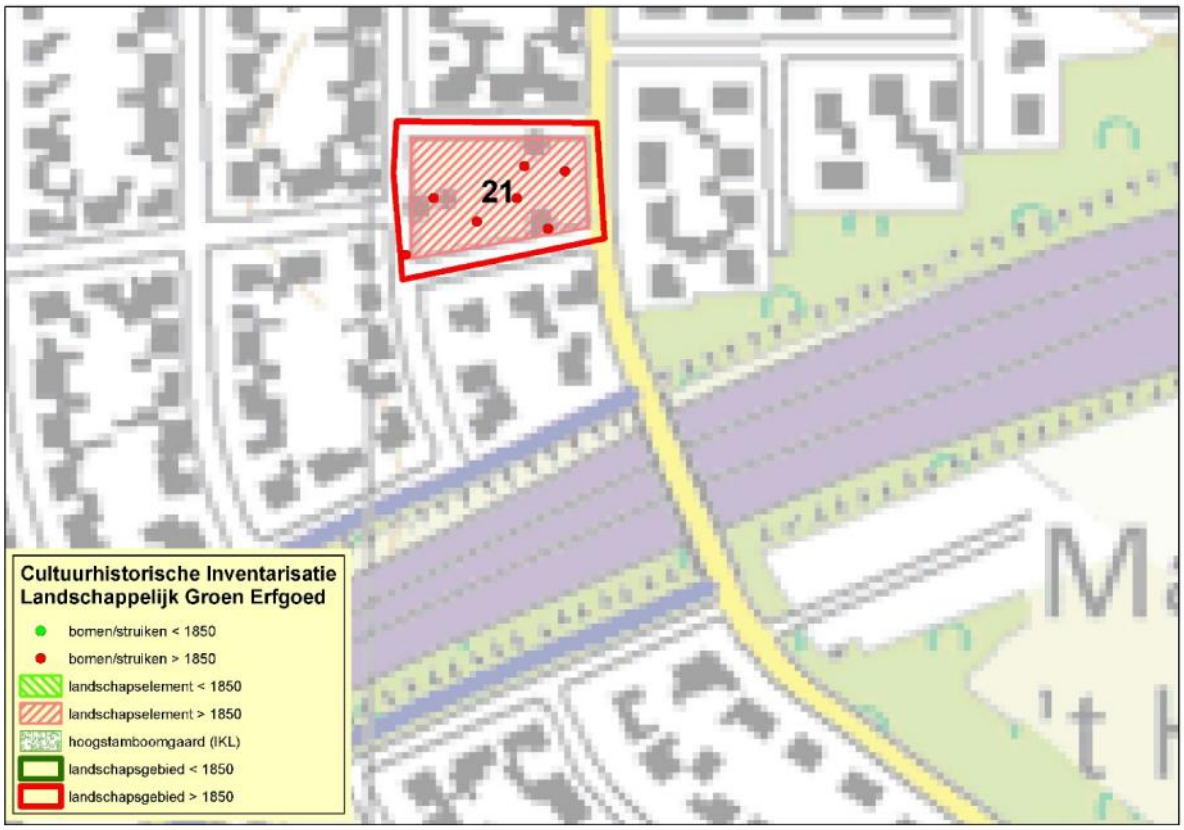

Kaart 21: landschapsgebied Cortenbachstraat e.o. plantsoen, Stein.

Beschrijving:

Klein park en plantsoen in Kerensheide bij de Cortenbachstraat, aangelegd en ingericht ca. 1965. De karakteristiek strakke aanleg met enkele bomen uit de aanlegperiode bleven behouden met o.a. hagen en gazon waarin gewone esdoorn, beuk, Kaukasische vleugelnoot, haagbeuk, Hollandse linde, zwarte els, Amerikaanse eik en amberboom. Het parkje is van cultuurhistorische belang als voorbeeld van een inrichting en beplanting uit ca. 1965.

Kaukasische vleugelnoten, hagen van klimop en haagbeuk (Foto HvM)

22.Omphaliusstraat e.o., plantsoen (Stein)

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Voorbeeld van plantsoenaanleg 1965-70. Tijdslaag na 1850.

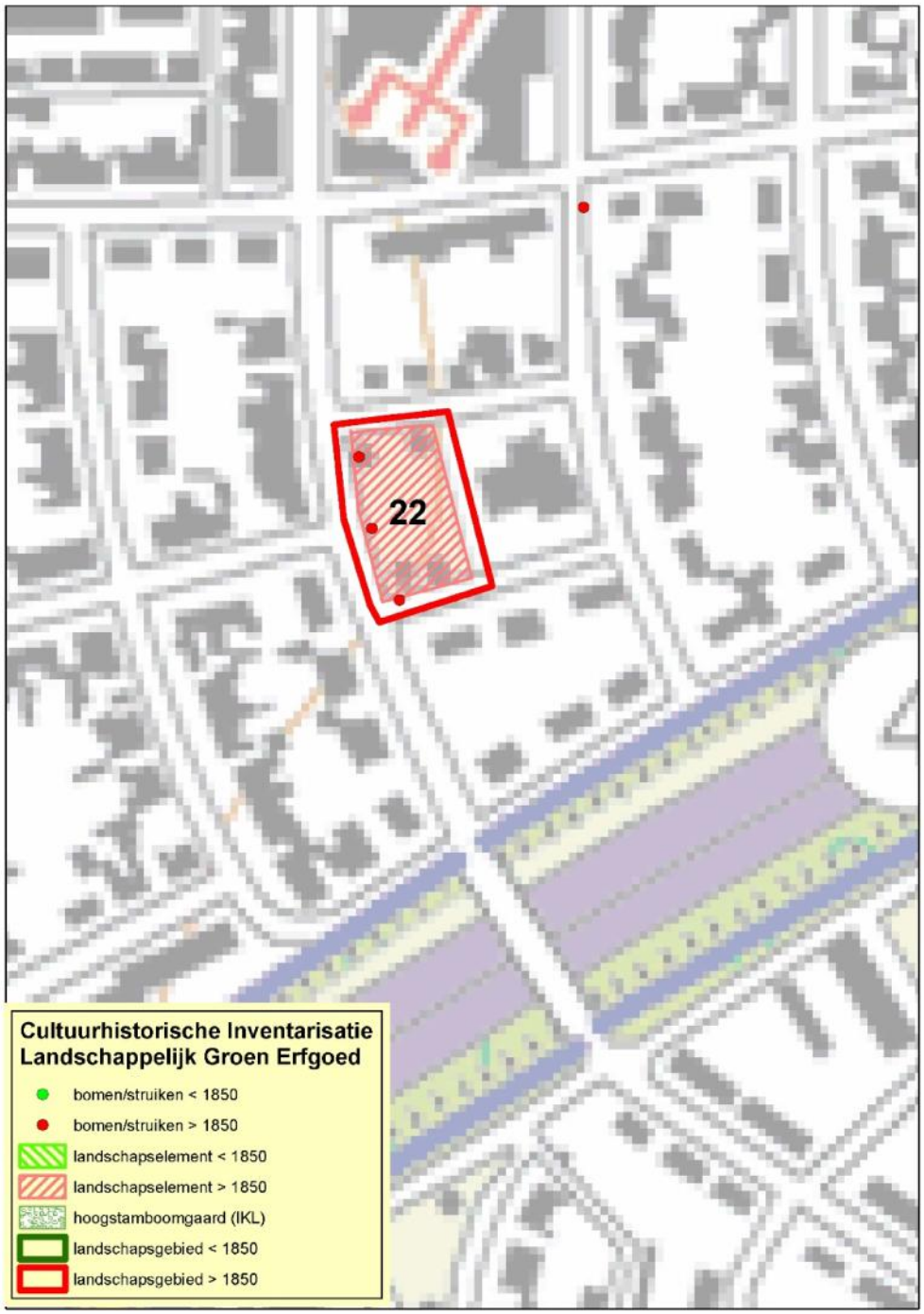

Kaart 22: landschapsgebied Omphaliusstraat e.o., plantsoen, Stein

Redengevende omschrijving:
Klein park en plantsoen in Kerensheide bij de Omphaliusstraat e.o., aangelegd en ingericht ca. 1965. De karakteristiek strakke aanleg met enkele bomen uit de aanlegperiode bleven behouden met o.a. gazon en winterlinde, zomereik, hemelboom en Noorse esdoorn. Het parkje is van cultuurhistorische belang als voorbeeld van een inrichting en beplanting uit ca. 1965.

Hemelboom en zomereik (foto HvM)

23.Oud Stein

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Deels oudere beplanting in het dal van de Ur met o.a. schietwilgen, hazelaars en een zwarte populier. Tijdslaag merendeels na 1850.

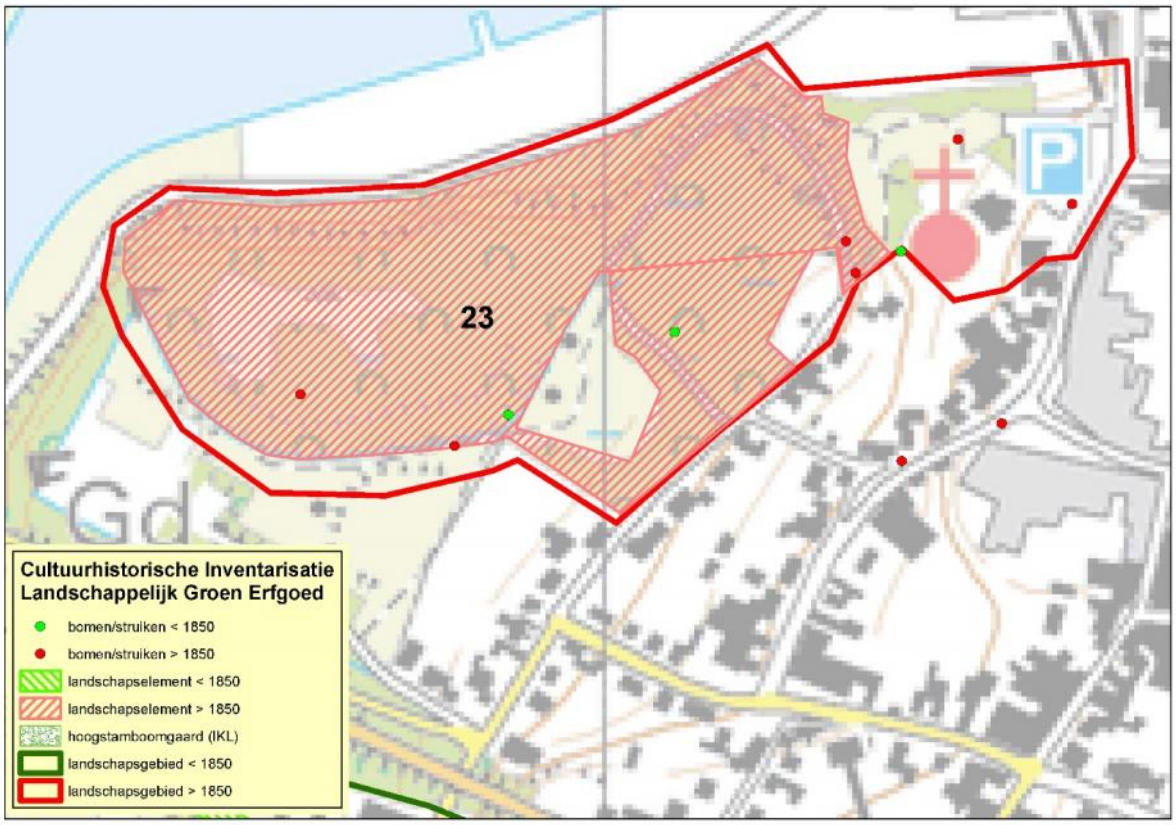

Kaart 23: landschapsgebied Oud Stein

De oude kern van Stein recent (links), ca. 1920 (midden) en ca. 1840 (rechts)

Redengevende omschrijving:

Ten westen van de oude kerk van Stein lag in 1840 een agrarisch landschap van akkers en graslanden met houtwallen of heggen. In 1920 zien we een gedeeltelijke omvorming naar percelen met boomgaarden. Het terrein behoort tot het stroomgebied van de Ur en heet hier nu ’t Brook of de Ziepen. In de latere 20e eeuw is er gegraven en gestort. Mogelijk zijn de vele grote hazelaars, meidoorns en wilgen nog nakomelingen van de oorspronkelijke heggen en houtwallen op de inmiddels verdwenen perceelsgrenzen. Parallel aan de Kerkweg loopt een beekje waarop kleinere bronbeekjes vanuit het westen zijn aangesloten. Door de spontane ontwikkelingen van de boom- en struikbegroeiing met het reliëf en de waterloopjes is er een verrassend natuurgebiedje ontstaan. Een reeks van grote hazelaars staan op een wal aan de zuidkant van landschapsgebied. Bijzonder daarop is een grillige omvangrijke zwarte populier met een stamomvang van 4,5 meter. Ook een zeer hoge en omvangrijke Canadapopulier en een oude kerspruim ten westen van de kerk zijn hier het vermelden waard. We zien er verder vooral grote hazelaars, eenstijlige meidoorns, schietwilgen, en zoete kersen. In de waterloopjes valt de kleine watereppe en witte waterkers op met de gevlekte dovenetel op de hogere oevers.

Rondom de oude Sint Martinuskerk staat jonge beplanting en plantsoeninrichting van na ca. 1980 met diverse opgaande bomen en heesters.

Bomen en heesters bij de oude kerk van Stein. Links een grote Canadapopulier.

Links een oude Canadapopulier, rechts hazelaarstruiken.

Links een oude zwarte populier, rechts hazelaars op dijktalud.

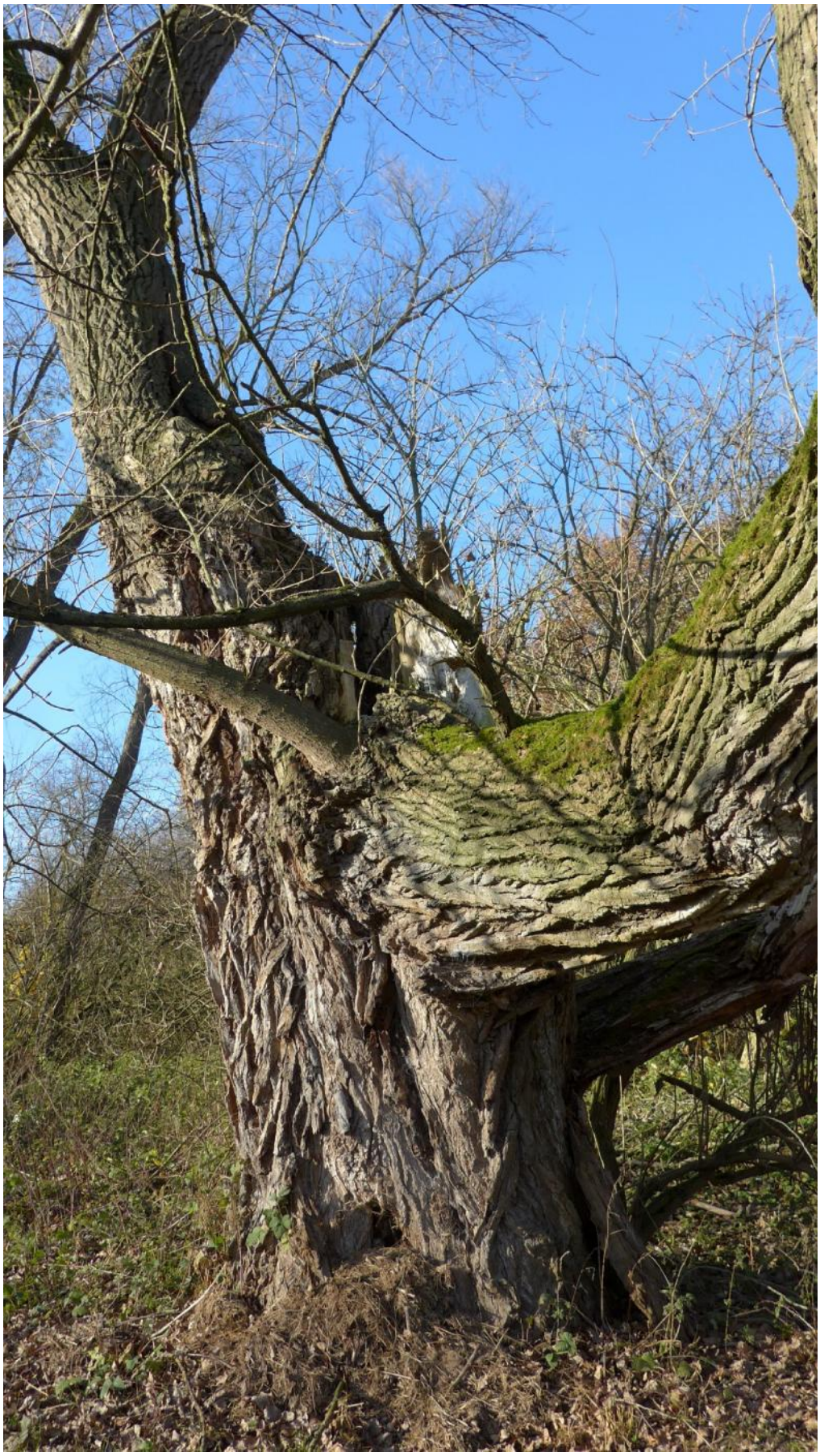

Oude zwarte populier

24.Molendijk-Hoolstraat (Stein)

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: oude meidoornheggen en holle weg met haagbeukhakhout en hegrestanten van linde, haagbeuk en Spaanse aak. Ook jongere tijdslaag met opgaande bomen. Aangrenzend hoogstamboomgaarden. Tijdslaag vóór 1850.

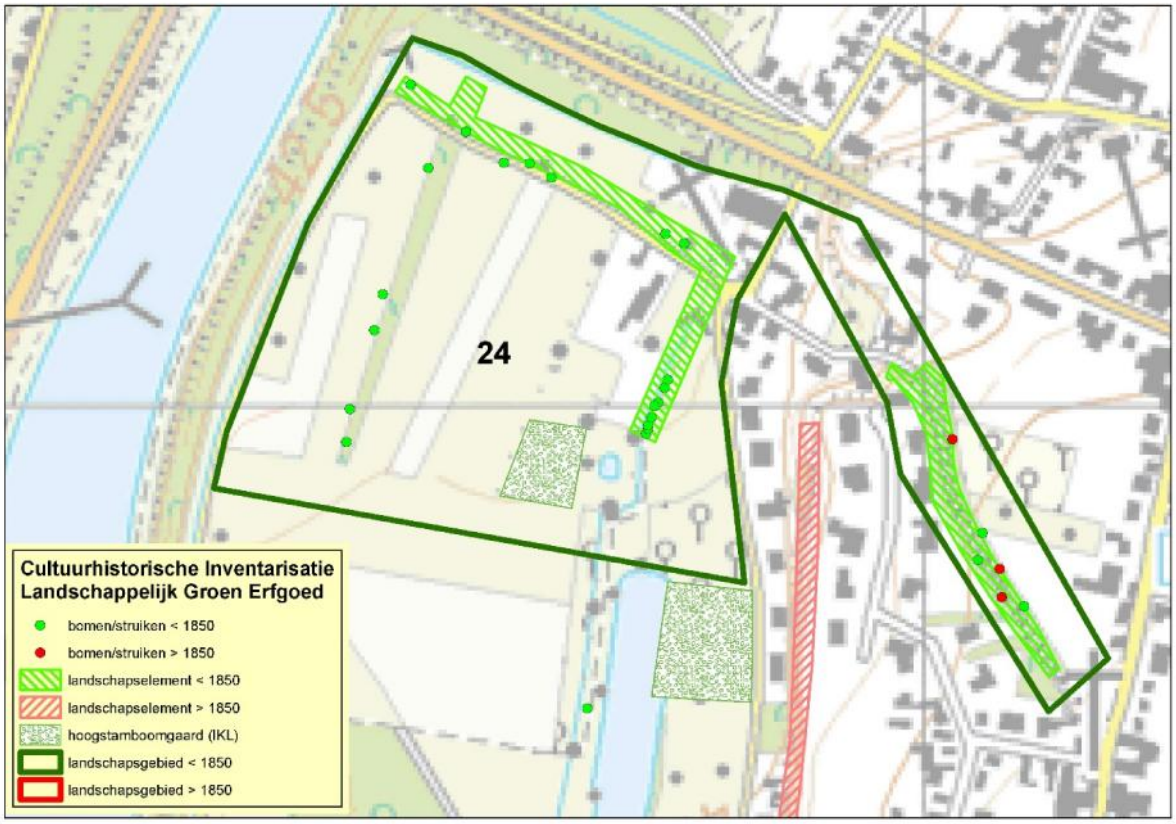

Kaart 24: landschapsgebied Molendijk- Hoolstraat, Stein.

Redengevende omschrijving:
In het akker- en graslandgebied tussen de Steenwegstraat en de Molendijk zijn enkele meidoornheggen gemengd met hondsroos, sleedoorn e.d. Een van de heggen staat langs de Reebeek, een afwatering en onderdeel van de beekstelsel van de Ur.

Heggen langs der Steenwegstraat (links), de Reebeek met geknotte schietwilg (rechts).

In aansluiting aan de oostkant loopt van noord naar zuid een holle weg (de Hoolstraat) met op de steilranden restanten van oude heggen en hakhout. Het betreft haagbeuk, Spaanse aak, eenstijlige meidoorn en drie winterlindes die mogelijk als hegrelicten en deel als vlechthegrelict opgevat kunnen worden. Alles bijeen een grote zeldzaamheid. Es en haagbeuk zien we er als voormalig hakhout. Hazelaar is geplant vanwege het vruchtgebruik en ook als hakhout. In de jongere tijdslaag is er beplanting van zomereik, Hollandse linde, robinia en Hollandse iep.

Holle weg met haagbeuk en winterlinde

Holle weg, de Hoolstraat. Boven: hegrelicten van haagbeuk. Onder links: vlechtrelict van winterlinde, een grote zeldzaamheid. Rechtsonder hegrestant, mogelijk vlechtrelict, van Spaanse aak.

25. Kasteelruïne van Stein en omgeving (Stein)

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Beplanting van opgaande bomen vanaf de late 19^{e} eeuw, mogelijk enkele rond 1850 langs de kasteelgracht, in park- en laanverband. Aangrenzend hoogstamboomgaarden. Tijdslaag na 1850.

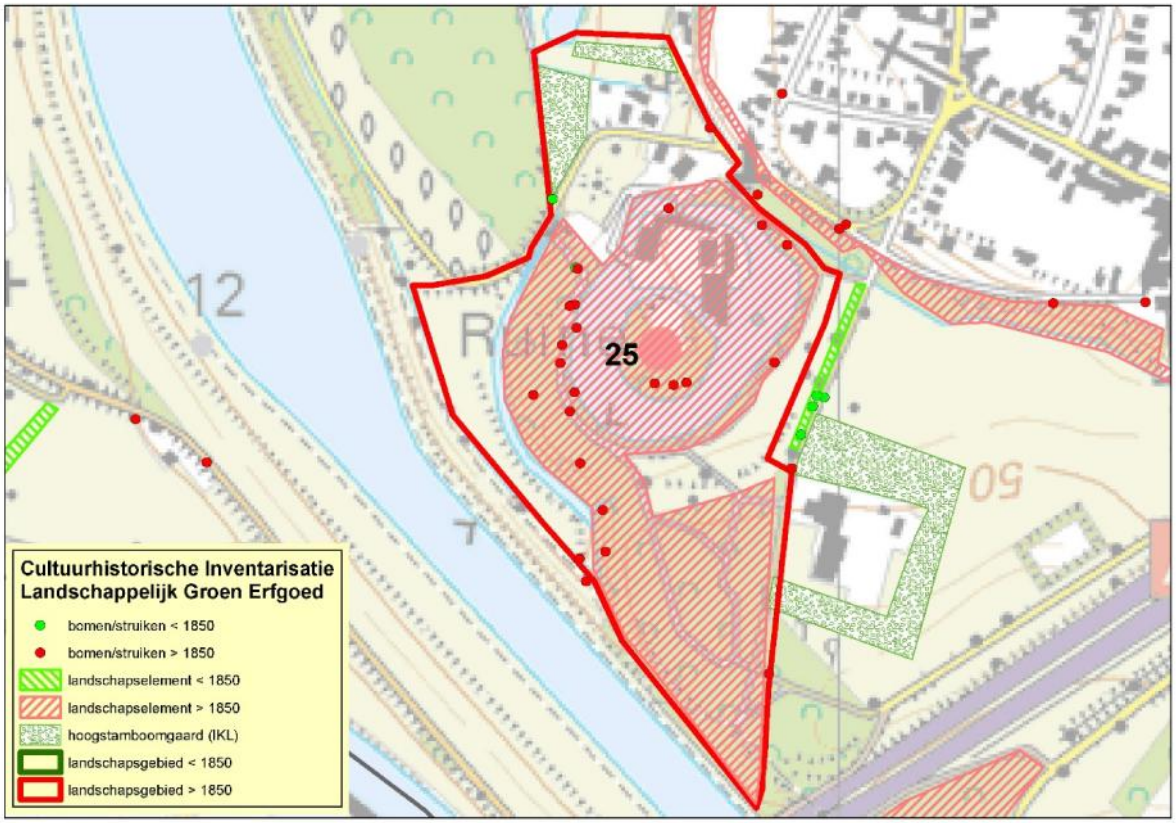

Kaart 25: Kasteelruïne van Stein en omgeving, Stein

Redengevende omschrijving:

Het kasteel van Stein is gebouwd in de periode van de 1300 tot de 15e eeuw. Het huidige complex bestaat uit verschillende bouwlagen, waarvan, behalve de middeleeuwse restanten, het landhuis uit de eerste helft van de 19e eeuw opvalt. De oudste beplanting zal met de bewoning van een Luikse familie in de periode 1815 – 1917 samenhangen. Ook in de periode van het missiehuis van 1921-1998 is er geregeld beplanting aangepast. De beplanting heeft voornamelijk een recreatief en ornamentaal parkkarakter. Oude hakhout - en knotbomen zijn er nauwelijks. Mogelijk zijn enkele essenstoven op het dijkje van de steenwegstraat en hakhoutstoven van zwarte els aan de buitenzijde van de kasteelgracht als autochtoon aan te merken. De heg wordt begeleid door een reeks van hoog opgaande bomen: es, zomereik en gewone plataan. Ook een enkele opgaande boom, zoals een zomereik van ruim 4 meter stamomtrek en een Oosterse plataan, kan nog van de aanlegtijd dateren.

Links zomereik (ca.4 meter stamomtrek) in parkstrook ten westen van de kasteelgracht, rechts een Oosterse plataan (de zeldzame variëteit Platanus orientalis 'Cuneata') het ingangsgebouw in winter- en zomerbeeld, uit ca. 1815. Ze behoren hier tot het oudste bomenbestand.

Oude haag langs de Scharbergweg met rij opgaande bomen (zomereik, es, witte paardenkastanje.

Winterbeeld met op de achtergrond oude haag en grote bomen langs de Scharbergweg

Beplanting zien we op het kasteeleiland, rondom het kasteel, het kasteelpark en bovenlangs.

Vooral aan de zuidzijde van het ruïne-eiland staan enkele opvallende hoge opgaande bomen rond de ronde ruïnetorens: robinia, gewone esdoorn en es. Opvallend is een oude driestammige snoeilinde (Hollandse linde).

Winterbeeld van bomen langs de gracht (links) en bovenlangs (rechts).

Behalve de opvallend grote bomen, met name de essen, komen er in de parkboszone buiten de omgrachting ook bijzondere minder algemene soorten voor zoals de eerder genoemde Oosterse plataan, de zwarte noot (Juglans nigra) en de gele kornoelje (Cornus mas).

Zwarte noot (Juglans nigra); rechts de vruchten

Gele kornoelje (Cornus mas)

Eiland met kasteelruïne en hoog opgaand geboomte, in zomer- en winterbeeld

Eiland met kasteelruïne, winter 2017 met es, haagbeuk, witte paardenkastanje robinia en linde.

De ruïne op het kasteeleiland is omgeven door grote opgaande bomen zoals robinia, es, witte paardenkastanje, haagbeuk en linde. De oude gesnoeide linde is waarschijnlijk een oude variëteit van de Hollandse linde (Tilia x europaea).
Aan de zuidkant is een parkbos aangelegd dat in de latere 19e eeuw is omgevormd tot een soort landschappelijk park met o.a. beuk, gewone esdoorn, Hollandse iep, Hollandse linde, zomereik en robinia. De noord-zuid verlopende laan van grote Hollandse lindes is opvallend. Het meest zuidelijke deel tot aan de rijksweg A76 is ingericht na ca. 1925.

Laan van Hollandse lindes in het zuidelijke parkbos.

26.Scharbergweg (Stein)

Cultuurhistorische waarde: waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: oude heg als begrenzing van de Scharbergweg en het kasteelterrein van Stein. Tijdslaag vóór 1850.

Redengevende omschrijving:
Langs de Scharbergweg als begrenzing van het voormalig kasteelterrein van Stein is een oude haag met o.a. een- en tweestijlige meidoorn (met een paar vlechtrelicten), rode kornoelje en hazelaar met jongere inboet.

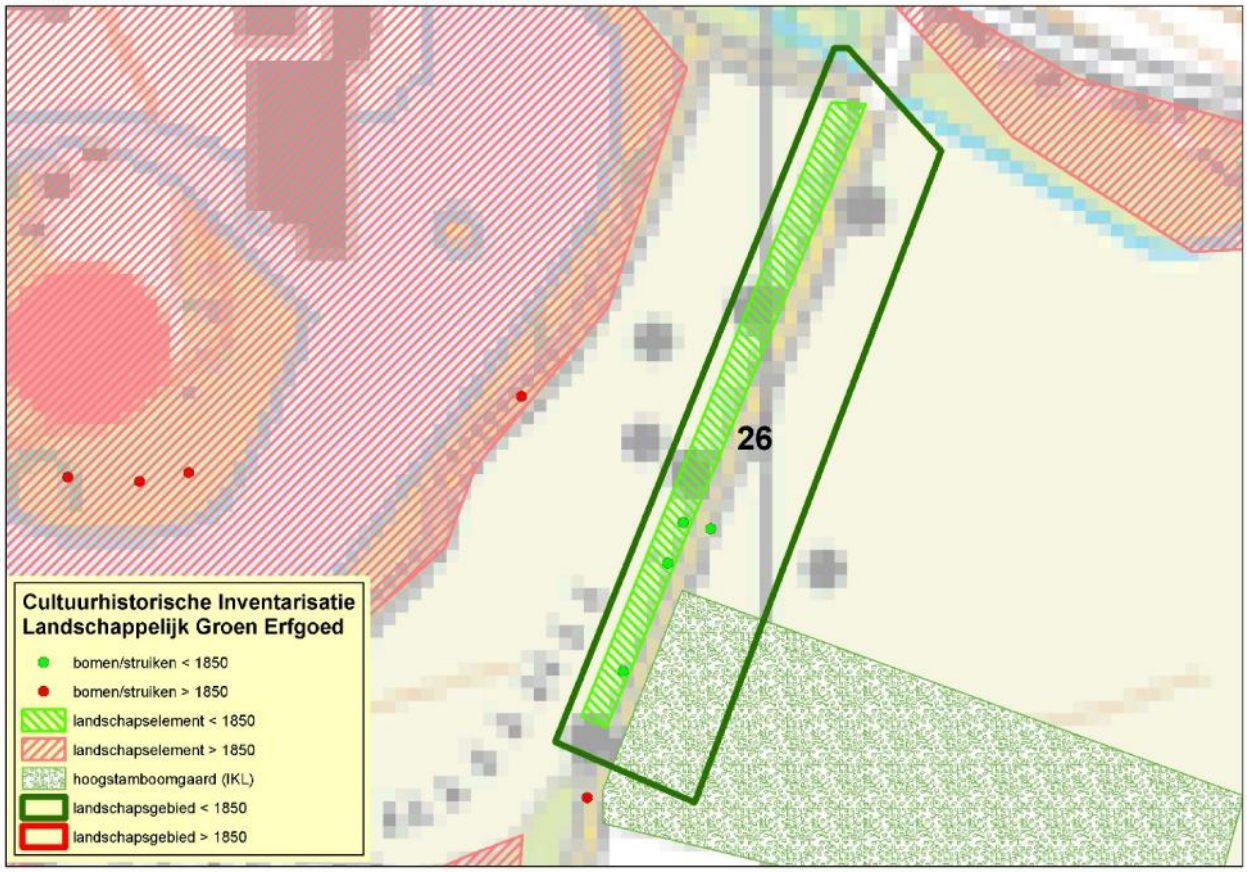

Kaart 26: landschapsgebied Scharbergweg, Stein

Oude heg aan de Scharbergweg

Oude haag langs de Scharbergweg; links ervan het kasteelterrein.

27.Molendijk-Kapelbergweg (Stein)

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol tot waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Steilhelling met opgaande bomen w.o. bruine beuk, varenbeuk, zomereik, robinia, zomerlinde en gewone plataan. Tijdslaag na 1850.

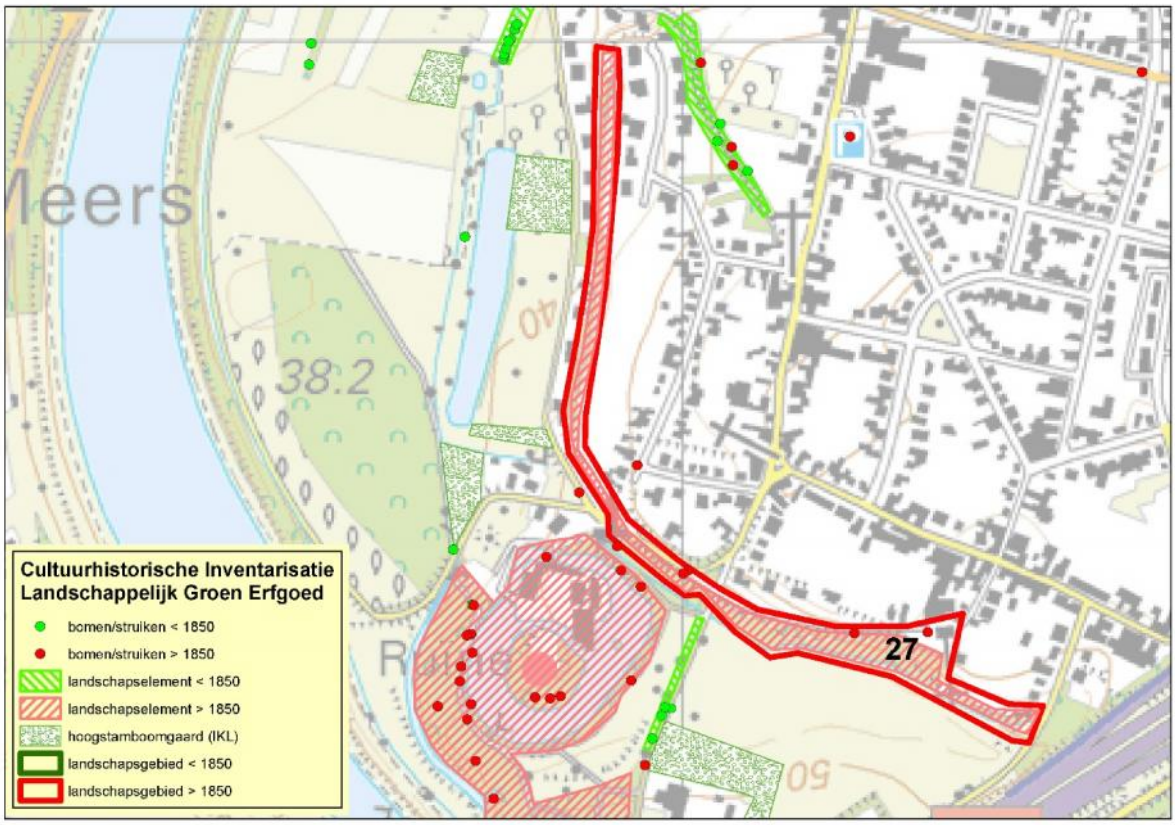

Kaart 27: landschapsgebied Molendijk, Kapelbergweg, Stein

Redengevende omschrijving:

Steilhelling van geomorfologische terras met enkele grotere monumentale bomen, deels uit de latere 19e eeuw: zomerlinde, robinia, gewone plataan, bruine beuk, witte paardenkastanje en varenbeuk. Aan de oostkant een klein meidoorn hegrelict.

Bruine beuk (foto HvM)

28.Platijkweg (Stein)

Cultuurhistorische waarde: waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Holle weg met aan een zijde enkele hoge knot en hakhoutessen, een knoteik, knot- Spaanse aak, knothaagbeuk en opgaande Hollandse lindes. Tijdslaag vóór 1850.

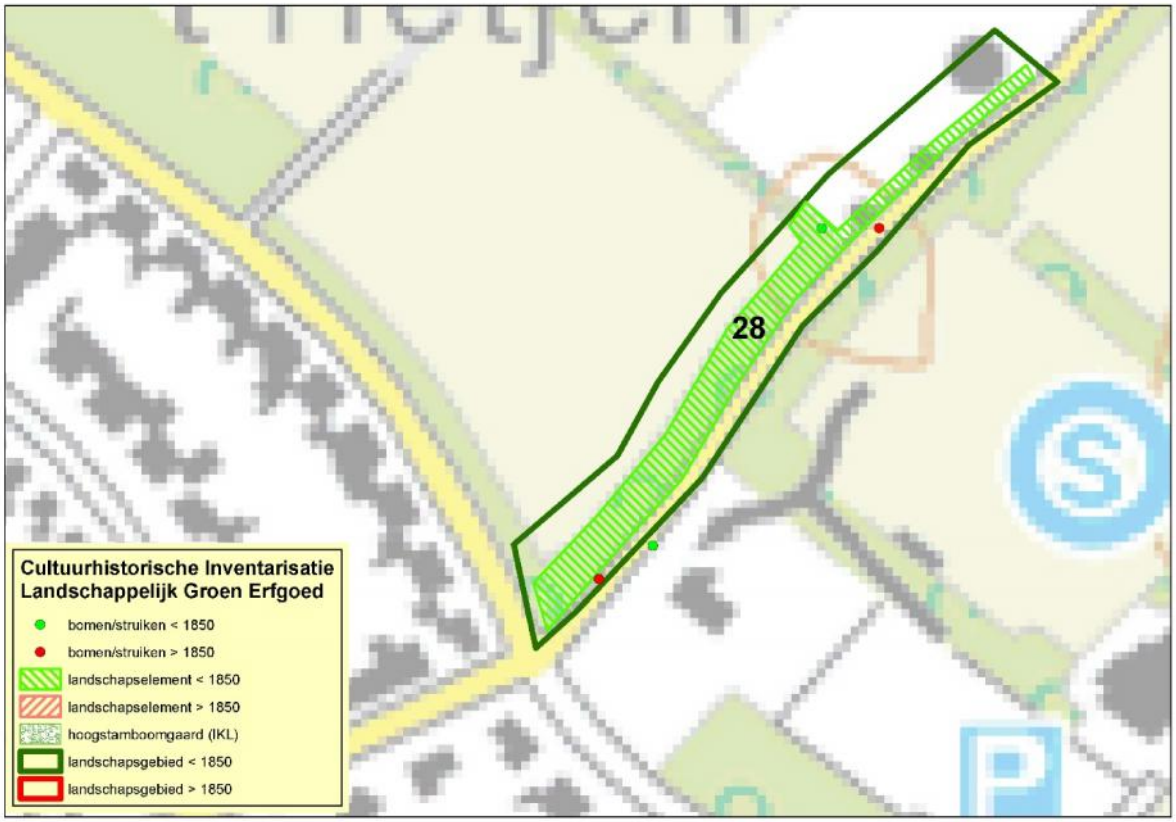

Kaart 28: landschapsgebied Platijkweg, Stein

Redengevende omschrijving:
Een holle weg met cultuurhistorische waardevolle beplanting op de noordelijke steilhelling. Er staan verschillende knot- en hakhoutessen, een knot-Spaanse aak, knoteik en knothaagbeuk. Verder opgaande Hollandse lindes, ruwe iep (waarschijnlijk autochtoon), zoete kers en robinia. In de autochtone struiklaag zien we rode kornoelje, eenstijlige meidoorn (als mogelijk heg restant), wilde kardinaalsmuts, wilde kruisbes, hondsroos, gewone vlier, wilde lijsterbes en gladde iep.

Platijkweg met hoog opgaande Hollandse lindes, achter een paar grote zoete kersen.

Hoge knotessen, de rechtse is afgestorven

Hoge tweestammig eik; rechts de kop van een hoge knotes.

29.Koeveldweg, landweer (Stein)

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Tijdslaag vóór 1850.

Kaart 29: landschapsgebied Koeveldweg, landweer, Stein

Redengevende omschrijving:

De dubbele wal met grachten en paden van de Koeveldweg tussen de Steinderweg en de A2 (E25) maakt deel uit van een stelsel van landweren op de grens van Elsloo en Stein. De landweer is mogelijk laat-middeleeuws (15e eeuw[5]en wordt voor het eerst vermeld in de 17e eeuw, toen begroeid met dicht struikgewas. Vermoedelijk moeten we dan denken aan hakhout en begrenzingen met stekelige (meidoorn) hagen, zodat er een functionele afscherming ontstaat en tevens oogst van geriefhout en bladvoer voor het vee oplevert.

[5] Guus Peters: landweren in de gemeente Stein.

Knotessen als restanten van de oudste tijdslaag van vóór 1850.

Knothaagbeuken, mogelijk de oudste boomrelicten op de wallen

De oudere begroeiing op en naast de wallen wordt thans gedomineerd door hoog opgaande essen, robinia's, zomereiken en een paar Canadapopulieren met een hoogte van 20-30 meter. Daaronder een lagere boomlaag van iepen, lindes, zoete kersen en gewone esdoorns. Daaronder is een gevarieerde struiklaag. Aan de noordoostzijde is de oude grenswal met een jonge aanplantstrook van gemengd bosplantsoen, zonder cultuurhistorische betekenis, uitgebreid. Die jonge strook is naar het zuiden afgetakt.

Van de oudste tijdslaag resteert een klein aantal knotessen, knoteiken (zomereik) en knothaagbeuken, en mogelijk nog hazelaars en eenstijlige meidoorns als herinnering aan vroegere afscheidingshagen. Ze kunnen nog van de late 18e - of vroeger 19e eeuw dateren. Goed herkenbaar is de historische gebruiks- en beheerwijze. Opvallend zijn de deels hoge knotvormen, tot ca. 5 meter

hoog. De es, zomereik, haagbeuk, hazelaar en eenstijlige meidoorn kunnen merendeels als autochtoon beschouwd worden. Het zijn de bomen en struiken die waarschijnlijk tot de authentieke beplanting van de landweer hebben gehoord.
In de kruidlaag treden bosanemoon, gevlekte aronskelk, gewone salomonszegel, vingerhelmbloem, grote muur en schaduwgras als oudbosindicatoren op.
In een tweede tijdslaag van ca. 1880 – 1930 zien we opgaande zomereik, zomerlinde (deels als knotboom), Hollandse linde, Hollandse iep, gladde iep, zoete kers, gewone esdoorn en vooral robinia's. Een deel van de kleine boom- en struiklaag kan nog uit deze tijdslaag dateren, maar zal merendeels jonger zijn. We noemen: gewone vlier, gewone vogelkers, Spaanse aak, wilde kardinaalsmuts, hulst, gladde iep, wilde liguster, heesterpruim, bramensoorten en klimop als uitgebreide bodembedekker. In een paar hoge Canadapopulieren groeien maretakken. Gewone vlier, klimop, bramen en klimop kunnen merendeels als autochtoon beschouwd worden. Onder de iepen, lindes, esdoorns, zomereiken, hazelaars, robinia's en Canadapopulieren kunnen cultuurhistorisch waardevolle variëteiten aanwezig zijn.

Links zomerlinde (Tilia platyphyllos subsp.cordifolia, een inheemse variëteit), rechts hoog opgaande essen en robinia's.

Karakterstiek beeld van de landweer met hof opgaande essen, robiniás en (links) een Canadapopulier (var. serotina, een 18e eeuwse kloon)

30.Scharberg (Stein)

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Holle weg met oude essenstoven en een knot-Spaanse aak. Enkele meidoornheggen en hoogstamboomgaarden. Tijdslaag vóór 1850.

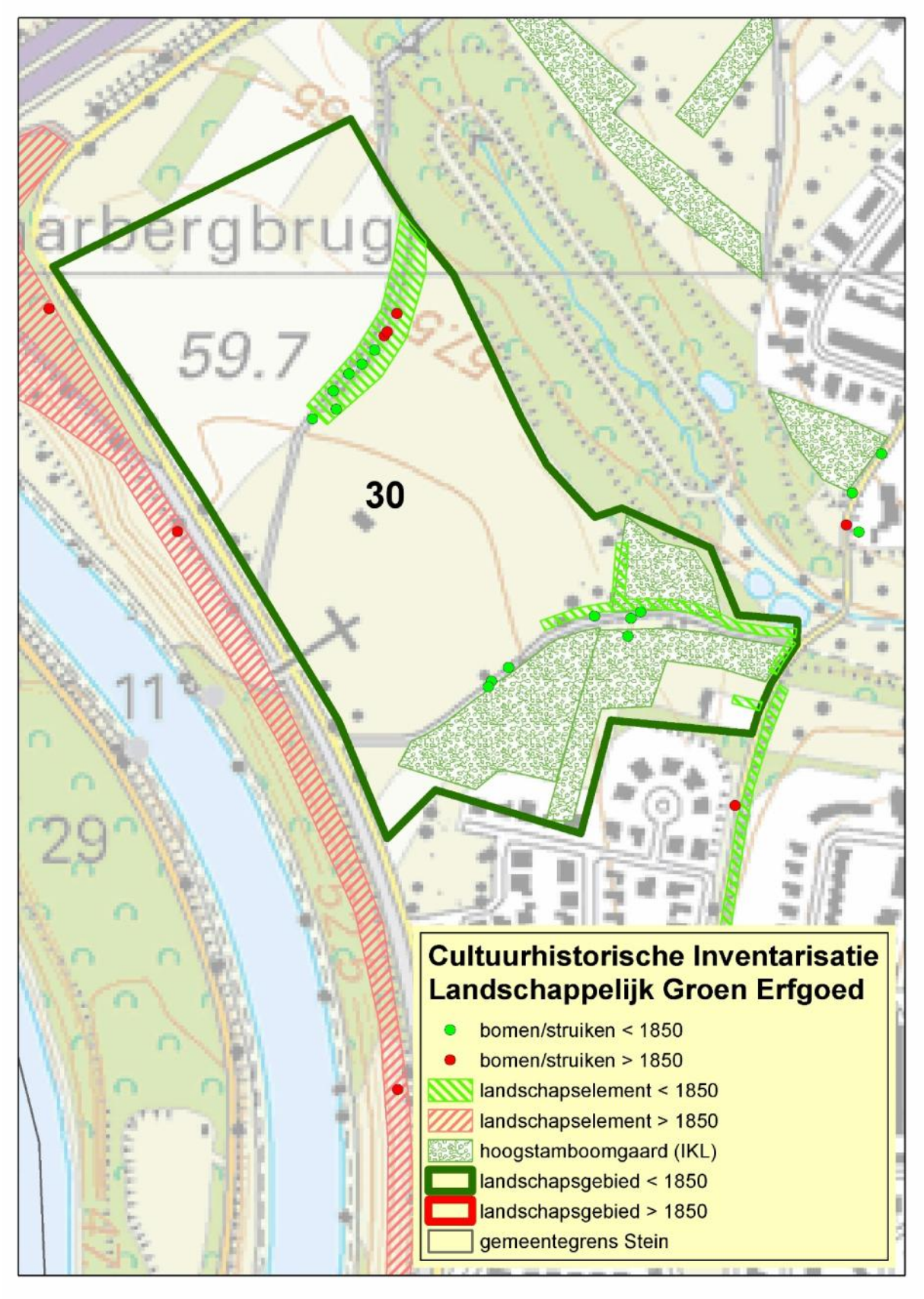

Kaart 30: landschapsgebied Scharberg, Stein

Redengevende omschrijving:

Holle weg met oude hakhoutessen, en hoge knotbomen van es, zomereik, haagbeuk en Spaanse aak. Mogelijk hebben enkele ruwe iepen ook een hakhoutverleden. Verder in de ondergroei klimop, rode kornoelje, hazelaar, wilde kardinaalsmuts, wilde kruisbes, hondsroos, wilde lijsterbes, gladde iep en gewone vlier. Een oude meidoornheg en hoogstamboomgaarden begrensd door meidoornheggen. In de kruidlaag gevlekte aronskelk, gewone vogelmelk, grote muur en schaduwgras.

Hoge knotvormen van zomereik, es en Spaanse aak

Uitgegroeide hakhoutessen op talud van holle weg

Holle weg met hakhoutessen

Oude meidoorn hagen, links bloeiende eenstijlige meidoorn.

31.Scharberg, Julianakanaal, Stein

Cultuurhistorische waarde: waardevol tot zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Lange dubbele rij opgaande rij zomereiken, deels met rijen beuken langs het Julianakanaal, ca. 1938. Enkele bomen op het kanaaltalud. Tijdslaag na 1850.

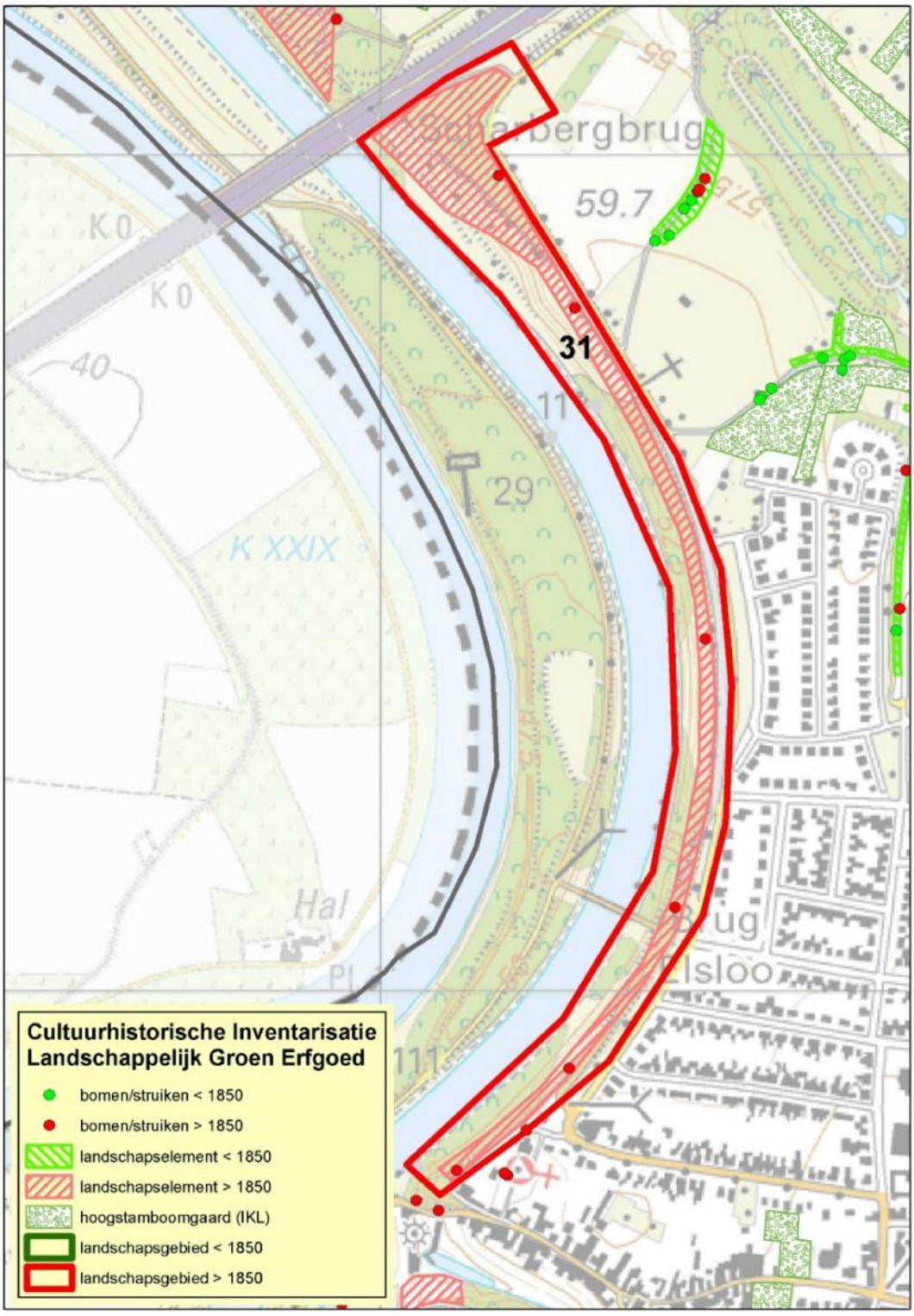

Kaart 31: landschapsgebied Scharberg, Julianakanaal, Elsloo

Redengevende omschrijving:

Lange dubbele rij opgaande zomereiken langs de Scharberg parallel aan het Julianakanaal. Aan de noordzij een verbreding met menging met beuken. Geplant bij de kanaalaanleg rond 1938. Op het kanaaltalud een paar Amerikaanse eiken.

Scharberg met de rijen zomereiken gezien vanaf de Weg van Elsloo naar Groot Meers.

Noordzijde Scharberg met menging met beuken.

Scharberg met opgaande zomereiken.

32.Driekoulenweg, Stein

Cultuurhistorische waarde: waardevol tot zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: holle weg met een hoge knotes en opgaande zomereiken in een houtwal. Tijdslaag deels van vóór 1850.

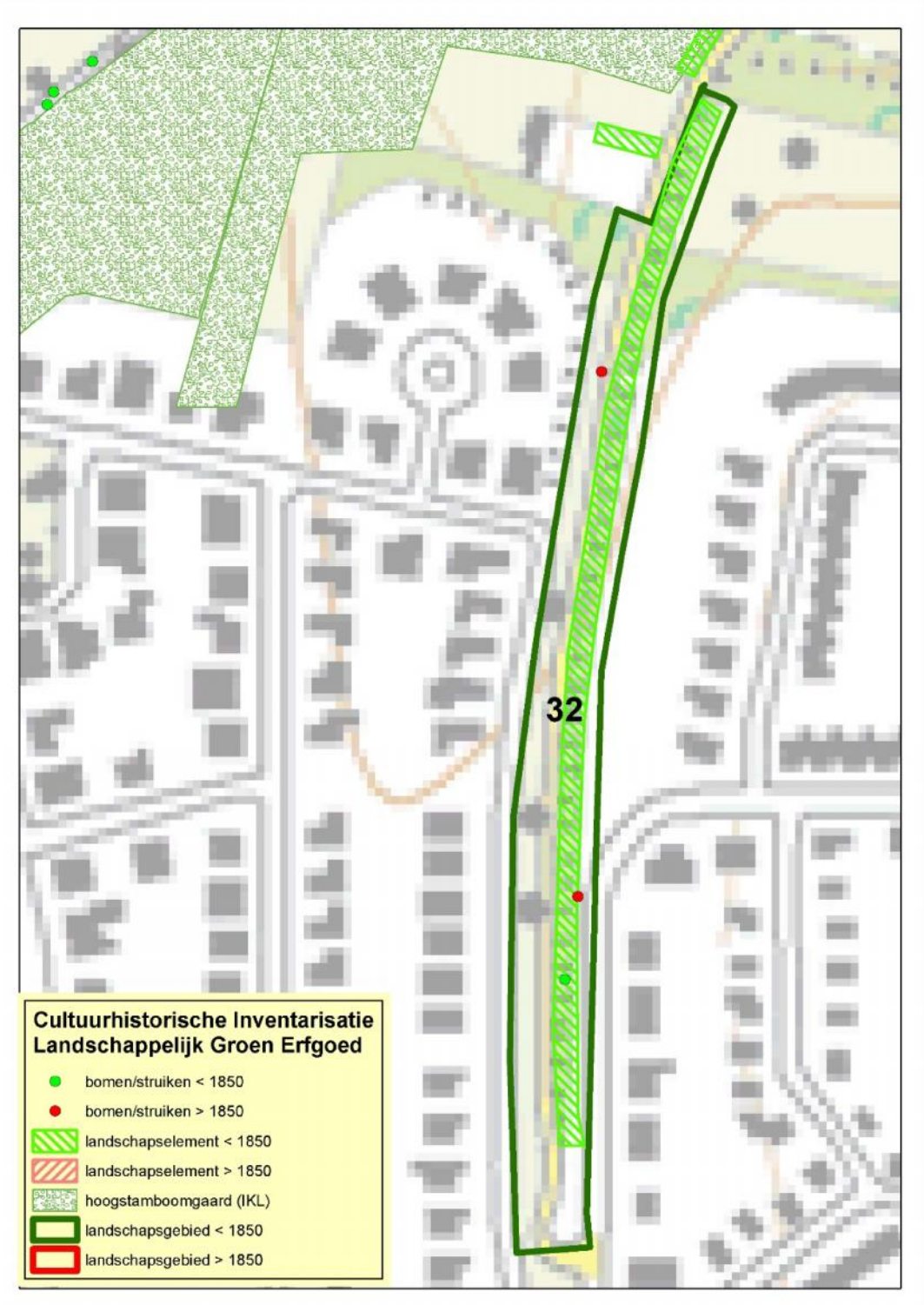

Kaart 32: landschapsgebied Driekoulenweg, Elsloo

Redengevende omschrijving:
Houtwal op een steilhelling die in een woonwijk is komen te liggen. Er staan een hoge knotes verscholen in het groen van de houtwal en twee oude knoteiken.

Hoge knotes, verscholen in het groen, midden van de foto

Twee knoteiken

33.Pastoor Willemsstraat, Spoorlijn (Stein)

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Groenstrook langs de spoorlijn met opgaande zomereiken. Tijdslaag na 1850.

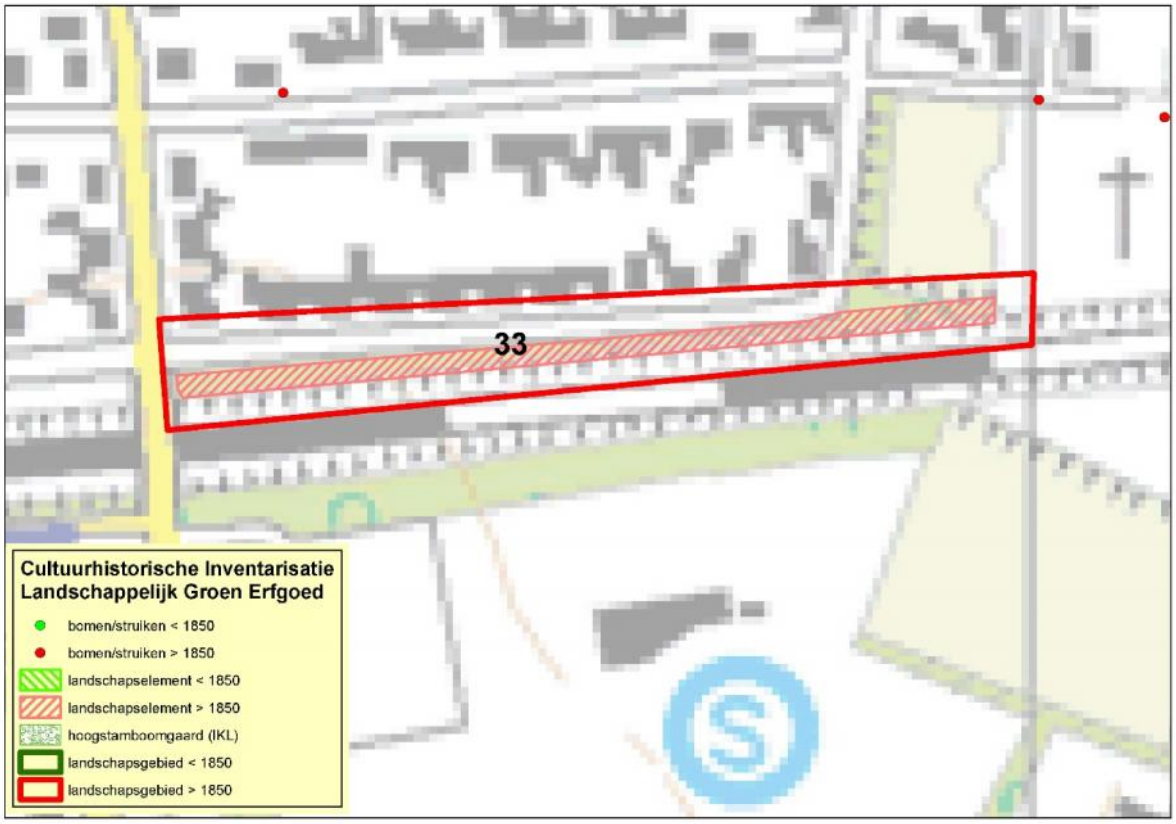

Kaart 33: landschapsgebied Pastoor Willemsstraat, Spoorlijn, Elsloo

Redengevende omschrijving:
Beplantingsstrook van opgaande zomereiken langs de spoorlijn Maastricht-Venlo geplant ca. 1900.

34.Kasteelpark Elsloo

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Tuin- en parkaanleg bij het kasteel Elsloo uit ca. 1870 in landschappelijke aanleg met oudere hellingbos elementen, waaronder oude zomereiken, hakhoutessen en hakhoutelzen. Monumentale eikenlaan uit ca. 1870. Tijdslaag na 1850.

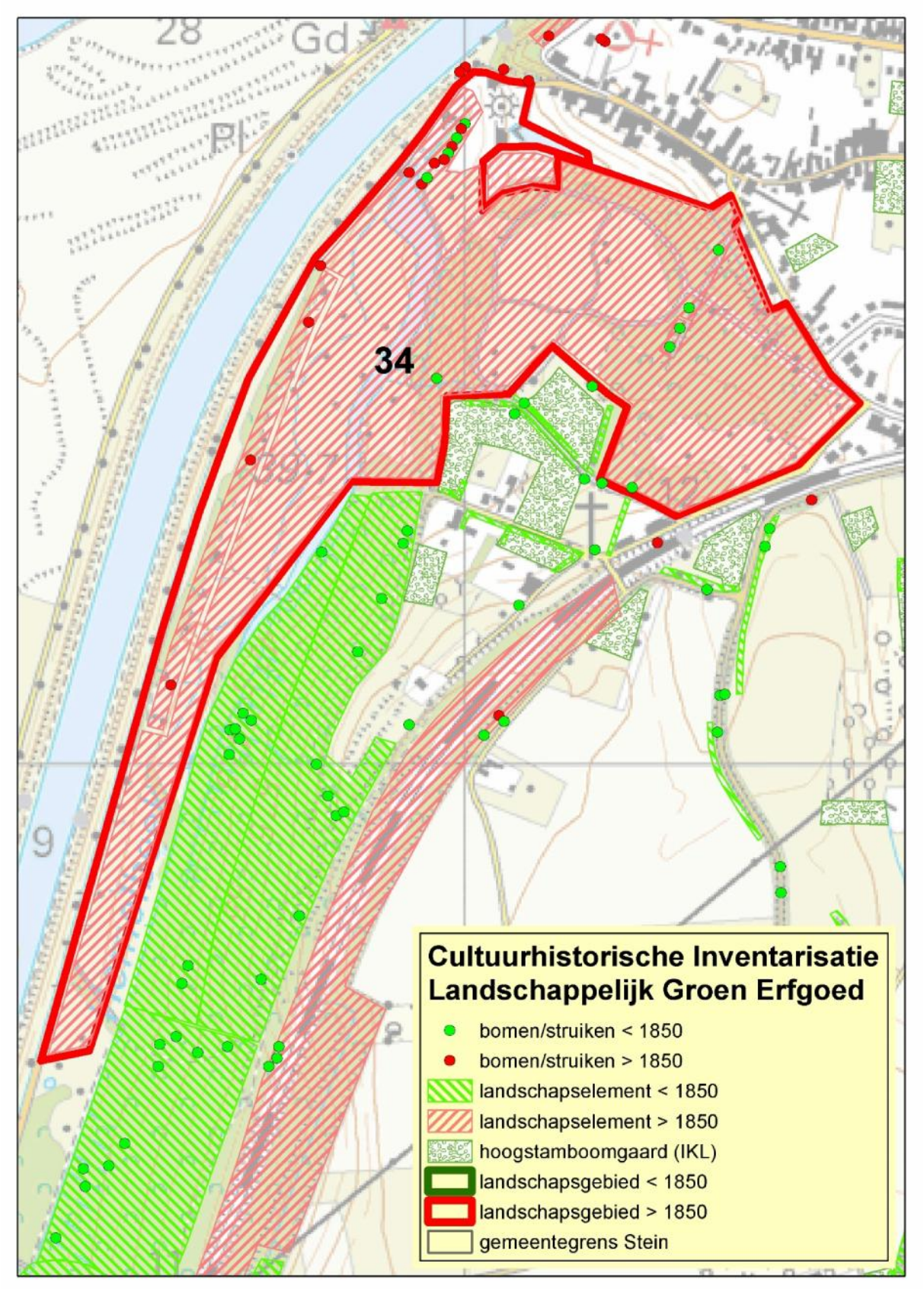

Kaart 34: landschapsgebied Kasteelpark Elsloo

Redengevende omschrijving:

De park- en tuinaanleg bij kasteel Elsloo dateert uit ca. 1870. De landschappelijke aanleg vertoont een langgerekte vorm en is ingedeeld met gemengd loofbos, natuurlijke watervalletjes, bronnen en vijvers die door de Hemelbeek met elkaar worden verbonden. Recent is er een verbrede water en moeraszone aangelegd. De Maashelling sluit aan de oostzijde de parkaanleg af en de dijk langs het Julianakanaal de westkant. Slingerende paden lopen in het dal van de Hemelbeek en op de Maashelling; de noordelijk gelegen paden zijn geasfalteerd, de zuidelijke onverhard. Verder biedt de aanleg ruimte aan grazige hellingen (ten oosten van de Hemelbeek, aan de voet van het hellingbos), grasland (op beide oevers van de Hemelbeek) en een zich in oostelijke richting uitstrekkende gazon. In het park is deels een ouder loofbos opgenomen. Opmerkelijk is een holle weg met zeven oude hakhoutessen, mogelijk nog van vóór 1850.

Enkele opvallende bomen en boomgroepen zijn: taxusgroepen (bij theehuisje), essen,, Amerikaanse eik (met stamomvang tot ca. 3,5 meter), witte paardenkastanjes, gewone esdoorns, gewone platanen, moerascipressen, zomerlindes, zomereiken (met stamomvang tot ca. 3,5 meter) en groepen hakhout van zwarte elzen langs de waterpartijen die mogelijk autochtoon zijn. De omvangrijke zomereiken stammen mogelijk overstaanders nog uit het vroegere oude bos als. Zeldzaam zijn enkele Franse treurwilgen aan de waterkant, kenmerkend door hun kronkelige kroontakken. Bij het landhuis is gazon met een merendeels recente sierbeplanting aangebracht. Aan de kanaalzijde is een monumentale rij van zomerlindes en beuken. Verder zien we tal van struiksoorten die deels tot de bosflora behoren en deels als sierelementen zijn aangeplant, waaronder tweestijlige meidoorn, wilde kruisbes, bosaalbes, klimop, gewone vogelkers, rode kornoelje en wilde kardinaalsmuts.

In het voorjaar bloeien er gevlekte aronskelk, bosanemoon, daslook, vingerhelmbloem, blauwe rapunzel, bosgierstgras, boskortsteel, gele dovenetel en grote muur. Voor Nederland is het park van Elsloo een zeldzame verschijnsel vanwege het hellingbos als substantieel onderdeel van de totale historische tuin- en parkaanleg. (deels bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). Een meer gedetailleerde cultuurhistorische inventarisatie van de historische groenelementen is aan te bevelen.

Monumentale rij van zomerlindes, rechts achter opgaande Hollandse lindes

Monumentale rij van zomerlindes, zomereiken en bruine beuken, rechts treures.

Uitzicht vanaf de heuvel richting Maas en Julianakanaal. Bruine beuken en witte paardenkastanjes op de achtergrond.

Zeldzame Franse treurwilg met kenmerkende kronkelige takken

Links monumentale zomereiken en rechts een oude meerstammige boswilg

Drie oude platanen en detail van de varenbeuk.

Bosrand met de zeldzame ijle kropaar (met Noorse esdoorn); rechts oude zomereiken van vóór 1850

Bronbeekje (Hemelbeek) in het helling-parkbos, rechts pad met opgaande beuken.

Oude uitgegroeide essenstoven aan een holle weg.

Monumentale eikenlaan uit ca. 1870.

Monumentale laan met zomereiken uit ca. 1870.

35.Terhagen, Elsloo

Cultuurhistorische waarde zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Perceelscheidingen van oude meidoornheggen tussen akker- en grasland en hoogstamboomgaarden. Nabij de spoorwegbrug een kruisbeeld met twee snoeilindes. Enkele vlechtrelicten in de heggen en hoge knotessen. Tijdslaag vóór 1850.

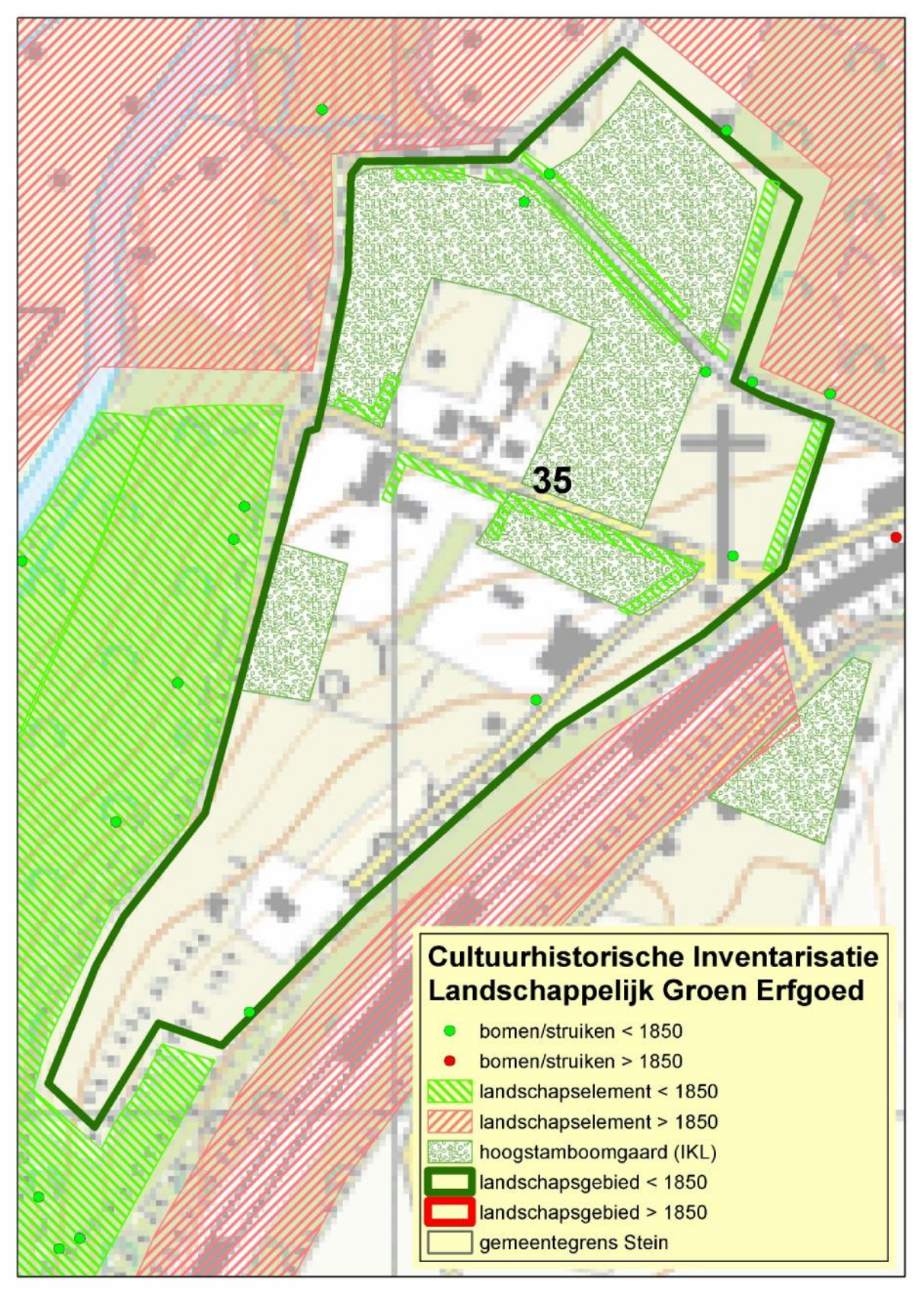

Kaart 35: landschapsgebied Terhagen, Elsloo

Redengevende omschrijving:

De meidoornheggen zijn deels soortenrijk met een- en tweestijlige meidoorn, haagbeuk, Spaanse aak, hazelaar, klimop, gewone vogelkers, hondsroos, gewone vlier, gladde iep en bosrank. Er zijn enkele vlechtrelicten in de meidoornheg. In het noordelijk deel in een holle weg staan drie hoge knotessen op de rand met het parkbos. Er komen verschillende hoogstamboomgaarden voor. Nabij de spoorwegbrug staat een kruisbeeld met twee snoeilindes.

Hoogstamboomgaard en oude meidoornhaag

Meidoornhagen (met vlechtrelicten) en holle weg met hoge knotessen.

Gesnoeide zomerlinde met kruisbeeld (Terhagergast); rechts een oude meidoornhaag.

Gesnoeide zomerlinde met kruisbeeld (Terhagergast)

36.Elsoërbos- Bunderbos, Elsloo

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Het Elsloërbos is noordelijke deel van het Bunderbos en wordt als een van de belangrijkste natuurbossen van het land beschouwd. De waarde is vooral gelegen in de vele bronnen en bronbeekjes aan de voet van het steile hellingbos. Het bos is rijk aan autochtone populaties van inheemse bomen en struiken, veelal als knot- en hakhoutbomen zoals van haagbeuk, zwarte els, zomer- en winterlinde, fladderiep en ruwe iep. Tijdslaag vóór 1850.

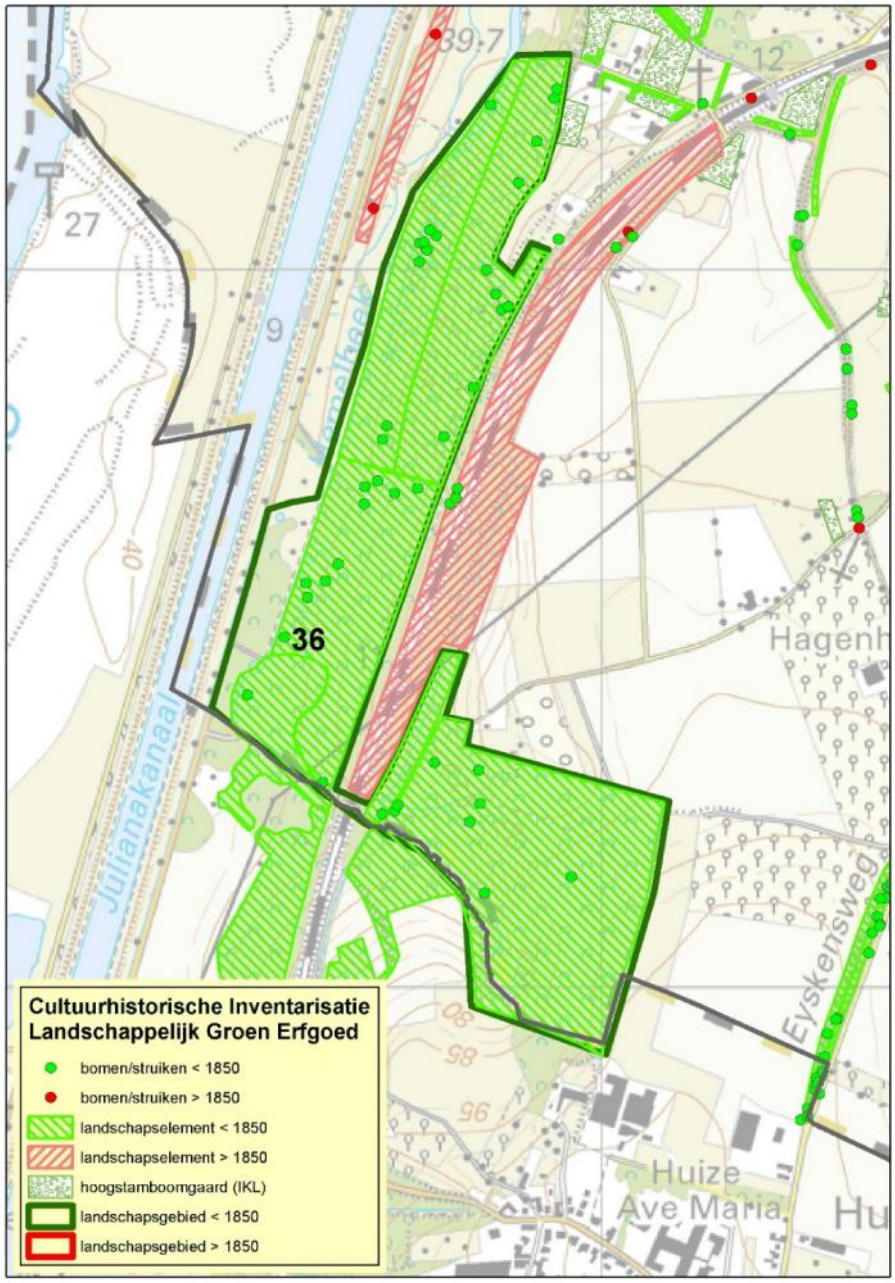

Kaart 36: landschapgebied Elsloërbos, Bunderbos

Redengevende omschrijving:

Het Elsloër bos is het noordelijke deel van het grotere Bunderbos dat zich uitstrekt over meer dan vijf kilometer op de oostflank van het Maasdal. Het bos is vrij smal, plaatselijk ca. 500 meter breed. De spoorlijn vanaf Maastricht loop er deels pal langs en deels er doorheen. De hoogteverschillen zijn opvallend, tot ca. 60 meter met hellingen die aflopen tot de spoorlijn en de diep ingesneden Hemelbeek met de vele voor Nederland zeer zeldzame kalkhoudende bronnen en bronbeekjes. Het wordt als een van de belangrijkste natuurbossen in ons land beschouwd. Naar het uiterste noorden krijgt het bos steeds meer een parkkarakter.

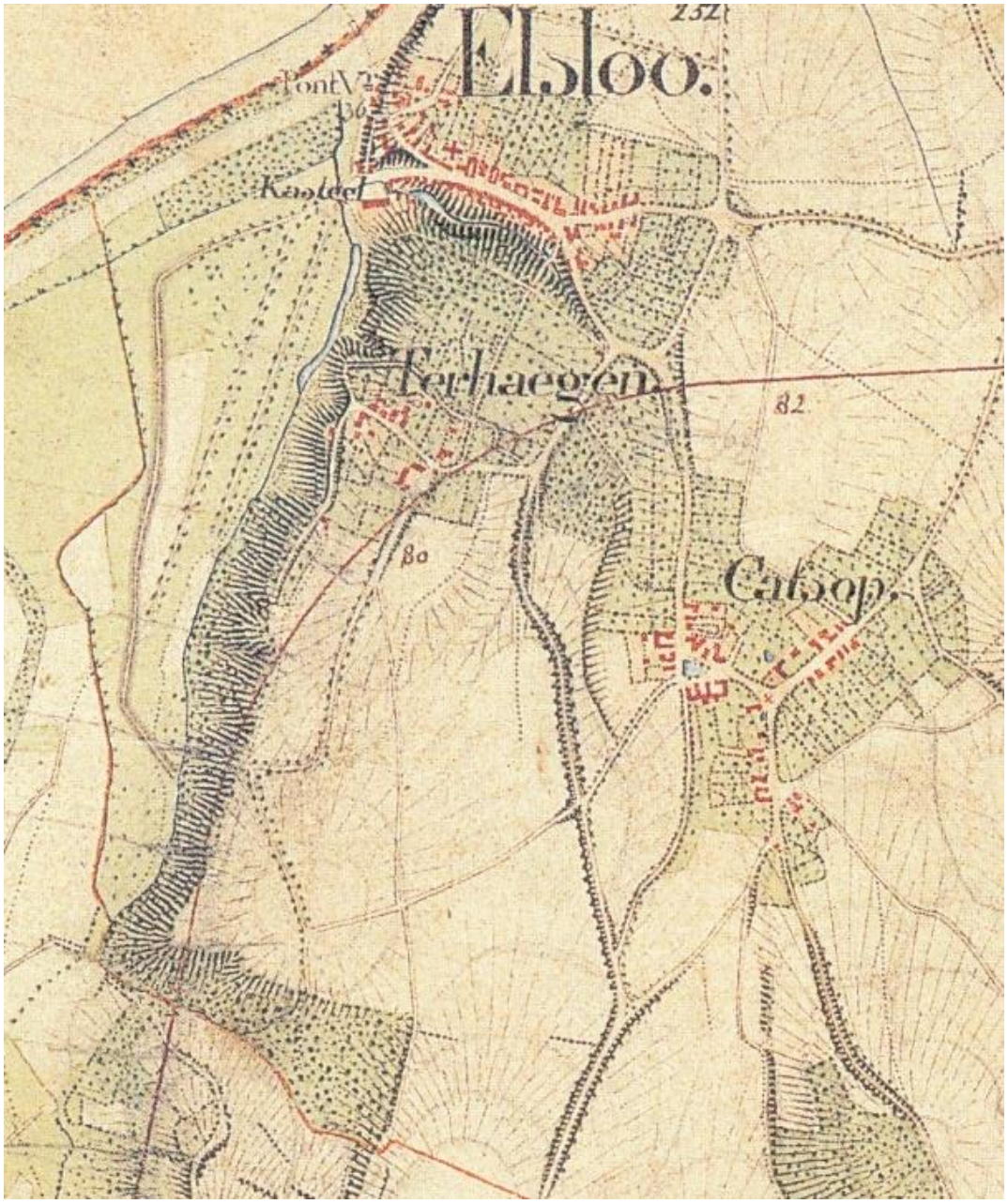

Topografisch kaart van ca. 1840 met links het langgerekte helingbos. De rode gebogen lijn is het plantracé voor de toen nog niet aangelegde spoorlijn. Het noordelijk deel bij Terhaegen (thans Terhagen) is later tot parkbos omgevormd (zie landschapsdeel 37).

Het is een zeer bijzonder milieu van elzen- en essenbronbos met een karakteristiek kruidenflora en fauna. Er zijn allerlei overgangsvegetaties naar het eikenhaagbeukenbos, het elzen-vogelkersbos en het elzenbroekbos.

Kalkbron met kalkafzetting op houtdeeltjes (links); elzenbronbos en bronbeekje (rechts)

Diverse boom- en struiksoorten van de oude boskernen zijn overal verspreid aanwezig, maar rond 1900 en meer nog vanaf de jaren ’30 van de 20e eeuw is het oude middenbos omgevormd ten behoeve van houtteelt. De nieuwere aanplant en tijdslagen bestaan uit niet-autochtone Canadapopulier, zomereik, zoete kers, tamme kastanje, iepensoorten, gewone esdoorn, es, hazelaar en beuk. Vooral de zomereiken met soms een stamomvang van 3 meter zijn inmiddels tot monumentale bomen uitgegroeid.

Opgaande zomereiken met stamomvang van ca. 3 meter, aanplant ca. 1880

Oude hazelaar, een oud boeren notenras.

De oude tijdslaag van vóór 1850 bestaat uit uitgegroeid hakhout van autochtone zwarte els en es langs de beek en haagbeuk op de hellingen, naast zeldzaamheden als winterlinde, zomerlinde, fladderiep, ruwe iep, kraakwilg en gewone esdoorn. In de struiklaag: rode kornoelje, wilde kardinaalsmuts, bosaalbes, kruisbes, zwarte bes, wilde kamperfoelie, Gelderse roos, sleedoorn, gewone vogelkers, eenstijlige meidoorn, tweestijlige meidoorn, schijnkoraalmeidoorn, hondsroos, beklierde heggenroos, heggenroos, bosroos, viltroos, wilde lijsterbes, bosrank, gewone vlier en klimop. De haagbeuk is in delen van het Bunderbos opgenomen in de Rassenlijst Bomen als gecertificeerde autochtone herkomstlocatie. Van de vele boskruidensoorten noemen als meer bijzondere: slanke zegge (zeer zeldzaam), paarbladig- en verspreidbladig goudveil, eenbes, groot springzaad, hangende zegge (zeer zeldzaam) en de reuzenpaardenstaart.

De fladderiep (Ulmus laevis), een reuzenexemplaar in het zuidelijke deel van het Bunderbos.

Links de beklierde heggenroos (Rosa tomentella), rechts de Hemelbeek met de zeer zeldzame slanke zegge (Carex strigosa) en de Kleine watereppe (Berula erecta)

Bronbeekje met restanten van elzenhakhout en op de helling haagbeukhakhout.

Elzenbroek met de uiterst zeldzame hangende zegge (Carex pendula)

37.Terhagen, Parallelweg, (Catsop)

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol tot waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: opgaande- en deels hakhoutbomen behorende bij de begeleidende beplanting van de spoorbaan uit ca. 1865. Tijdslaag na 1850.

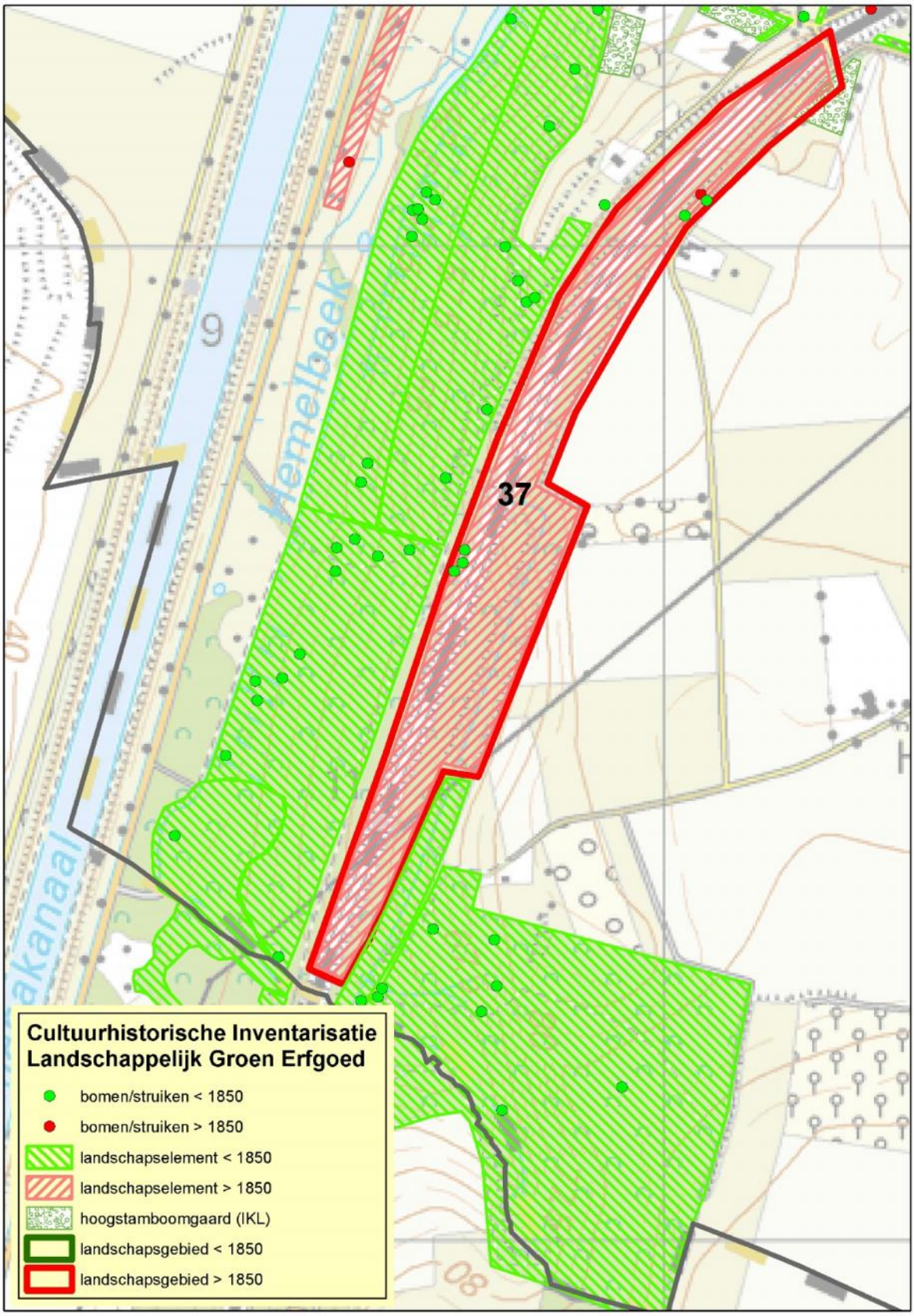

Kaart 37: landschapsgebied Terhagen, Parallelweg, Catsop.

Redengevende omschrijving:
De aanleg van spoorbanen in de 19e eeuw gingen gepaard met beplantingsstroken erlangs. Waarschijnlijk behoort een aanzienlijk deel van de huidige beplanting nog tot de eerste aanleg en de tweede generatie. We zien er es, Hollandse iep, fladderiep, ruwe iep, robinia, zomereik, tamme kastanje, walnoot, hazelaar e.a. Opmerkelijk is een fladderiep als meerstammige hakhoutboom.

Beplanting langs de Spoorlijn Maastricht-Venlo met merendeels opgaande bomen waaronder, es, iepen, robinia en zomereiken.

38.Eyskensweg- Horsterweg (Catsop)

Cultuurhistorische waarde: zeer waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: groep van holle wegen met begroeide steilranden, waaronder hak- en knotbomen en hegrestanten. Zeldzaamheden als zomerlinde en zwarte populier. Tijdslaag vóór 1850.

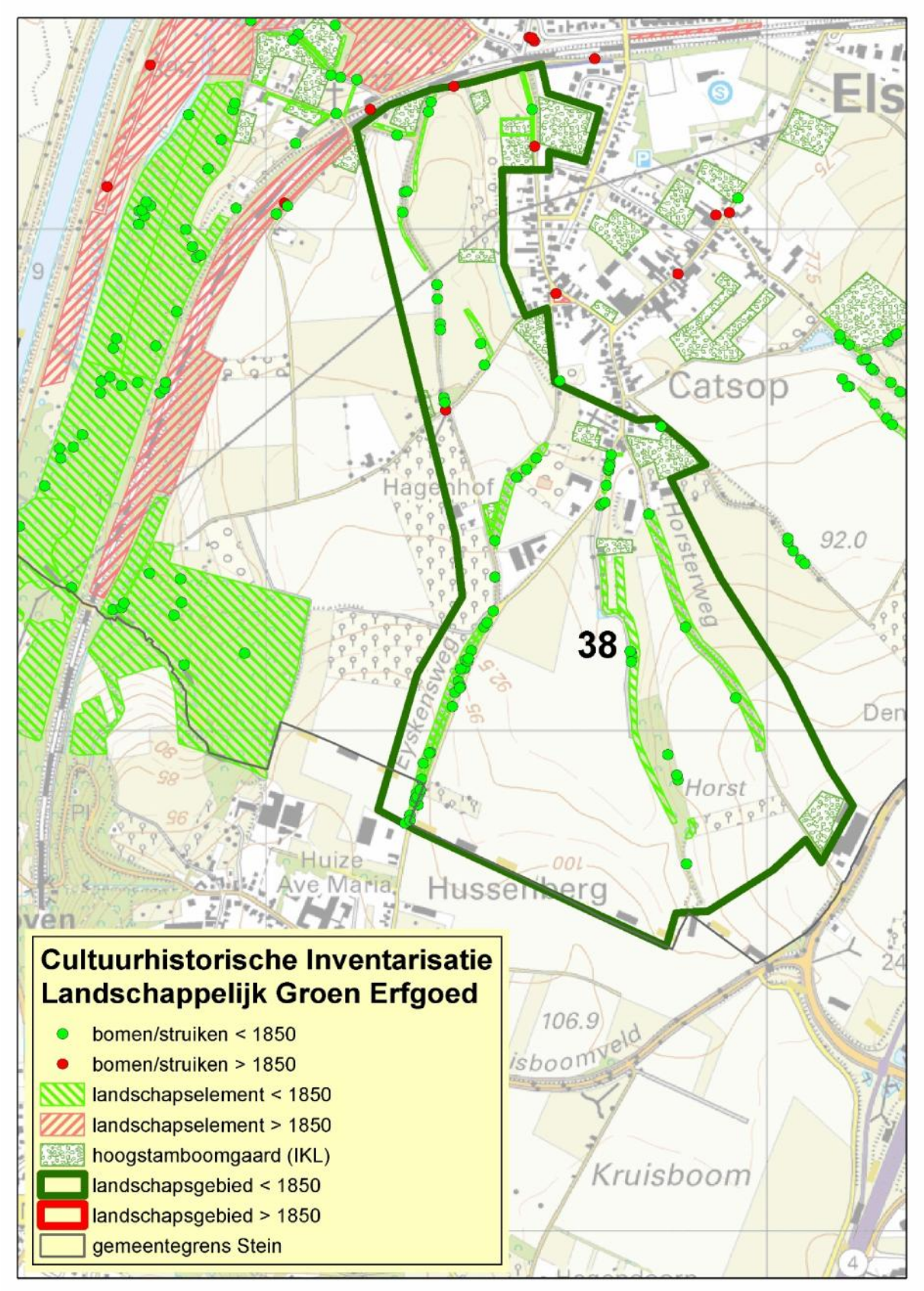

Kaart 38: landschapsgebied Eyskensweg-Horsterweg, Catsop

Redengevende omschrijving:

Ten zuiden en ten westen van Op de Dries (Catsop) liggen een aantal holle wegen met steilhellingen en oude beplantingen langs de Horsterweg, Geversdalweg, Eyskensweg, Holenweg en de Lindebergstraat.

Deze groep behoort tot de meest noordelijk gelegen holle wegen van Zuid-Limburg. Op de lössbodems van de steilhellingen ervan zien we de karakteristieke Zuid-Limburgse flora onder hak– en knotbomen, naast jongere opgaande boombeplanting. Aan de bovenrand van de steilhellingen zijn hier en daar restanten van oude meidoornheggen (een- en tweestijlige meidoorns) die de grens met akkers en weilanden markeerden en het vee behoeden voor een val in de holle weg of het binnendringen van wilde dieren op de akkers.

Vanuit cultuurhistorie zijn vooral de oude knot- en hakhout- essen, - zomerlindes en - haagbeuken van belang. Vermoedelijk werden ook de ruwe- en gladde iepen en zwarte populier als hak- en knotbomen benut. In de vorm van opslagstruiken en bomen zijn ze plaatselijk te zien. Op het talud van de Lindebergweg staat een hoog opgesnoeide linde, waarschijnlijk winterlinde, die nu als een Mariaboom bekend is. Mogelijk is het in aanleg een veevoederboom geweest.

In de ondergroei zien we Spaanse aak, eenstijlige meidoorn, gewone vogelkers, bosaalbes, wilde kruisbes, wilde kardinaalsmuts, rode kornoelje, klimop, viltroos, beklierde hondsroos, beklierde heggenroos, hondsroos, heggenroos, sleedoorn, gewone vlier, Opvallende soorten in de kruidlaag zijn: gevlekte aronskelk, bosanemoon, bosvergeet-me-nietje, boszegge, schaduwgras, boskortsteel, bosgierstgras, zwartsteelvaren, gewone salomonszegel, maarts viooltje, muskuskruid, grote muur en vingerhelmbloem. Het zijn vooral voorjaarsbloeiers in april.

Holle weg met veel restanten van oud hakhout- en knotbeheer van vóór 1850 (Eyskensweg); linksvoor een zeldzame ruwe iep.

Maarts viooltje en vingerhelmbloem aan de Eyskensweg

Vingerhelmbloem en muskuskruid

Zwarte populier op het talud van de holle weg

Links oude essenstoof met een spaartelg, rechts een zwarte populier met de kenmerkende diepe schorsgroeven.

Zwartsteelvaren

Talud met rij van knot- en hakhoutessen aan het begin van de Eyskensweg

Talud met uitgegroeid hakhout van essen en (rechtsvoor) van de zeldzame ruwe iep.

Links: zeldzaam hakhout van zomerlinde, rechts holle weg met oude opgang en uitgegroeid essenhakhout aan de voet, links op het talud een hoge knotes.

De Marialinde aan de Lindebergstraat

39. Sickendaelweg en Aan de Gellik (Catsop).

Cultuurhistorische waarde: waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: complex van graften in akkerland met heggen en houtwallen. Tijdslaag vóór 1850.

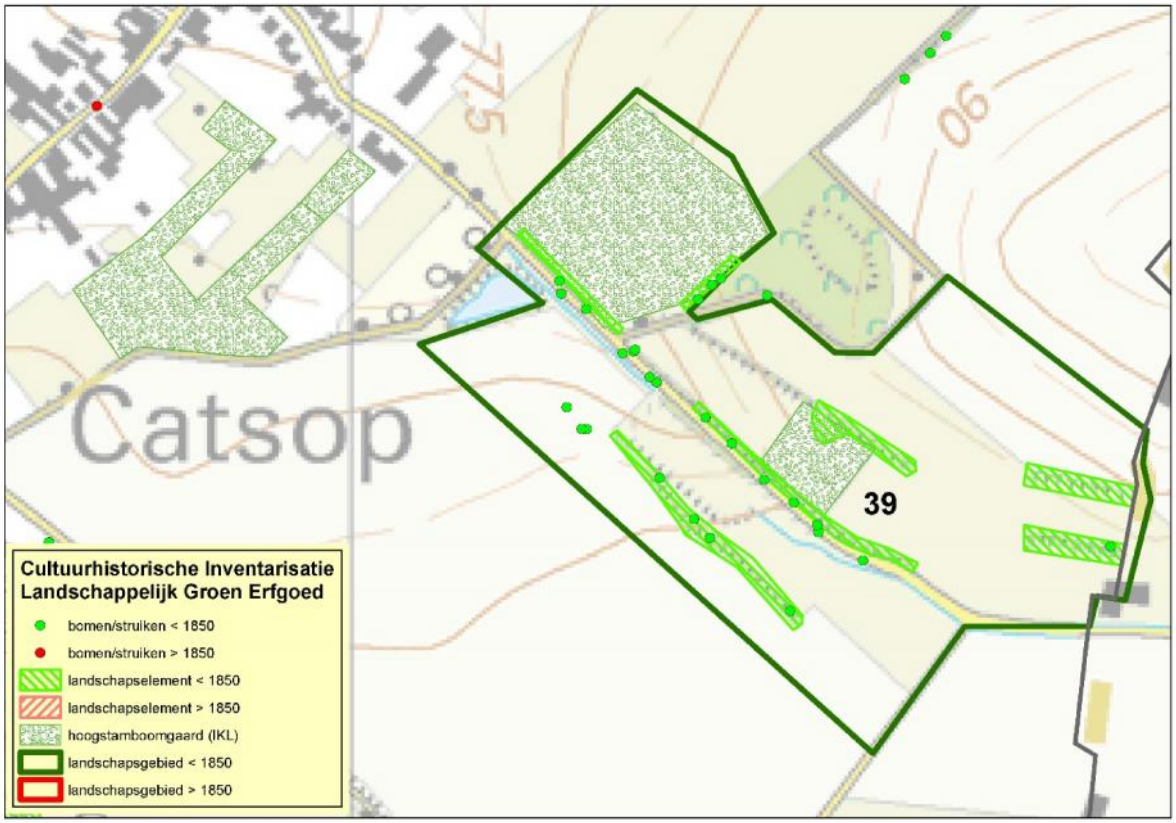

Kaart 39: landschapsgebied Sickendaelweg, Catsop

Redengevende omschrijving:
De graftbegroeiingen bestaan deels uit houtwallen en heggen met o.a. haagbeuk en knotessen, eenstijlige meidoorn, tweestijlige meidoorn, wilde kardinaalsmuts, sleedoorn, rode kornoelje, hazelaar, heggenroos, gewone vlier en gladde iep.

Grafbegroeiing bij de Sickendaelweg

40.Op de Dries (Catsop)

Cultuurhistorische waarde: waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Oud dorpsplein met beplanting van opgaande lindes uit ca. 1900. Tijdslaag na 1850.

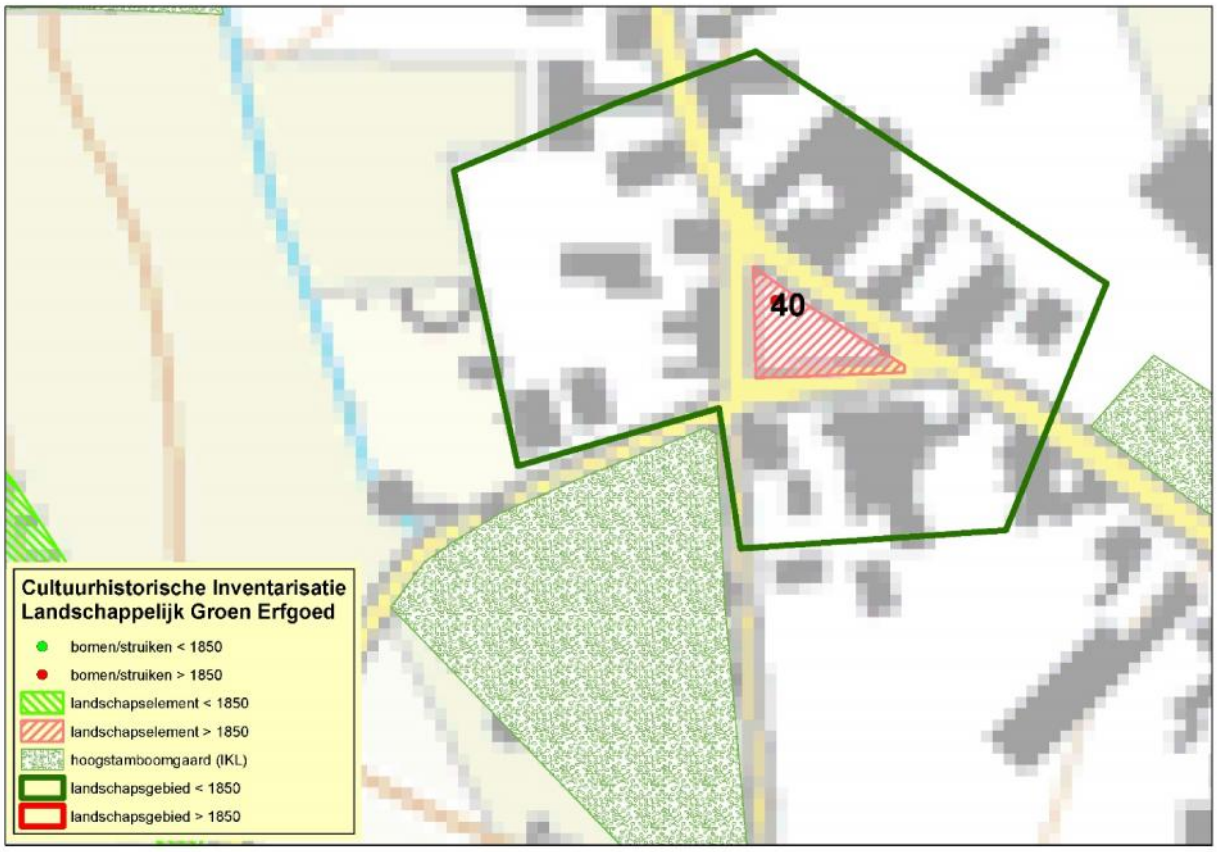

Kaart 40: landschapsgebied Op de Dries, Catsop

Redengevende omschrijving:

Op de Dries is een oud deel van de buurtschap Catsop op de grens met het akkergebied. Op de wegsplitsing van Op de Dries, Schuthagenweg en Holenweg ontstond een pleintje . Er was vroeger een drenkpoel voor het vee. Traditioneel werden dit soort driehoekige pleintjes rondom beplant met bomen, waaronder lindebomen. De huidige generatie bomen zal van rond 1900 dateren en zal waarschijnlijk een eerdere beplanting hebben gekend. De elf bomen, Hollandse lindes, zijn niet allemaal van dezelfde plantdatum. De Hollandse lindes, Tilia x europaea, bestaan uit tenminste twee variëteiten. Een oudere generatie lindes zal uit inheemse zomer- of winterlindes bestaan hebben. Het toponiem 'dries' heeft meerdere betekenissen en slaat in dit geval op een dorpspleintje, vaak driehoekig met een poel en gebruikt als verzamelplaats voor het vee[6]. De poel, gras- en kruidenbegroeiing en de bomen hadden een historische gebruiksfunctie voor de boeren. De poel is verdwenen en als een symbolisch kunstwerk op het pleintje geplaatst.

Op de Dries, Catsop, elf opgaande Hollandse lindes (Tilia x europaea)

[6] Zie voor uitgebreidere analyse het poefschrift van Henk (H.P.M.) Hillegers: Heerdgang in Zuidelijke Limburg, 1993.

Op de Dries met opgaande Hollandse lindes, winterbeelden

41. Heuvelsvoetpad (Catsop)

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol tot waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Oude bosplaats met jongere beplanting van o.a. eiken, iepen en kersen. Tijdslaag na 1850.

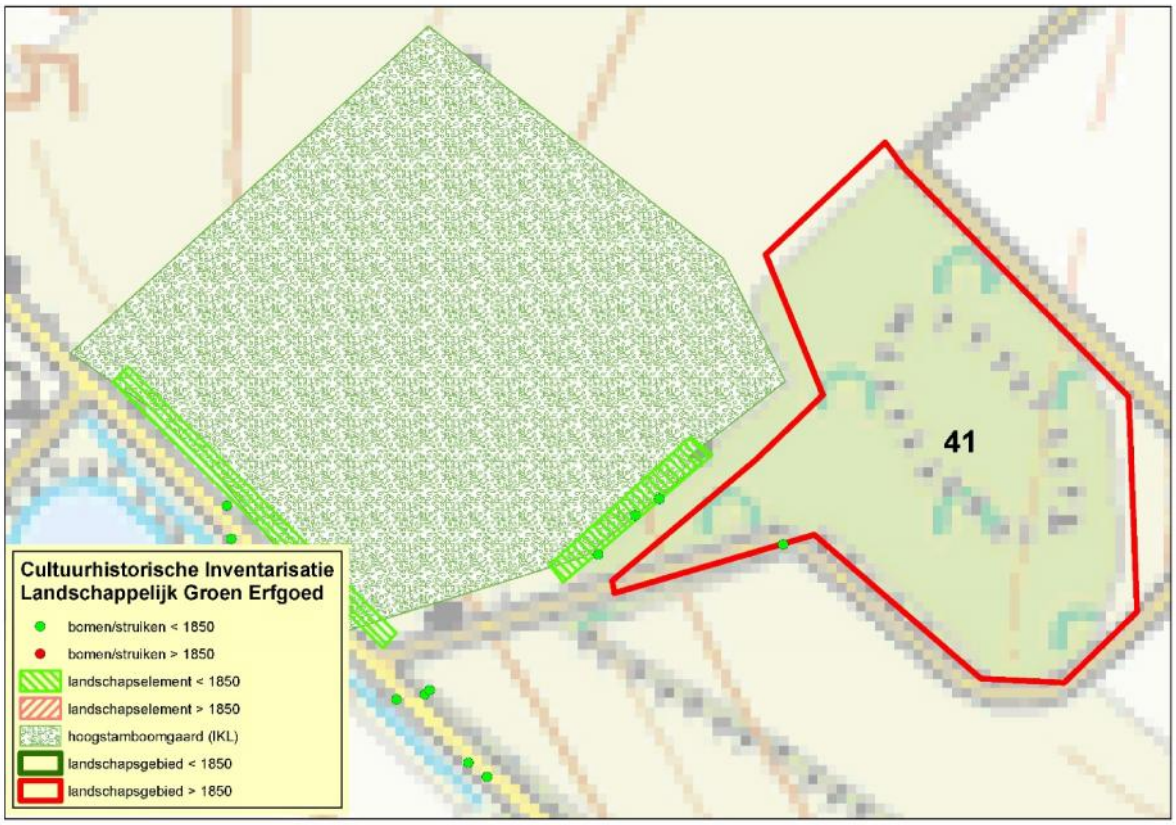

Kaart 41: landschapsgebied bos bij Heuvelvoetpad, Catsop.

Redengevende omschrijving:

Op de topografische kaart van ca. 1850 staat een bosachtige structuur aangegeven 'De Knup', binnen het Heuvelsvoetpad. De aanwezigheid van diverse kruiden van oudbos, zoals bosanemoon, boszegge, bosgierstgras, gewone salomonszegel, schaduwgras en vingerhelmkruid, duiden op een lange aanwezigheid van bosvegetatie. In de latere 19e eeuw en 20e eeuw zal het
perceel in fasen van hakhoutbos omgevormd zijn naar een bos met opgaande bomen en struiken. Mogelijk zijn enkele soorten van het oudere bos behouden gebleven zoals wilde kamperfoelie, hazelaar, rode kornoelje en ruwe iep. Mogelijk zijn enkele zomereiken als hakhoutrelicten op te vatten. We zien er es, zomereik, wintereik, ruwe iep en zoete kers in de boomlaag. In de struiklaag o.a. hazelaar, hulst, rode kornoelje, sleedoorn, klimop, wilde kamperfoelie, hondsroos en gladde iep. Er zijn verder weinig aanwijzingen voor autochtoniteit. In de noordwestelijke bosrand is een oude autochtone meidoornheg met enkele tweestijlige meidoorns.

Inkijkje in het bos aan de Heuvelsvoetpad , Bos de Knup, met jongere beplanting uit de latere 19e eeuw en 20e eeuw. Het betreft opgaande eiken en essen, iepen en hazelaars in de ondergroei.

Topografische kaart ca. 1840 met ten oosten van de buurtschap Catsop enkele graften en het bosje (rechthoekig perceel met stippels) aan de Heuvelsvoetpad.

Fors uitgegroeide zomereiken uit de 19e eeuw

Links indicatoren van oudbos (bosanemoon en boszegge), rechts ruwe iep met bladeren en vruchten.

42.Heemtuin Elsloo, Catsop

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol tot waardevol

Karakteristiek: Een heemtuin als voorbeeld van een educatieve tuin van rond 1970. Tijdslaag na 1850.

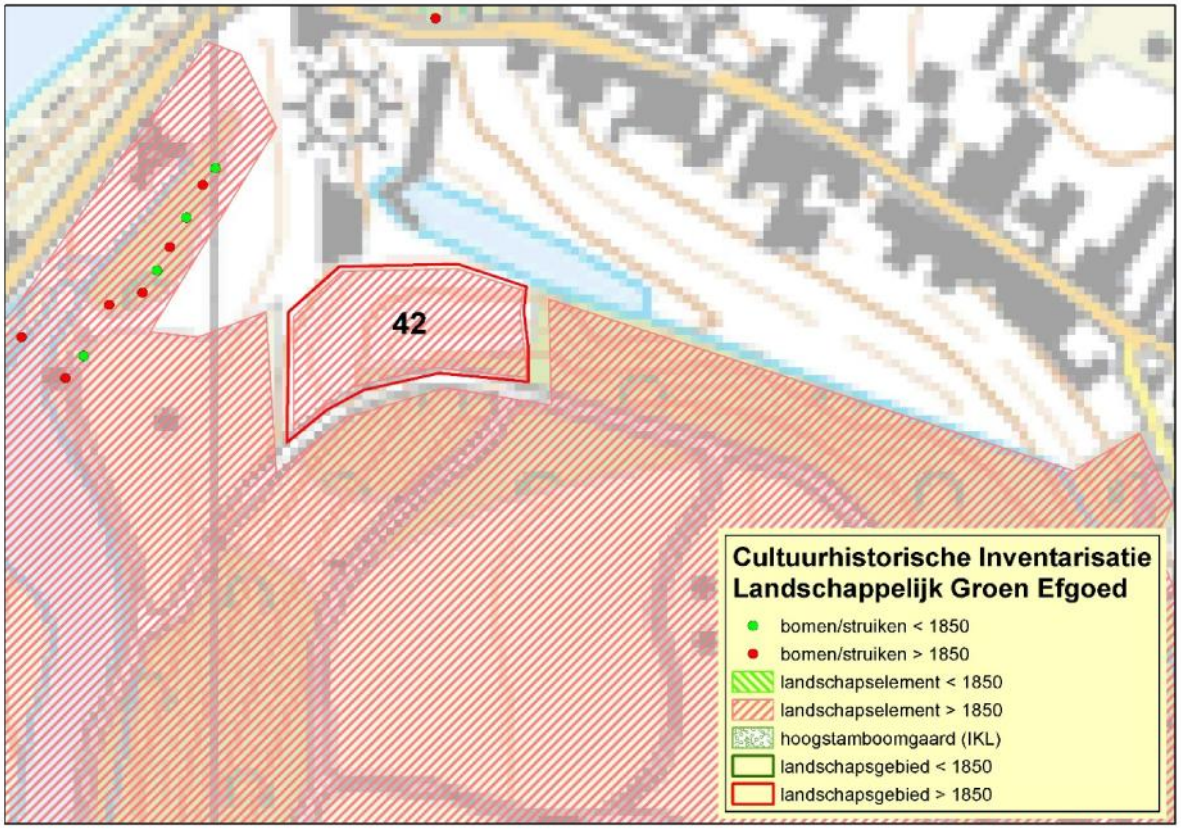

Kaart 42: landschapsgebied Heemtuin Elsloo

Redengevende omschrijving:

De Heemtuin van Elsloo is ingericht en in beheer van IVN Elsloo. In 1969 is op de voormalige moes- en kruidentuin van de Heren van Elsloo een educatieve kruiden- en heemtuin van circa 50 grote en kleine perken ter grootte van bijna 1 ha ingericht onder leiding van plantenkenner P. Habet. De op een helling gelegen heemtuin is ingericht met een grote diversiteit aan boom-struik- en kruidensoorten. Het biedt de bezoeker een blik op allerlei bijzondere soorten uit diverse werelddelen in de gematigde zone. De oudste bomen uit de jaren zeventig hebben inmiddels een forse omvang bereikt.

Entree van de heemtuin Elsloo

Enkele minder bekende struiksoorten in de heemtuin van Elsloo: Hinokicipres (cv Nana Gracilis; 1870, Engeland).

Rozemarijnbladig palmboompje (ca. 1860, Duitsland) en Chinese hulst (ingev. ca. 1900).

Ingang van de heemtuin Elsloo met een Japanse cipres (Cryptomeria japonica; ingev. ca. 1850). Rechts de struikkamperfoelie(Lonicera fragrantissima; Oost-China, ingev. ca. 1850).

Struikkamperfoelie

43.Heemtuin Stein, Steinerbos

Cultuurhistorische waarde: vrij waardevol tot waardevol

Cultuurhistorische karakteristiek: Tijdslaag na 1850.

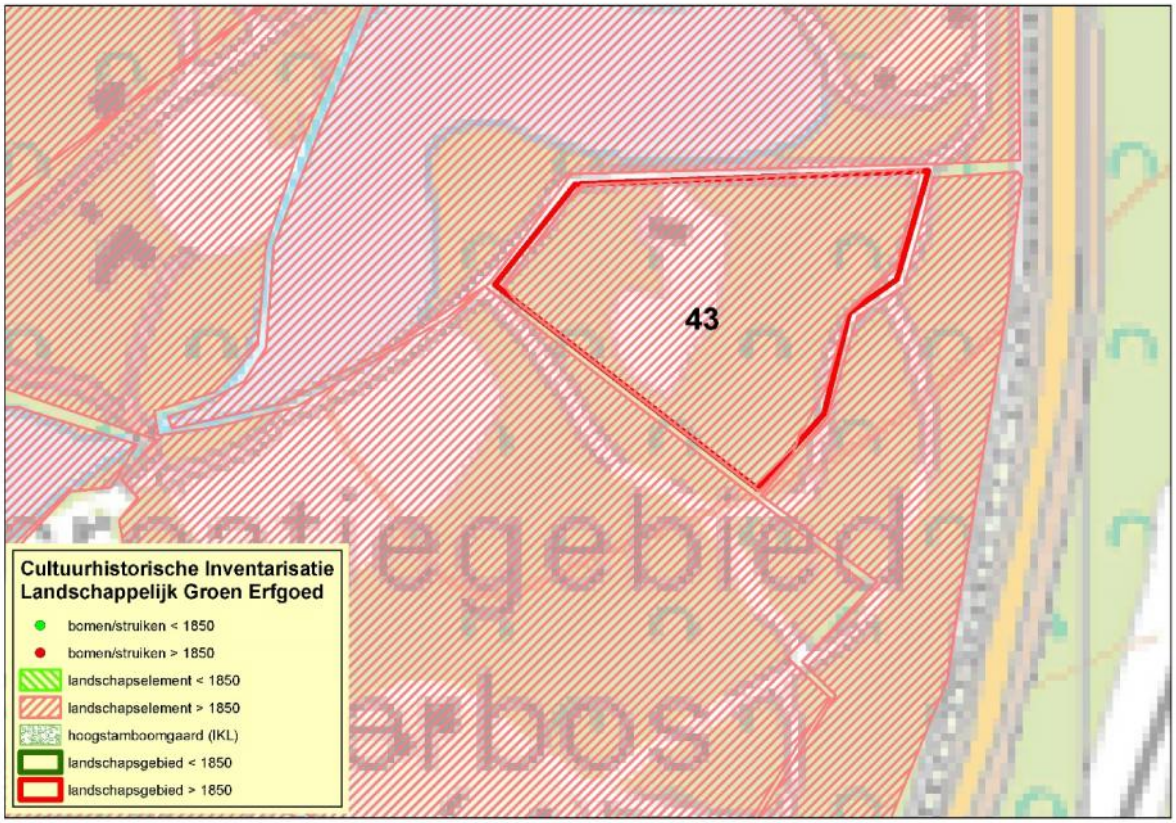

Kaart 43: landschapsgebied Heemtuin Stein

Redengevende omschrijving:

De Heemtuin van IVN Stein, de 'Boschhook', is aangelegd binnen het Steinerbos. In 1983 is de heemtuin gestart op de plaats van het voormalige openluchttheater en de ruïne follie uit 1945. De treden van het amfitheater zijn benut als plantenborders. Doel van de heemtuin is

een collectie inheemse plantensoorten uit de regio, waaronder ook planten uit de nabije Ardennen en Eifel. Rondom het amfitheater is een strook van grote opgaande, deels uit ca. 1938 en deels oudere bomen van het Steinerbos.

Plantenborders met heemplanten op de treden van het voormalige amphitheater

Ruïne follie met klimop; rechts bloeiende mispel

Voorjaar met uitbundig bloeiende daslook; rechts grote tweestammige es in de omgevende boszone.

7.De landweer van Stein

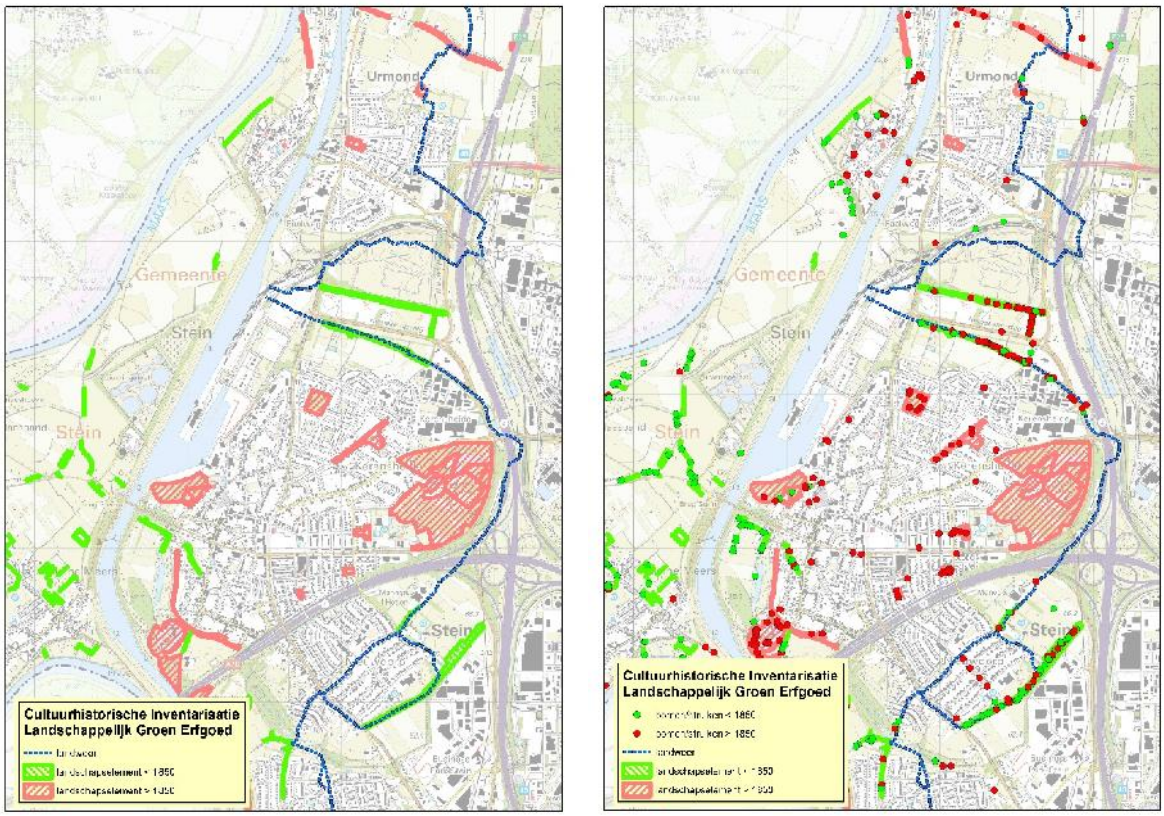

De landweer van Stein (in aanleg 13e of 14e eeuw met latere herstellingen) met actuele begeleidende oude landschapselementen. Links zonder puntlocaties (bomen en struiken) rechts met puntlocaties.

De middeleeuwse landweer van Stein, met latere herstellingen, wordt nog begeleid met actuele oude landschapselementen. Het betreft landschapsgebied 12 (Louise Groeveweg), 13 (Limbrichterweg-Sportpark), 16 Koestraat, 28 Platijkstraat en 29 de Koeveldweg. Het betreft begroeiing van hakhout en knotbomen en bijzondere struiksoorten (zie de redengevende omschrijving). In de meeste gevallen is ook een jongere tijdslaag binnen beplanting of een geheel jongere beplanting zoals bij de Louise Groeveweg. Voor de kennis van de oorspronkelijke beplanting van landweren blijkt kartering van de oude groenelementen van bijzonder belang.

8.De verspreiding van enkele bijzondere boom- en struiksoorten

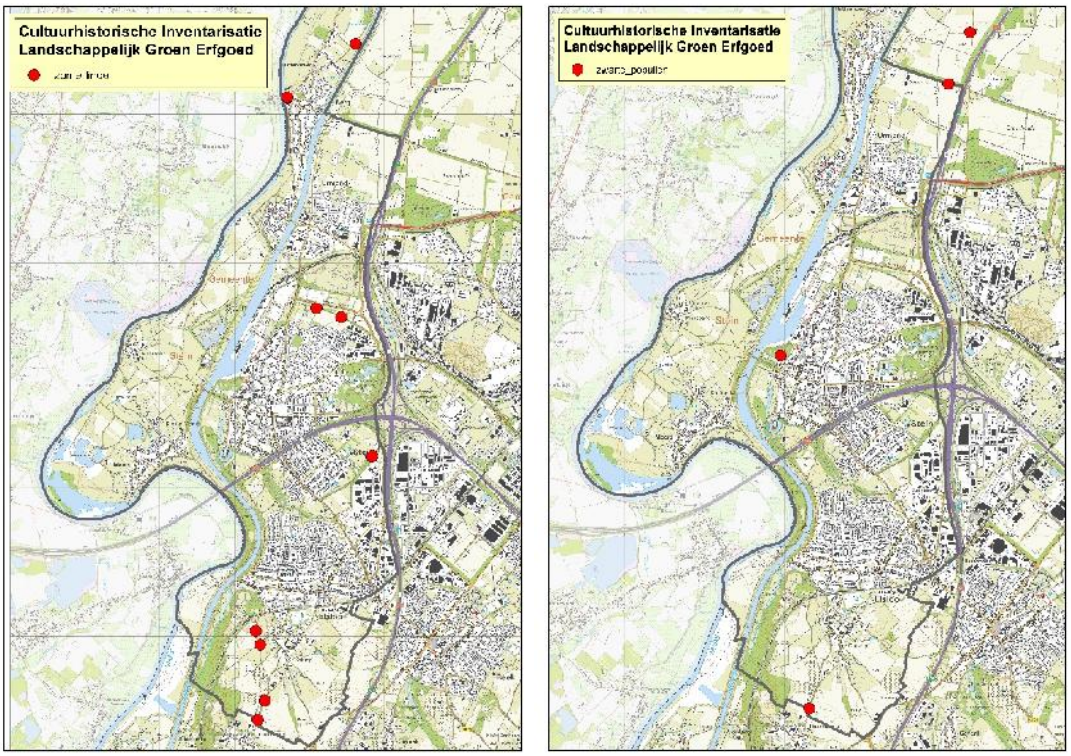

Verspreiding van twee zeldzame boomsoorten: autochtone zomerlinde en zwarte populier.

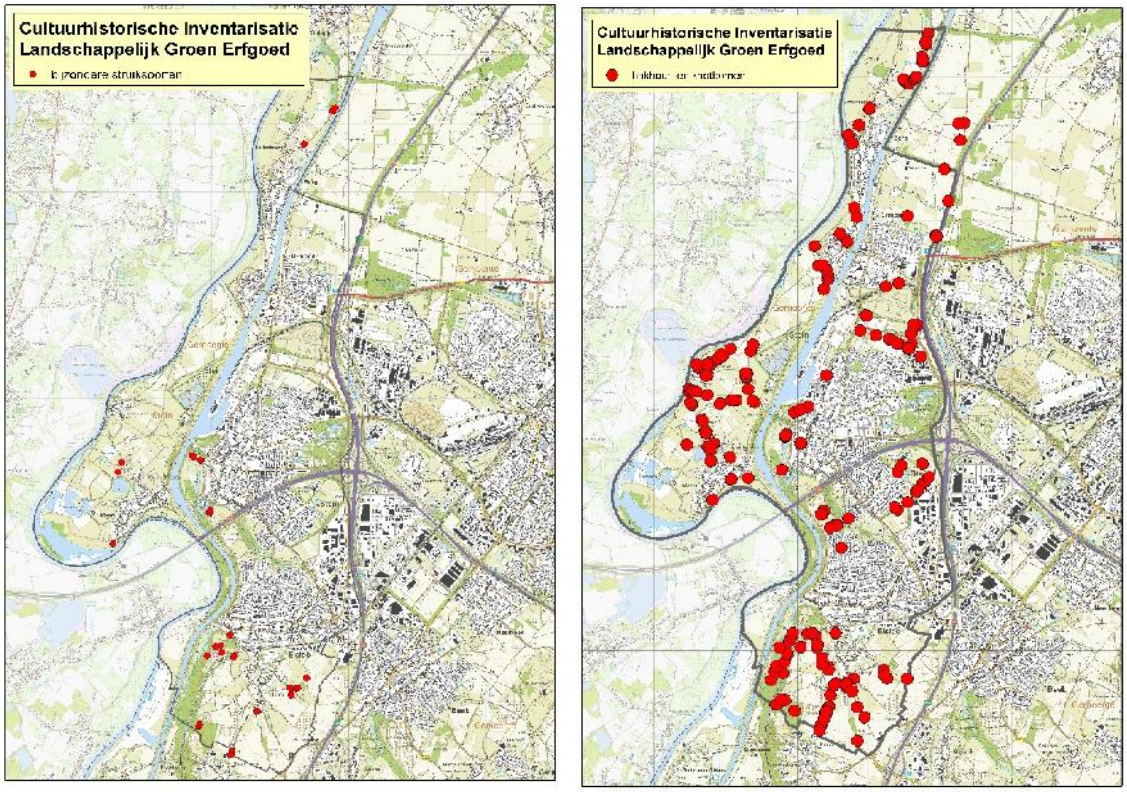

Links: verspreiding van enkele zeldzame struiksoorten (rode kamperfoelie, tweestijlige meidoorn, schijnkoraalmeidoorn, viltroos en beklierde heggenroos). Rechts: verspreiding van knot en hakhoutbomen van zwarte els, es, zomereik, zwarte populier, schietwilg en kraakwilg.

9.Overzicht van landschapselementen vóór en na 1850

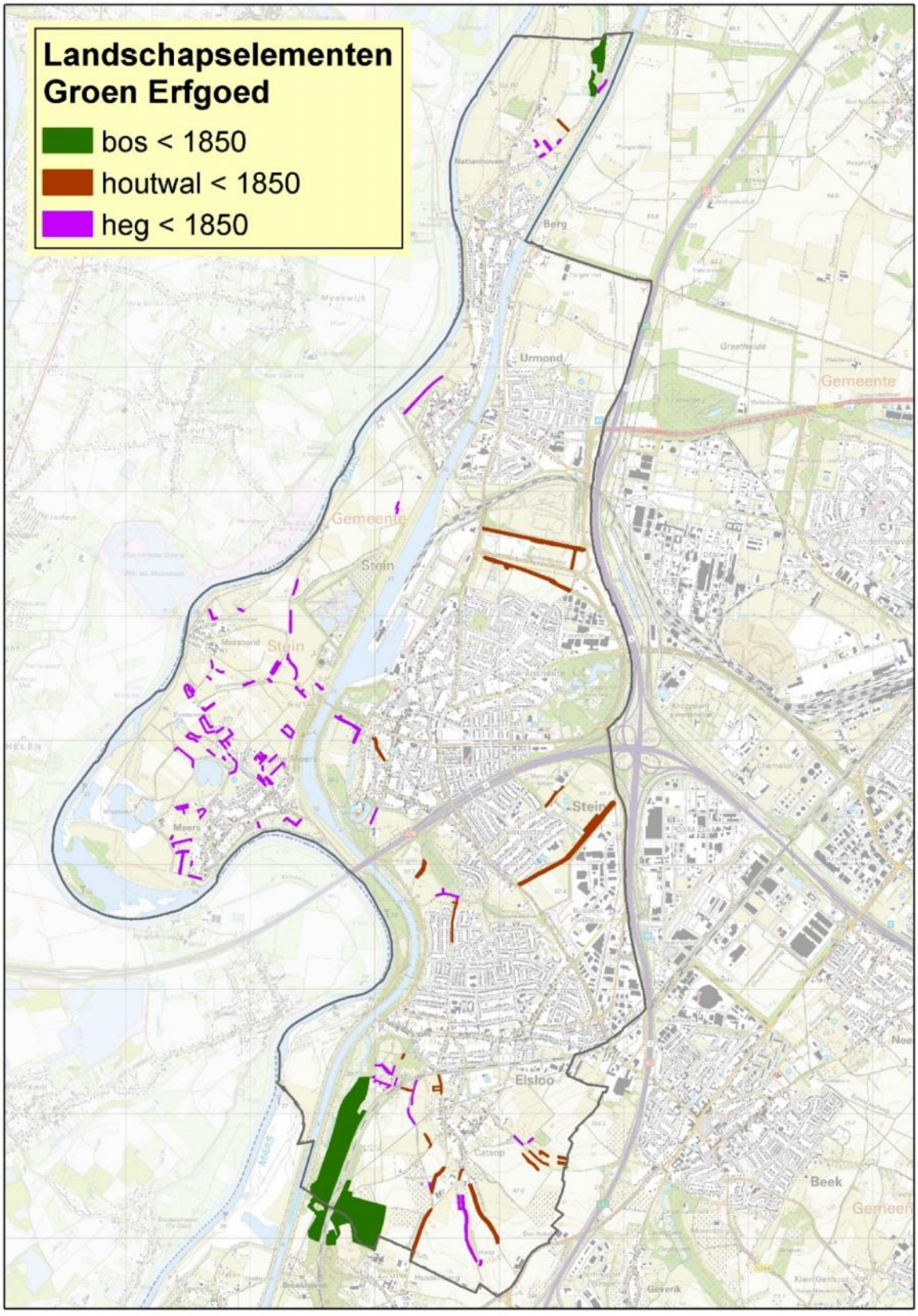

Cultuurhistorisch waardevolle landschapselementen vóór 1850

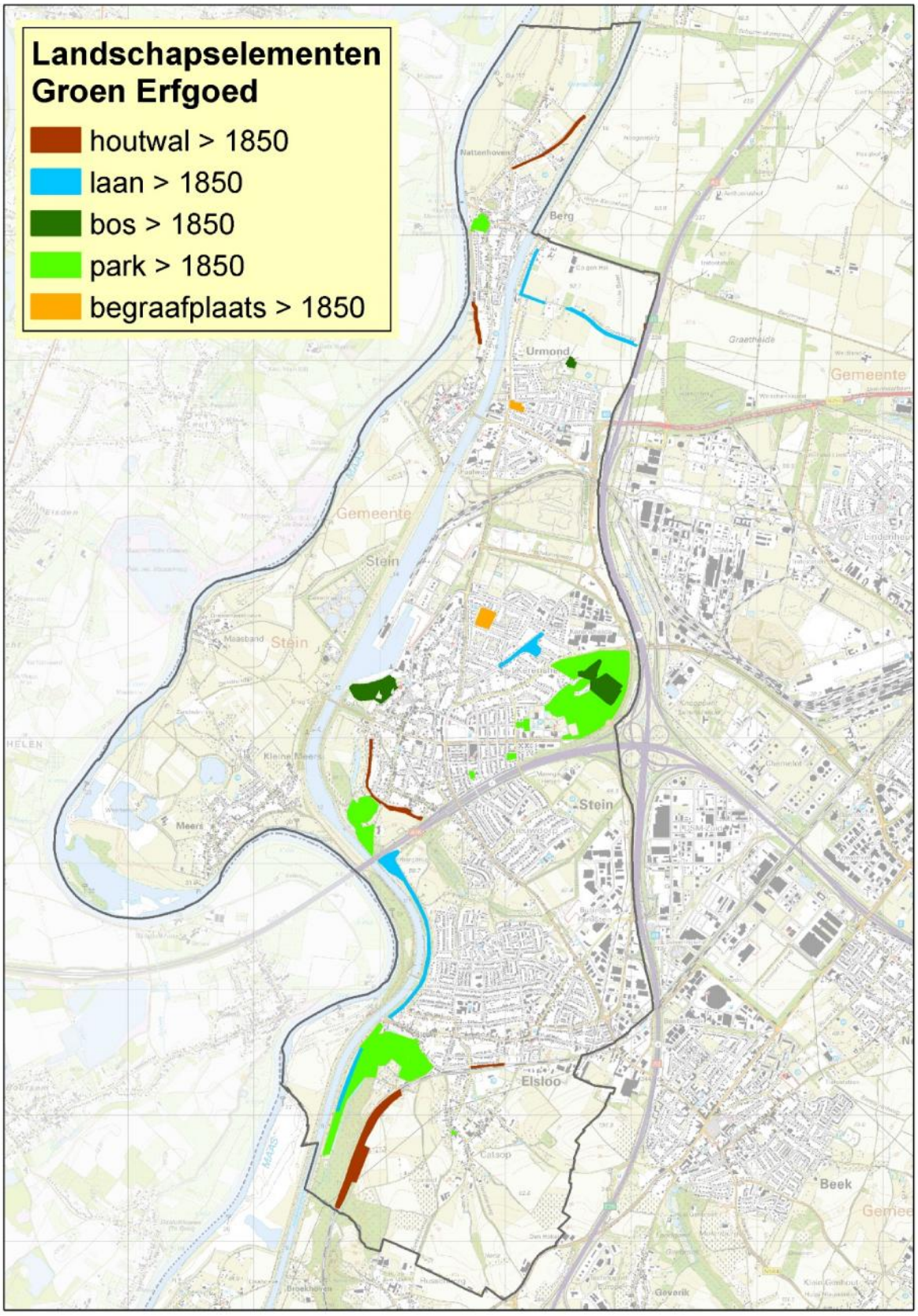

Cultuurhistorisch waardevolle landschapselementen na 1850

10.Beheer en behoud van het cultuurhistorisch groene erfgoed

Beheer en behoud van landschapselementen, bomen en struiken vanuit cultuurhistorisch perspectief vereist een specifieke aanpak. Als een groen element een zekere cultuurhistorische waarde heeft kunnen de kwaliteiten en kenmerken ervan benoemd worden en zonodig maatregelen voor het beheer en behoud worden geformuleerd.
Als algemene richtlijn geldt dat voor het behoud van de waardevolle cultuurhistorische kenmerken behouden blijven en dat maatregelen op hun uitvoerbaarheid worden uitgewerkt.

In het kort behandelen we hier enkele cultuurhistorisch waardevolle groene landschapselementen besproken:

Bossen
Bij bossen gaat het om de samenstelling van de boom- en struiksoorten en wat er zichtbaar is aan historische beheervormen: hakhout-, knot- en dunningsbeheer. Kennis van de zeldzame en karakteristieke boom- en struiksoorten en de populatiegrootte is een eerste aandachtspunt. Bij oude bossen gaat het vooral om inheemse soorten, in jongere bossen kunnen ook exoten een rol spelen. Met name lichtvragende soorten zoals rozen en meidoorns, kunnen door de bosontwikkeling met toenemende schaduw in de knel komen. Het is niet altijd wenselijk om het historisch beheer van knotten en hakhout voort te zetten of opnieuw in te zetten. Belangrijker is dat het historische beheer herkenbaar blijft door de boomvormen, zoals bijvoorbeeld de meerstammigheid van hakhoutbomen. Vooral de bosranden zijn in cultuurhistorisch opzicht interessant.

Door de meerstammige haagbeuken is het historische hakhoutverleden herkenbaar (Elsloërbosch)

Combinaties met wallen, greppels en heggen zijn daar te vinden. Belangrijk is om cultuurhistorische- en ecologische waarden goed te integreren. Hierbij is nog veel ervaring op te doen. Autochtoon plantgoed is steeds meer beschikbaar bij nieuwe aanplant en het vergroten van te kleine populaties met een te smalle genetische basis.

Houtwallen

Voor houtwallen, waaronder de bijzondere houtwallen op de steilhellingen van holle wegen en graften, geldt hetzelfde als voor de bossen. Houtwallen hebben het voordeel dat er meer licht is, maar ook daar is speciale aandacht voor lichtminners aan te bevelen. Aanbevolen wordt om het beheer te richten op de specifieke lichtstelling, de soorten, het behoud van zeldzame soorten, onderhoud van knotbomen en waar nodig het bestrijden van woekersoorten.

Koestraat, onderdeel van de oude landweer van Stein met (rechts) doorgegroeide knotlinde. Hier de zomerlinde, Tilia platyphyllos subsp. cordifolia, een autochtone variëteit.

Heggen

Oude heggen zijn belangrijke refugia van zeldzame struiksoorten de laatste vindplaatsen van historische vlechtrelicten. Voor de kennis van authentieke hegvlechtvormen zijn ze van grote waarde. Mooie voorbeeld zijn te zien bij Meers en Catsop.

Aanbevolen wordt om het beheer te richten op de specifieke soorten (b.v. meidoornheggen), behoud van zeldzame soorten, onderhoud van knotbomen in de heggen, voorkomen van verruiging, bestrijding van woekersoorten, zorgvuldig historisch verantwoord snoeibeheer en voorkomen van schade aan het authentieke vlechtwerk.

Meidoornheg met vlechtrelict, Terhagen.

Lanen en straatbomen

Oude laan- en straatbeplanting hebben een eigen cultuurhistorie door plantafstanden en kroonbehandeling, waaronder snoeivormen. In oude laan- en straatbeplanting komen ook oude soorten en cultivars voor zie zeldzaam zijn geworden en soms niet meer in de handel verkrijgbaar. Plantafstand, kroonbehandeling en variëteiten bepalen het cultuurhistorische beeld wat we in stand willen houden. Omdat oude laan- en straatbeplanting zeldzaam is geworden is aan te bevelen om bij uitval van bomen, ook van meerder bomen niet de hele laan of straatbeplanting te vervangen, maar lokaal in te boeten. Door de mix van oude en jonge bomen blijven het monumentale beeld en de cultuurhistorische kenmerken behouden.

Oude cultivars van bomen zijn niet altijd meer in de handel, zodat het tijdig opkweken van regionaal zaad of stekken nodig is. Te denken valt aan oude cultivars van plataan, linde, iep, paardenkastanje, esdoorn e.a.

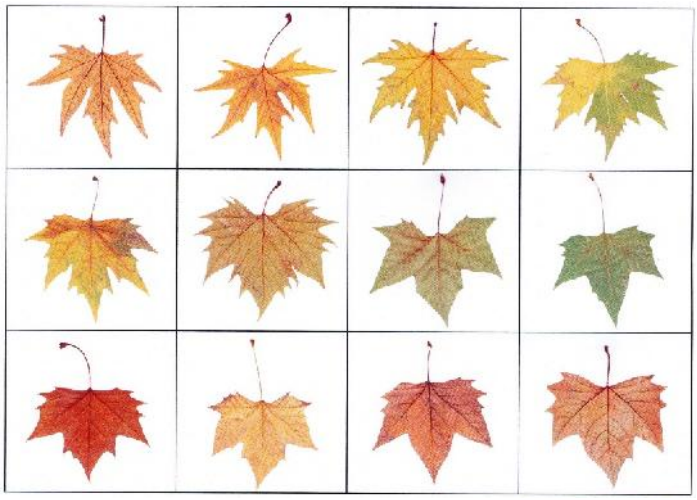

Oude cultuurvariëteiten van het platanen; rechts een oude plataan bij de kasteelruïne van Stein

Algemeen belang is aandacht voor ruime boomspiegels die de vitaliteit van de bomen in belangrijke mate bepalen vanwege de toevoer van water en zuurstof en aanwezigheid van de noodzakelijke mycorrhizapaddenstoelen die met bomen samenleven.
Extra aandacht vraagt de bijzondere en cultuurhistorisch zeer waardevolle laan van zomereiken bij het kasteel van Elsloo, parallel aan het Julianakanaal. Het recente verleden zijn er veel struiksoorten aangeplant die het laanbeeld ernstig verstoren. Aan de zuidkant grenst de laan aan een recent gecreëerd water- en moerasgebied. Het water komt echter tot in de wortelzone van de eiken waardoor de vitaliteit van de bomen sterk verminderd en zelfs sterfte optreedt. Aan te beleven is om het water- en moerasdeel verder van de laan af te grenzen met damwanden of zover dat damwanden niet nodig zijn.

De monumentale eikenlaan bij Kasteel Elsloo. Rechts is te zien dat het moeras tot in de wortelzone van de eiken komt en tot sterfte van de eiken.

Eikenlaan bij kasteel Elsloo met rechts struikbeplanting waardoor het laanbeeld verstoord wordt.

Parken, tuinen, begraafplaatsen

Voor parken, tuinen en begraafplaatsen is het aan te bevelen om de cultuurhistorisch waardevolle bomen en struiken goed in kaart te brengen. In het kader van dit project was dat slechts beperkt mogelijk. Het betreft zoals onder oude laan- en straatbeplanting al genoemd de plantafstand, kroonbehandeling en variëteiten die het cultuurhistorische beeld bepalen dat we in stand willen houden. Zie verder bij laan- en straatbeplanting.

Ensemble van kerk, school, begraafplaats en H. Hartbeeld (1935) met bijbehorende beplanting (Berg).

Individuele bomen

Ook individuele bomen of kleine boomgroepen die op markante plaatsen staan of door toeval alleen zijn komen te staan. Ze verwijzen door hun ouderdom en de plek naar historische situaties of gebeurtenissen. Ook hier kan het gaan om oude soorten en cultuurvariëteiten die behoudenswaardig zijn.

Zomerlinde aan de Hoogenbergweg; rechts dubbelbloemige eenstijlige meidoorn aan de Sint-Hubertusstraat

11.Literatuur

Bakker, Piet (P.A), Bert (N.C.M.) Maes & Hans (J.D.) Kruijer, 2011. De wilde rozen (Rosa L.) van Nederland. In Gorteria 35-1-4. Leiden.
Bengtsson, Rune, 2005. Variation in common lime (Tilia x europaea L.) in Swedish Gardens of the 17e and 18e centuries. Alnarp, Sweden.
Bobbink, Roland e.a., 2008. Praeadvies hellingbossen in Zuid-Limburg. Ede.
Boom, B.K., 1980. Nederlandse Dendrologie. Wageningen.
Eichhorn, K.A.O., 2008. Project Kalkrotsen en Hellingbossen. Pilot Leefgebiedsplan Heuvelland. Zeist.
Johnson, Owen & David More, 2005. ANWB Bomengids van Europa. Den Haag.
Koning, Jan de, en Wim van den Broek, 2009. Dendrologie van de Lage Landen. Zeist.
Maes, N.C.M., 1996. Bomen en Monumenten. Den Haag.
Maes, N. en T. van Vuure, 1989. De Linde in Nederland. Utrecht.
Maes, N. (Bert), 1993. Genetische kwaliteit inheemse bomen en struiken. Deelproject Zuid-Limburg. Wageningen.
Maes, Bert (N.C.M.), 2011. Betekenis en beheer van bomen en heesters als cultuurhistorische erfgoed. Den Haag.
Maes, Bert (red.), 2013. Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen. Amsterdam.
Maes, Bert, en René van Loon, 2013. Rapport Limburg. Inventarisatie autochtone bomen en struiken in de terreinen van Staatsbosbeheer. Utrecht- Berg en Dal.
Maes, Bert, Freek van Westreenen en Robin Kraaij, 2015. Oude bossen, houtwallen en heggen in het hoogste Zuid-Limburg. Woudrichem.
Maes, Bert (N.C.M.), e.a. 2016. Atlas van het landschappelijk groen erfgoed van Nederland. Amersfoort.
Maes, Bert (N.C.M.), e.a., 2018. Het beheer van wilde bomen en struiken in Natura 2000 boshabitats. In: De Levende Natuur (119-6), Meppel.
Moens, Frank, e.a., 2010. Bijzondere bomen in Nederland. 250 verhalen. Amsterdam.
Ouden, J.B. den, 1995. A-locatie bossen in Limburg. Wageningen.
Muyris, Lieke, IVN Stein, 2010. Van Kingbeek tot Knup. 14 wandelingen en 1 fietsroute door Groot-Stein. Maastricht.
Pigott, Donald, 2012. Lime-trees and Basswoods. A Biological Monograph of the Genus Tilia. Cambridge.
Provincie Limburg 2008. Natura 2000-gebied, Bunder- en Elsloërbos. Maastricht.
Renes, J. 1988. De geschiedenis van het Zuid-Limburgse cultuurlandschap. Assen-Maastricht.
Verbeek, bureau, 2016. Groenbeleidsplan Gemeente Stein. Stein.
Westreenen, F.S. van, 1989. De Zuidlimburgse bossen; jong bos of oude stobben. Een boshistorisch overzicht vanaf 1800. In: Natuurhistorisch Maandblad, 78/3. Maastricht.

12.Colofon

Project uitgevoerd door het Ecologisch Adviesbureau Maes, in opdracht van en in samenwerking met Buro4, Har van der Borgh. Opdracht: Gemeente Stein.

Project en rapportage: Bert Maes, Ecologisch Adviesbureau Maes
Veldwerk: Bert Maes, Guido de Bont, René van Loon, Han van Meegeren, Erik Simons, Carmen Hiddes en Emma van den Dool,
Fotografie: Ecologisch Adviesbureau Maes, tenzij anders vermeld.
Kaarten: Emma van den Dool (Ecologisch Adviesbureau Maes).

Utrecht, november 2018